

Ročenka 2013

ÚSTAVNÍ
SOUD

Ročenka 2013

Textová část:

© Ústavní soud České republiky

Obrazová část:

© Jan Symon

© Ústavní soud České republiky

© Ústavní soud Slovenské republiky

© Ústavní soud Arménie

© Michal Klement

ISBN 978-80-87687-03-1

„Každý je způsobilý mít práva.“

(čl. 5 Listiny základních práv a svobod)

OBSAH

1. Úvodní slovo	6
2. Ústavní soud a jeho správa	8
Organizační struktura a personální obsazení v roce 2013.....	9
Rozpočet Ústavního soudu v roce 2013.....	15
Představujeme: Vydávání Sbírký nálezů a usnesení.....	16
3. Vnější vztahy Ústavního soudu	18
Mezinárodní spolupráce.....	19
Vztahy s jinými ústavními orgány a další aktivity.....	21
Konference a semináře pořádané v Brně.....	23
4. Právní úprava a vnitřní předpisy	26
Ústavní pořádek a zákon o Ústavním soudu.....	27
Vnitřní předpisy.....	28
5. Poskytování informací	30
6. Statistika	36
Statistika rozhodování Ústavního soudu v roce 2013.....	37
Průměrná délka řízení u věcí ukončených v roce 2012.....	39
Průměrná délka řízení u věcí ukončených v roce 2013.....	39
Počty veřejných ústních jednání v letech 2010 až 2013.....	39
Věcná struktura návrhů na zahájení řízení v roce 2013.....	40
Statistika z pohledu návrhů na zahájení řízení a ostatních podání.....	40
7. Rozhodovací činnost v roce 2013	42
Základní ústavní principy.....	43
Pravomoc a činnost ústavních orgánů.....	53
Právo na územní samosprávu.....	55
Základní práva a svobody.....	58
Politická práva.....	66
Hospodářská a sociální práva.....	69
Právo na soudní a jinou právní ochranu.....	75
Azyl/extradice.....	93
8. Fotografická příloha z akcí Ústavního soudu	98

1. ÚVODNÍ SLOVO

Úvodní slovo

Uplynulý rok 2013 byl pro Ústavní soud významný a přelomový hned z několika důvodů. Ústavní soud oslavil dvacetileté výročí své existence, nakročil do třetí dekády svého působení a současně procházel velkou personální obměnou. Nikoliv náhodou proto byly oslavy dvaceti let symbolicky pojaty jako setkávání „generací“ soudců, kteří formovali tvář ústavního soudnictví v ČSFR, soudců působících na „prvním“ (1993 až 2003) a „druhém“ (2003 až 2013) Ústavním soudu. Ústavní soud v předchozím roce opustily osobnosti, jejichž jména budou navždy spojována s budováním ústavního soudnictví v nových demokratických poměrech; osobnosti, které spojily velkou část své profesionální dráhy s našim soudem a bez nadsázky mu vtiskly formu i obsah. Na myslí mám soudce Vojena Güttlera a Pavla Holländera, kteří zde působili po předcházející dvě desetiletá období. Je třeba však zmínit i další soudce, jimž patří stejný dík za práci, kterou pro demokracii a právní systém v České republice odvedli, a v loňském roce skončil jejich desetiletý mandát: jde o soudce Jiřího Muchu, Miloslava Výborného, Dagmar Lastoveckou a Jiřího Nykodýma. Opakovanou důvěru prezidenta republiky a Senátu pak v průběhu roku získali předseda Pavel Rychetský a soudce Jan Musil. Konečně při líčení personálních změn nemohu zapomenout ani odchodu mého předchůdce Tomáše Langáška, který dal konkrétní obsah funkci generálního sekretáře soudu a na jehož práci mám tu čest navazovat.

Spolu s nástupem nových soudců, celé plejády významných právních osobností z řad soudců nejvyšších soudů (Milada Tomková, Kateřina Šimáčková, Ludvík David) či profesorů práva (Jaroslav Fenyk, Jan Filip, Vladimír Sládeček), prošel Ústavní soud také výraznou obměnou asistentů a odborného aparátu soudu.

V uplynulém roce stála před Ústavním soudem rovněž celá řada judikatorních výzev, které jen odrážely rozbouřenost, v níž se současný ústavní a politický systém nacházejí: hned na začátku čelil Ústavní soud několika stížnostem kandidátů na prezidenta republiky a v této souvislosti se musel vypořádat s ústavní souladností přímých voleb prezidenta republiky, následovaly senátorské návrhy na vyslovení neústavnosti amnestie udělené prezidentem republiky a historicky první žaloba na končícího prezidenta

pro velezradu. V průběhu roku se vyslovil k ústavnosti církevních restitucí a opakovaně se zabýval problematikou sociálních práv, ať už se objevovala v podobě stanovení zdravotních standardů a nadstandardů, tzv. úhradové vyhlášky, S-karet, svým způsobem sem patří též problematika náhrad nákladů soudního řízení. Ukazuje se, že tato témata, související s proměnami sociálního státu a jeho stále obtížnější financovatelností, byly a budou profilujícími i v dalších letech.

Dvacetileté výročí a nakročení do další dekády ústavního soudnictví v České republice je i příležitostí k úvahám o budoucnu. Dovolím si vyslovit tezi, která může být z pohledu vlastní činnosti Ústavního soudu paradoxní. Ústavní soud již v minulosti prokázal, že umí být na strážní ústavnosti a nebojí se přikročit i k razantním opatřením; přejme si však společně, aby zásahů ze strany Ústavního soudu, ať už v řízení o kontrole norem, či v řízení o individuálních ústavních stížnostech, jejichž počet rok od roku narůstá, muselo být co nejméně; aby se ústavní soudnictví stávalo skutečně spíše ultima ratio ústavního a právního systému, v němž si ústavní hodnoty osvojily a respektují je všechny instituce o své vlastní vůli. Necht' ústavní soudnictví musí nastoupit skutečně až v případech zjevných excesů, jimž se přirozeně nevyhnou ani skutečně zavedené a stabilní demokracie.

Ivo Pospíšil
generální sekretář

2. ÚSTAVNÍ SOUD A JEHO SPRÁVA

Organizační struktura a personální obsazení v roce 2013

Personální obsazení Ústavního soudu v roce 2013, v organizační struktuře dle jednotlivých senátů:

Funkcionáři Ústavního soudu

Předseda Ústavního soudu	JUDr. Pavel Rychetský
asistenti	JUDr. Blanka Baráková, Ph.D. JUDr. Tomáš Herc, LL.M., Ph.D. Mgr. Ludvík Matoušek (do 6. 8. 2013) Mgr. Lenka Popovičová (od 7. 8. 2013)
vedoucí kanceláře předsedy	Regina Kirkingová (do 31. 10. 2013) Mgr. Milada Kiliánová (od 1. 11. 2013) Jitka Chmelová

Místopředseda Ústavního soudu	prof. JUDr. Pavel Holländer, DrSc. (do 6. 8. 2013)
asistenti	JUDr. Libor Hanuš, Ph.D. (do 6. 8. 2013) JUDr. Jarmila Štěpánková (do 6. 8. 2013) JUDr. Eva Zarembová (do 6. 8. 2013)
vedoucí kanceláře místopředsedy	Lenka Kubacká (do 3. 6. 2013)

Místopředseda Ústavního soudu	prof. JUDr. Jaroslav Fenyk, Ph.D., DSc. (od 7. 8. 2013)
asistenti	Mgr. David Hejč Mgr. Bc. Jana Kursová JUDr. Hana Šulová Mgr. Bc. Veronika Urbanová
vedoucí kanceláře místopředsedy	Naděžda Řeháčková

Místopředsedkyně Ústavního soudu	JUDr. Milada Tomková (od 3. 5. 2013)
asistenti	doc. JUDr. Michal Bartoň, Ph.D. (od 27. 5. 2013) JUDr. Jiřina Gojová (od 8. 5. 2013) Mgr. Petr Kilian (od 1. 6. 2013) Mgr. Martin Škop, Ph.D. (od 1. 6. 2013)
vedoucí kanceláře místopředsedkyně	Michaela Vrbová (od 3. 5. 2013)

I. senát Ústavního soudu

Předsedkyně senátu	JUDr. Ivana Janů
asistenti	Mgr. Štěpán Bubník, Ph.D. (od 29. 1. 2013 do 31. 7. 2013) JUDr. Ing. Radovan Dávid JUDr. Otto Dostál prof. JUDr. Josef Fiala, CSc. Mgr. Petr Jäger, Ph.D. Mgr. Jana Týčová

vedoucí kanceláře soudkyně Jana Trávníčková

Soudce	JUDr. Vojen Güttler (do 6. 8. 2013)
asistenti	JUDr. Martin Dostál (do 6. 8. 2013) JUDr. Radek Malenovský (do 6. 8. 2013) doc. JUDr. Jan Svatoň, CSc. (do 6. 8. 2013) Mgr. Jiří Zeman (do 6. 8. 2013)

vedoucí kanceláře soudce Jitka Kučná (do 6. 8. 2013)

Soudce	JUDr. Ludvík David, CSc. (od 7. 8. 2013)
asistenti	JUDr. Jana Bílková (od 7. 8. 2013) Mgr. Tomáš Foltýn, Ph.D. (od 1. 10. 2013) JUDr. Eva Heinrichová, Ph.D. (od 30. 8. 2013) JUDr. Martina Kuloglija Podivínová (od 7. 8. 2013)

vedoucí kanceláře soudce Ivana Šmerdová (od 7. 8. 2013)

Zastupující soudce	prof. JUDr. Pavel Holländer, DrSc. (do 9. 5. 2013)
asistenti	JUDr. Libor Hanuš, Ph.D. JUDr. Jarmila Štěpánková JUDr. Eva Zarembová
vedoucí kanceláře soudce	Lenka Kubacká

Soudce	prof. JUDr. Jaroslav Fenyk, Ph.D., DSc. (od 3. 5. 2013 do 6. 8. 2013)
asistenti	Mgr. David Hejč (od 10. 6. 2013) Mgr. Bc. Jana Kursová (od 6. 5. 2013) JUDr. Hana Šulová (od 6. 6. 2013) Mgr. Bc. Veronika Urbanová (od 6. 6. 2013)
vedoucí kanceláře soudce	Naděžda Řeháčková (od 3. 5. 2013)

Soudkyně	JUDr. Kateřina Šimáčková, Ph.D. (od 7. 8. 2013)
asistenti	Mgr. Bc. Igor N. Barilik, MSc. (od 1. 10. 2013) Mgr. Kristýna Foukalová (od 15. 8. 2013) JUDr. David Kosař (od 1. 10. 2013) Mgr. Jan Kratochvíl, Ph.D. (od 1. 10. 2013) JUDr. Pavel Molek, Ph.D., LL.M. (od 1. 10. 2013) JUDr. Markéta Navrátilová (od 15. 8. 2013)

vedoucí kanceláře soudkyně Jitka Kučná (od 7. 8. 2013)

II. senát Ústavního soudu

Předseda senátu	JUDr. Jiří Nykodým (do 17. 12. 2013)
asistenti	Mgr. Martin Pecháček (do 17. 12. 2013) JUDr. Martin Sláma (do 17. 12. 2013) Mgr. Štěpán Štátník (do 17. 12. 2013)

vedoucí kanceláře soudce Hana Kyprová (do 17. 12. 2013)

Soudce (do 17. 12. 2013) Předseda senátu (od 18. 12. 2013)	JUDr. PhDr. Stanislav Balík
asistenti	Mgr. Anežka Cirklová Mgr. Jan Chudoba Mgr. Lucie Mikmeková JUDr. Markéta Navrátilová (od 4. 6. 2013 do 14. 8. 2013) Mgr. Jiří Novák (od 1. 2. 2013 do 31. 5. 2013) JUDr. Sylvie Pokorná (do 30. 4. 2013)

vedoucí kanceláře soudce Jarmila Hájková

Soudkyně	JUDr. Dagmar Lastovecká (do 29. 8. 2013)
asistenti	JUDr. Veronika Drobná (do 7. 3. 2013) Mgr. Tomáš Foltýn, Ph.D. (do 29. 8. 2013) JUDr. Eva Heinrichová, Ph.D. (do 29. 8. 2013) JUDr. Jiřina Kovaříková (do 31. 7. 2013) JUDr. Veronika Malenovská (od 8. 3. 2013 do 30. 4. 2013)

vedoucí kanceláře soudkyně Eleni Kameníková (do 29. 8. 2013)

Zastupující soudce	prof. JUDr. Jaroslav Fenyk, Ph.D., DSc. (od 4. 9. 2013 do 28. 11. 2013)
asistenti	Mgr. David Hejč Mgr. Bc. Jana Kursová JUDr. Hana Šulová Mgr. Bc. Veronika Urbanová

vedoucí kanceláře soudce Naděžda Řeháčková

Soudce	JUDr. Radovan Suchánek, Ph.D. (od 26. 11. 2013)
asistenti	JUDr. Ludmila Čiháková (od 27. 11. 2013) JUDr. Jaromír Hořák, Ph.D. (od 27. 11. 2013) JUDr. Leoš Oliva (od 27. 11. 2013) JUDr. Renata Rázková, Ph.D. (od 27. 11. 2013)

vedoucí kanceláře soudce Eleni Kameníková (od 26. 11. 2013)

III. senát Ústavního soudu

Předseda senátu	JUDr. Vladimír Kůrka
asistenti	Mgr. Tomáš Foltýn, Ph.D. JUDr. Yveta Janáková JUDr. Markéta Navrátilová JUDr. Mgr. Daniel Novák, Ph.D.
vedoucí kanceláře soudce	Jana Němečková

Soudce	prof. JUDr. Jan Musil, CSc. (do 27. 11. 2013)
asistenti	JUDr. Ludmila Čiháková (do 26. 11. 2013) JUDr. Jaromír Hořák, Ph.D. (do 26. 11. 2013) JUDr. Leoš Oliva (od 1. 7. 2013 do 26. 11. 2013) JUDr. Renata Rázková, Ph.D. (do 26. 11. 2013)
vedoucí kanceláře soudce	Iveta Dvořáková (do 27. 11. 2013)

Soudce	JUDr. Jiří Mucha (do 28. 1. 2013)
asistenti	Mgr. Štěpán Bubník, Ph.D. (do 28. 1. 2013) prof. JUDr. Jan Filip, CSc. (do 28. 1. 2013) JUDr. Helena Hofmannová, Ph.D. (do 28. 1. 2013) JUDr. Markéta Selucká, Ph.D. (do 28. 1. 2013)
vedoucí kanceláře soudce	Jitka Štíhová (do 28. 1. 2013)

Zastupující soudce	JUDr. Pavel Rychetský (od 29. 1. 2013 do 6. 8. 2013)
asistenti	JUDr. Blanka Baráková, Ph.D. JUDr. Tomáš Herc, LL.M., Ph.D. Mgr. Ludvík Matoušek
vedoucí kanceláře soudce	Regina Kirkingová Jitka Chmelová

Soudce	prof. JUDr. Jan Filip, CSc. (od 3. 5. 2013)
asistenti	Mgr. Štěpán Bubník, Ph.D. (od 15. 5. 2013) JUDr. Radek Malenovský (od 7. 8. 2013) Mgr. Jiří Novák (od 20. 5. 2013) JUDr. Leoš Oliva (od 22. 5. 2013 do 6. 8. 2013)
vedoucí kanceláře soudce	Jitka Štíhová (od 3. 5. 2013)

Zastupující soudce	prof. JUDr. Jaroslav Fenyk, Ph.D., DSc. (od 29. 11. 2013)
asistenti	Mgr. David Hejč Mgr. Bc. Jana Kursová JUDr. Hana Šulová Mgr. Bc. Veronika Urbanová
vedoucí kanceláře soudce	Naděžda Řeháčková

IV. senát Ústavního soudu

Předsedkyně senátu	doc. JUDr. Michaela Židlická, Dr.
asistenti	Mgr. Štěpán Bubník, Ph.D. (od 29. 1. 2013 do 14. 5. 2013) Ing. Mgr. Tomáš Ciprovník Mgr. Jiří Novák (od 1. 4. 2013 do 19. 5. 2013) Mgr. Martin Pospíšil prof. JUDr. PhDr. Miloš Večeřa, CSc. Mgr. Jiří Zeman
vedoucí kanceláře soudkyně	Vladimíra Matulová

Soudkyně	JUDr. Vlasta Formánková
asistenti	Mgr. Štěpán Bubník, Ph.D. (od 29. 1. 2013 do 14. 5. 2013) Mgr. Aleš Koubek JUDr. Eva Petrilaková Mgr. Ing. Václav Štanglica
vedoucí kanceláře soudkyně	Eva Svozilová

Soudce	JUDr. Miloslav Výborný (do 3. 6. 2013)
asistenti	JUDr. Jiřina Gojová (do 7. 5. 2013) JUDr. Markéta Navrátilová (do 3. 6. 2013) JUDr. Leoš Oliva (do 21. 5. 2013) Mgr. Ladislav Vyhnánek (do 3. 6. 2013)
vedoucí kanceláře soudce	Ivana Šmerdová (do 3. 6. 2013)

Soudce	prof. JUDr. Vladimír Sládeček, DrSc. (od 4. 6. 2013)
asistenti	JUDr. Ing. Filip Dientsbier, Ph.D. (od 20. 6. 2013) doc. JUDr. Helena Hofmannová, Ph.D. (od 1. 7. 2013) JUDr. Jiřina Kovaříková (od 1. 8. 2013) JUDr. Renata Rázková, Ph.D. (od 1. 7. 2013) doc. JUDr. Jan Svatoň, CSc. (od 7. 8. 2013)
vedoucí kanceláře soudce	Lenka Kubacká (od 4. 6. 2013)

Vedoucí kanceláří těch soudců, jimž mandát zanikl, zůstaly zaměstnankyněmi Ústavního soudu i nadále a podílely se na činnostech úseku generálního sekretáře Ústavního soudu, zejména v analytickém odboru, a při zastupování jiných vedoucích kanceláří soudců v době nemoci či dovolených.

Na rozhodovací činnosti Ústavního soudu se kromě asistentů soudců podílely i odborné útvary Ústavního soudu řízené generálním sekretářem JUDr. Tomášem Langáškem, LL.M. (do 28. 2. 2013), a od 1. 3. 2013 pod vedením JUDr. Mgr. Ivo Pospíšila, Ph.D.:

- analytický odbor do 28. 2. 2013 s vedoucím JUDr. Mgr. Ivo Pospíšilem, Ph.D., od 1. 3. 2013 řízený Mgr. et Mgr. Lubomírem Majerčíkem, LL.M., dále ve složení Mgr. et Mgr. Robert Jakubíček (analytik a zástupce vedoucího odboru), JUDr. Soňa Matochová, Ph.D. (analytik), JUDr. Petra Plocková (analytik), JUDr. Martin Kopa (analytik od 1. 8. 2013), Mgr. Tereza Skarková (analytik od 1. 8. 2013), Mgr. Zdeněk Červínek (analytik od 15. 8. 2013), Mgr. et Mgr. Jiří Baroš (analytik do 13. 1. 2013, od 14. 1. 2013 poradce), Mgr. Lenka Popovičová (analytik do 6. 8. 2013), JUDr. Milošlav Výborný (poradce od 4. 6. 2013 do 15. 8. 2013), JUDr. Leoš Oliva (poradce od 7. 8. 2013 do 31. 12. 2013), JUDr. Martin Sláma (poradce od 18. 12. 2013), JUDr. Helena Pietriková (poradce pro vydávání SbNU), JUDr. Jana Nováková (poradce pro vydávání SbNU), Lenka Strnadová (referentka), Bc. Martina Baráková (referentka od 9. 5. 2013 do 6. 9. 2013) a knihovnicí PhDr. František Zajíček, Mgr. Ludmila Čilečková a Miroslava Kusáková,
- soudní odbor v čele s vedoucí JUDr. Dagmar Hudcovou, ve složení JUDr. Petr Chládek (poradce pro správní agendu a zástupce vedoucí odboru), JUDr. Vlasta Vagaiová (specialistka), vedoucí soudních kanceláří Marcela Čapková, Jitka Borýsková, Andrea Kovaříková, Zdeňka Řezníčková, Šárka Smetanová a Mgr. Hana Wohlgemuthová a pracovnice referátu evidence Irena Randýsková (od 1. 5. 2013), Eva Krátká, Jarmila Knötigová, Hana Zavřelová a Alžbeta Bartošová,

- referát vnějších vztahů a protokolu v čele s vedoucím JUDr. Vlastimilem Göttingerem, Ph.D., a dále s PhDr. Janou Pelcovou, tiskovou mluvčí, Kristinou Krejčovou, DiS., referentkou odboru a tajemnicí generálního sekretáře.

Zázemí Ústavního soudu tvořily osoby a útvary řízené ředitelem soudní správy RNDr. Stanislavem Plachým, CSc., MPA (do 30. 11. 2013), v prosinci pod vedením generálního sekretáře, a to:

- personalistka Mgr. Eva Kubínyi, Bc. Milan Kučera (personalista od 25. 3. 2013 do 18. 8. 2013) a organizační pracovnice Margita Veselá,
- oddělení informačních a komunikačních technologií v čele s Ing. Zuzanou Schwangmaierovou, vedoucí oddělení, a se zaměstnanci Ing. Ivanem Balusem (správce sítě), Bc. Davidem Krevem (správce informačních technologií) a Ing. Daliborem Skopalem (vývojový pracovník výpočetní techniky),
- oddělení dopravy v čele s vedoucím oddělení Petrem Žákem a řidiči Bedřichem Lízalem (do 6. 8. 2013), Zdeňkem Pokorným, Břetislavem Riedlem, Petrem Singrem, Antonínem Geršlem, Janem Havlíkem (od 1. 12. 2013) a referentem dopravy, BOZP a PO, řidičem Janem Liškou,
- finanční referát se zaměstnanci Mgr. Yvetou Tesařovou (hlavní účetní), Bc. Irenou Hořavovou (rozpočtářka), Svatavou Moučkovou (mzdová účetní) a finanční účetní Lenkou Kolaříkovou,
- referát hospodářské správy se zaměstnanci Liborem Ruthem (technický pracovník), údržbářem Januszem Pawlikem, údržbářem, provozním elektrikářem Romanem Viktorinem a uklízečkami Danou Hájkovou, Renatou Křištofovou, Emilií Létalovou, Vladimírou Listovou, Janou Milotovou, Zdeňkou Rozumkovou, Alenou Veitovou (do 31. 3. 2013) a Jiřinou Vaněčkovou (od 1. 4. 2013),
- referát majetku složený ze Zdeňky Pospíšilové (hospodářka, referentka MTZ) a Marie Žilkové (referentka majetkové správy).

nách celkových výdajů po tomto rozpočtovém opatření činil 158 491 000 Kč, konečný rozpočet při zapojení neprofilujících nároků z nespotřebovaných výdajů činil 158 765 335 Kč.

Skutečné čerpání k 31. 12. 2013 bylo ve výši 137 310 482,88 Kč, včetně zapojení nároků z nespotřebovaných výdajů, tj. čerpání k rozpočtu po změnách na 86,64 % a 86,49 % ke konečnému rozpočtu. Nižší čerpání výdajů reflektuje úbytek justičního aparátu, spojený s neúplným počtem soudců v průběhu roku, dočasná úsporná opatření provozního charakteru, jakož i přesun prostředků plánovaných na financování investičních akcí v rámci aktuálního programu vedeného v Evidenčním dotačním systému a správě majetku ve vlastnictví státu.

V běžných výdajích se v roce 2013 promítají výdaje na platy a ostatní platby za provedenou práci a výdaje na povinné sociální a zdravotní pojištění placené zaměstnavatelem, kdy konečný rozpočet činil 107 164 335 Kč, čerpání bylo ve výši 99 925 794 Kč vč. zapojení neprofilujících nároků z nespotřebovaných výdajů, tj. 93,25 % ke konečnému rozpočtu. V nižším čerpání tohoto seskupení položek se promítá neúplný počet ústavních soudců v průběhu roku a s tím související povinné odvody zaměstnavatele.

Systemizovaný počet zaměstnanců Ústavního soudu byl stanoven ve výši 125 osob. Průměrný přepočtený stav zaměstnanců za rok 2013 činil 120 zaměstnanců. Důvodem nenaplnění stanoveného limitu počtu zaměstnanců byla neobsazenost některých pozic k 31. 12. 2013, částečné pracovní úvazky u vybraných funkcí a obměna zaměstnanců během roku s časovou prodlevou před nástupem, jakož i odchod některých asistentů soudců, kterým skončilo funkční období.

Dalšími položkami, výrazně ovlivňujícími část rozpočtu účelových a ostatních běžných výdajů, byly výdaje na nákup elektrické energie, tepla, vody a pohonné hmoty. Dále se jednalo o materiálové výdaje – nákup kancelářského materiálu, spotřebního materiálu IT, drobného hmotného dlouhodobého majetku, knih a časopisů, překladatelské služby, ostatní nakupované služby,

Rozpočet Ústavního soudu v roce 2013

Ústavní soud je samostatnou rozpočtovou kapitolou číslo 358 z pohledu tvorby státního rozpočtu České republiky.

Podle zákona č. 504/2012 Sb., o státním rozpočtu České republiky na rok 2013, nebyl pro Ústavní soud stanoven rozpočet příjmů – závazný ukazatel. Kapitola vykazuje pouze příjmy nahodilé, které nelze vzhledem k předmětu činnosti Ústavního soudu objektivně plánovat. K 31. 12. 2013 vykázal Ústavní soud celkové příjmy ve výši 275 354,74 Kč, z toho ostatní nedaňové příjmy ve výši 251 038,92 Kč, které vznikly z vrácených přebytků z depozitního účtu z roku 2012, z příjmů dobropisů za předplatné knih, přeplatků z roku 2012 za vyúčtování nákladů z bytů, z příjmů za přijaté sankční platby ve výši 16 244,82 Kč, smluvní pokutou za nedodržení smluvních podmínek a z příjmů z vlastní činnosti ve výši 8 071,00 Kč, které byly tvořeny z příjmů za poskytnutí informací, umístění městského kamerového systému na budově Ústavního soudu, z příjmů z pronájmu plochy k provozování automatu na teplé nápoje a z příjmů za převod plateb za kolký.

Ústavnímu soudu byly pro rok 2013 stanoveny závazné ukazatele určené na výdaje spojené s činností Ústavního soudu ve výši 155 356 000 Kč.

Ve smyslu rozpočtových pravidel požádal Ústavní soud o projednání a schválení rozpočtového opatření pro rok 2013 z důvodu změny zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, o zvýšení prostředků na odstupné asistentům ve výši 3 135 000 Kč. V návaznosti na usnesení rozpočtového výboru Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky č. 386/2013 provedlo Ministerstvo financí rozpočtové opatření, kterým se navýšil rozpočet výdajů kapitoly Ústavního soudu na rok 2013 o účelově určené prostředky, a to v částce 3 135 000 Kč. Podle číselníku účelů VPS byl stanoven kód účelu uvolněných prostředků 133980002 – Prostředky na výplatu odstupného asistentům ústavních soudců. Rozpočtovým opatřením byly změněny závazné ukazatele kapitoly a závazné objemy prostředků na platy a ostatní platby za provedenou práci (limity mzdových nákladů). Rozpočet po změ-

udržovací poplatky za podpory softwarového vybavení, výdaje na běžné opravy a údržbu budovy, vozového parku, výdaje na zahraniční a tuzemské služební cesty, pohoštění, náhrady a příspěvky související s výkonem ústavní funkce, pojištění majetku apod. Konečný rozpočet je shodný s rozpočtem po změnách v ostatních a účelových výdajích ve výši 45 027 000 Kč, čerpání je vykazováno ve výši 36 085 596,57 Kč, což je 80,14 % ke konečnému rozpočtu.

Na kapitálové výdaje – reprodukce majetku Ústavního soudu – použil Ústavní soud v roce 2013 z rozpočtu po změnách ve výši 6 574 000 Kč celkem 1 299 092,31 Kč, tj. 19,76 % k rozpočtu po změnách.

Zákonem schválený, resp. konečný a upravený rozpis specifických a průřezových ukazatelů státního rozpočtu, uvedený ve výše zmiňovaném zákoně, byl v roce 2013 dodržen.

Představujeme: Vydávání Sbírky nálezů a usnesení

Ústavní soud vydává na základě zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, pro veřejnou potřebu Sbírku nálezů a usnesení Ústavního soudu (dále též jen „Sbírka rozhodnutí“). V ní jsou povinně publikovány všechny nálezy, z usnesení pak ta, jež k publikaci odsouhlasilo plénum Ústavního soudu. V souladu s rozhodnutím pléna jsou v ní rovněž uveřejňována stanoviska pléna Ústavního soudu. Všechna rozhodnutí jsou publikována včetně odlišných stanovisek.

První svazek Sbírky rozhodnutí vyšel v roce 1994 a obsahoval pouze 2 nálezy z roku 1993 a 36 nálezů vydaných Ústavním soudem do července roku 1994. Jeho rozsah činil necelých 300 stran, zatímco svazky vydávané nyní jsou objemově dvojnásobné až trojnásobné a navíc vycházejí vždy za jednotlivá čtvrtletí kalendářního roku. To pochopitelně souvisí s celkově narůstajícím nápadem věcí, které Ústavní soud řeší, zejména se zvyšujícím se počtem ústavních stížností. Některé nálezy, především o návrzích na zrušení zákonů nebo jejich jednotlivých ustanovení, jsou též s ohledem na svou závažnost

podstatně rozsáhlejší než nálezy z počátků fungování Ústavního soudu po vzniku České republiky. V odůvodněných vydávaných rozhodnutích narůstá rovněž počet odkazů na vlastní judikaturu Ústavního soudu vzhledem ke skutečnosti, že podle čl. 89 odst. 2 Ústavy České republiky jsou vykonatelná rozhodnutí Ústavního soudu závazná pro všechny orgány i osoby. Přesto se v posledních pěti letech podařilo o více než rok zkrátit publikační lhůty.

Sbírka rozhodnutí je od samého počátku vydávána prostřednictvím Nakladatelství C. H. Beck v Praze, přičemž v roce 2013 se konalo nové zadávací řízení na vydavatele. V rámci přípravy podkladů pro uchazeče byla vytvořena upravená formální kritéria podoby Sbírky rozhodnutí. Nabídky byly Ústavnímu soudu podány třemi kvalifikovanými uchazeči z řad nakladatelství publikujících právníckou literaturu. Vzhledem k nejnižší nabídkové ceně byla podepsána rámcová smlouva, uzavřená podle § 6, 11 a násl. zákona č. 137/2006 Sb., o veřejných zakázkách, ve znění pozdějších předpisů, a § 536 a násl. obchodního zákoníku, s Nakladatelstvím C. H. Beck, s. r. o., i na následující tři roky (do konce roku 2016). V souvislosti s novými smluvními ujednáními bude též posléze od roku 2014 možné nalézt jednotlivé svazky Sbírky nálezů a usnesení Ústavního soudu v elektronické podobě na webových stránkách Ústavního soudu.

Formální, legislativně-technickou a gramatickou přípravu textů pro Sbírku rozhodnutí, jednotnost citací právních předpisů a judikatury Ústavního soudu (v souladu s citačním manuálem Ústavního soudu č. Org. 10/12 ze dne 7. března 2012) i následné korektury textů po sazbě zajišťují poradkyně analytického odboru Ústavního soudu, které rovněž samostatně vytvářejí věcné a systematické rejstříky a přehledy použitých nebo zmíněných právních předpisů v jednotlivých svazcích. Rejstříky nebyly zařazovány do prvních svazků Sbírky rozhodnutí; jsou k dispozici od svazku 6 a zejména věcný rejstřík trvale aktualizovaný podle nové legislativy slouží k rychlejší obsahové orientaci a usnadňuje vyhledávání případů řešících otázky týkající se uvedených právních institutů, práv a svobod či procesních postupů. Od svazku 14 se navíc v každém sudém svazku jako přílohy objevily diskety a později CD s obsahem (tj. pořadovými čísly a názvy nálezů, usnesení a stanovisek) všech

dosud vyšlých svazků a s věcným rejstříkem od počátku jeho zpracování. Poradkyně analytického odboru provádějí před vydáním kontroly obsahu jednotlivých přílohových CD, na nichž lze podle věcných hesel dohledat historicky všechna publikovaná rozhodnutí Ústavního soudu týkající se určité konkrétní problematiky.

Ucelené řady Sbírky nálezů a usnesení jsou k dispozici v knihovně Ústavního soudu, distribuci do prodejní sítě odborných knihkupectví pak zcela samostatně realizuje Nakladatelství C. H. Beck. Prestižní a obsahově originální publikace si udržují trvalý zájem odborné veřejnosti a jsou zcela nepochybně rovněž nedílnou součástí reprezentace činnosti Ústavního soudu.

Kromě vydávání rozhodnutí a stanovisek Ústavního soudu ve Sbírce nálezů a usnesení připravují poradkyně analytického odboru nálezy a sdělení Ústavního soudu pro publikaci ve Sbírce zákonů, kde se podle § 57 zákona o Ústavním soudu povinně vyhláší nálezy, kterými Ústavní soud rozhodl o návrhu na zrušení zákona nebo jiného právního předpisu anebo jejich jednotlivých ustanovení podle čl. 87 odst. 1 písm. a) a b) Ústavy České republiky, o ústavní žalobě proti prezidentu republiky a v některých dalších případech. Nejčastěji jsou nálezy publikované ve Sbírce zákonů výsledkem řízení o kontrole norem. Podle § 2 odst. 1 písm. b) zákona č. 309/1999 Sb., o Sbírce zákonů a o Sbírce mezinárodních smluv, se dále ve Sbírce zákonů publikují sdělení Ústavního soudu, jestliže o jejich vyhlášení Ústavní soud rozhodl, což se týká především stanovisek pléna Ústavního soudu.

Nálezy a stanoviska jsou (po provedených korekturách a formálních úpravách k zajištění souladu s legislativně-technickými pravidly) předkládány redakci Sbírky zákonů Ministerstva vnitra v nejkratším možném termínu po jejich přijetí, resp. veřejném vyhlášení. Spolupráce s redakcí Sbírky zákonů je trvale na vynikající úrovni i v případě potřeby co nejrychlejší publikace.

3. VNĚJŠÍ VZTAHY ÚSTAVNÍHO SOUDU

Vnější vztahy Ústavního soudu

Mezinárodní spolupráce

Ústavní soud se v roce 2013 nacházel v dynamickém období své existence, které bylo spojeno s několika vzájemně působícími faktory. Jednou z nejvýznamnějších skutečností se stala obměna části soudců Ústavního soudu, která již byla na stránkách této ročenky popisována. Se změnou personálního obsazení se však mění i Ústavní soud samotný, jeho hodnotové zakotvení, vnější vztahy, komunikace a mění se též jeho priority ve vztahu k mezinárodní spolupráci.

V srpnu 2013 byl jmenován místopředsedou Ústavního soudu soudce Jaroslav Fenyk, který byl následně pověřen agendou vedení zahraničních vztahů Ústavního soudu. I z toho plyne, že Ústavní soud hodlá při dalším rozvoji svých aktivit akcentovat význam mezinárodní spolupráce a zaštitit ji přímým osobním nasazením svého místopředsedy.

Z výše uvedeného však neplyne, že by Ústavní soud nebyl do okamžiku pověření svého místopředsedy zahraniční agendou aktivní. Dlouhodobým těžištěm výměny informací a zkušeností při soudní ochraně ústavnosti je totiž bilaterální spolupráce. Při konkrétních, podrobných a odborně zaměřených diskuzích s partnerskými ústavními soudy je totiž možné získat informace o aktuální judikatuře evropských soudů, ale stejně tak lze pokračovat v hledání odpovědí na dlouhodobé strukturální otázky ochrany ústavnosti a identifikovat budoucí trendy v delším horizontu. Srovnávají-li se aktuální otázky soudního rozhodování s nadčasovými a často teoretickými koncepty, pak se jejich průnik stává výkladovým vodítkem a inspirací pro další rozhodovací činnost ústavních soudů.

Prioritou Ústavního soudu jsou dlouhodobé kontakty s blízkými zeměmi a jejich ústavními soudy, protože od zemí, které sdílí naši historickou zkušenost a právní vědomí, se lze mnoho naučit. V dubnu 2013 proto proběhla bilaterální návštěva předsedy a soudců Ústavního soudu Rumunska v Brně. Tato návštěva navázala na cestu českých soudců do Bukurešti v listopadu 2012, a znamenala tak fakticky pokračování v jednání zahájeném o šest

měsíců dříve. Delegace složená z předsedy Augustina Zegreana a soudců Acsinte Gaspara, Tudorela Toadera a Mircea Stefana Miney jednala v Brně o otázkách aktivní legitimace k podání návrhu na kontrolu norem před ústavními soudy, přičemž byla akcentována primární role obecných soudů, které při své rozhodovací činnosti musí užívat i ústavní referenční rámec. Byla zmíněna i návrhová legitimace ombudsmanů. Zatímco veřejný ochránce práv v České republice nemá aktivní legitimaci navrhnout Ústavnímu soudu zrušení zákona pro jeho rozpor s Ústavou, jeho rumunský protějšek je takovou pravomocí vybaven a často ji využívá.

Druhou delegací, která navštívila Ústavní soud, byla delegace Ústavního soudu Ruské federace. Tento soud se aktivně podílí na činnosti Benátské komise Rady Evropy a jeho pravomoci a postavení představují netradiční koncept ochrany ústavnosti, který si zasluhuje podrobnější rozbor. Se soudci Ústavního soudu České republiky se setkali Sergej Mavrín, místopředseda ruského ústavního soudu, a soudci Konstantin Aranovskij a Sergej Kňazev. Předmětem diskuse se stala otázka vztahu prezidenta a ústavního soudu. Česká strana informovala své hosty o procesu jmenování soudců Ústavního soudu, o pravomoci prezidenta republiky podávat návrhy na zahájení řízení před Ústavním soudem a také o možnosti zbavit prezidenta republiky jeho funkce na základě ústavní žaloby Senátu podle čl. 65 Ústavy. Ústavní soud České republiky je proto s prezidentem funkčně provázán a Ústava působnost obou orgánů vzájemně podmiňuje. Oproti tomu v Ruské federaci prezident toliko předkládá Radě federace kandidáty na funkci soudců Ústavního soudu a naopak prezident může být odvolán jen Radou federace na základě žaloby pro velezradu nebo pro jiné těžké zločiny, vznesené proti němu Státní dumou. Žalobu musí usnesením potvrdit Nejvyšší soud co do jejího materiálního obsahu (existence trestného jednání) a Ústavní soud musí svým usnesením potvrdit, že žalobní procedura byla dodržena. Oba orgány proto mají jen velmi úzké průsečky kompetencí. V diskusi pak byla největší pozornost věnována mechanismu posuzování přípustnosti návrhů. Zatímco v českém prostředí posuzuje návrh od jeho doručení soudce, který jako zpravodaj může návrh bez přezkumu odmítnout sám, anebo tak činí tříčlenný senát, u Ústavního soudu Ruské federace provádí tuto agendu administrativa

soudu. Není-li však návrh přijat k projednávání, může neúspěšný navrhovatel podat proti takovému rozhodnutí opravný prostředek.

V roce 2013 pokračoval Ústavní soud i v udržování existujících zahraničních kontaktů a navazování nových. Na konci ledna proto předseda Ústavního soudu přijal pozvání k návštěvě Svatého stolce, přičemž průběh vlastní návštěvy připravilo Velvyslanectví České republiky ve Vatikánu. Těžištěm jednání Pavla Rychetského a generálního sekretáře Tomáše Langáška ve Vatikánu bylo setkání s předsedou Papežské rady pro legislativní texty, kde byly diskutovány především otázky vztahu kanonického a veřejného práva. Při následném setkání na Papežské radě pro spravedlnost a mír byla předmětem jednání otázka univerzální ochrany lidských práv.

Protože obě nástupnické země bývalého Československa vznikly 1. ledna 1993, slavily společně i dvacáté výročí. Předseda Ústavního soudu Pavel Rychetský proto s potěšením přijal pozvání na slavnostní ceremoniál a odbornou konferenci, kterou v dubnu 2013 uspořádal v Košicích Ústavní soud Slovenské republiky. Zde se také setkal s prezidentem Slovenské republiky Ivanem Gašparovičem, slavnostně zahájil provoz nové jednací místnosti Ústavního soudu Slovenské republiky a na následné mezinárodní konferenci s tématem „Postavení ústavních soudů a jejich vliv na právní řád státu“ přednesl odborný příspěvek.

Ústavní soud Arménie pořádá každoročně mezinárodní konferenci. V roce 2013 uspořádal tuto konferenci ve větším formátu, a to pod názvem „Evropské standardy právního státu a rozsah diskreční pravomoci v členských státech Rady Evropy“. Ústavní soud České republiky zde zastupovala jeho místopředsedkyně Milada Tomková, která využila tohoto fóra k prosazování doktrinárních názorů našeho soudu při implementaci evropských standardů právního státu. Osobně se také setkala s prezidentem Arménské republiky Serzhem Sargsyanem, jemuž tlumočila připravenost Ústavního soudu České republiky aktivně se podílet na další spolupráci v oblasti společných standardů ochrany ústavnosti a lidských práv.

Na konci září 2013 pak druhý z místopředsedů Jaroslav Fenyk zastupoval Ústavní soud na mezinárodní konferenci v lotyšské Rize. Tato konference se zaměřila na možnosti a limity rozšiřování působnosti národních ústavních soudů, a to především na možnost zavádění univerzální kompetence ústavních soudů rozhodovat o individuálních ústavních stížnostech. Vystoupení místopředsedy Ústavního soudu České republiky, v němž analyzoval strukturální vymezení působnosti Ústavního soudu a vliv nárůstu stížnostní agendy na zachování úrovně a kvality soudního rozhodování v reálném čase, vzbudilo mezi přítomnými velkou pozornost a pozitivní ohlasy.

Ústavní soud Rumunska, který byl hostem při bilaterální dubnové návštěvě v Brně, pozval předsedu Ústavního soudu České republiky k osobní účasti na své říjnové konferenci s názvem „Ústavní soudnictví 20 let po pádu komunistické opony“. Pavel Rychetský zde vystoupil jako pamětník boje s totalitním režimem, autor transformace právního řádu České republiky a současně jako vrcholný představitel instituce, která se zabývá ochranou demokratického právního státu a lidských práv, dříve potlačovaných. Předseda Ústavního soudu zde přednesl příspěvek na téma „Postkomunistická společnost a její vypořádání se s minulostí“, který akcentoval především problematiku majetkových restitucí a jejich ústavněprávní rozměr.

V říjnu si připomínal své výročí také Ústavní soud Srbska, který je mezi postkomunistickými ústavními soudy významný tím, že má za sebou nejdelší období nepřetržité činnosti (vznikl v roce 1963). Na konferenci uspořádané k jeho 50. výročí zastupoval Ústavní soud České republiky soudce Jan Filip, který ve svém příspěvku (předneseném v srbštině) analyzoval vliv, který mělo ústavní zákonodárství a ústavní soudnictví Jugoslávie na ústavněprávní poměry v České republice (respektive dříve v Československu).

Soudci a odborní pracovníci Ústavního soudu nadto navštívili řadu dalších zahraničních konferencí a odborných seminářů. Soudkyně Vlasta Formánková se zúčastnila mezinárodní vědecké konference Slovenské akademie věd v Tatranské Štrbě, soudce Stanislav Balík přijal pozvání k účasti na prestižní mezinárodní konferenci v Berlíně, kde přednesl příspěvek na téma postavení

advokáta v řízení před ústavním soudem, a generální sekretář Ivo Pospíšil se společně s vedoucím analytického odboru Lubomírem Majerčíkem aktivně zúčastnil zasedání Společné rady pro ústavní soudnictví Benátské komise.

V květnu 2013 se rovněž konala právnícká konference v britském Windsoru, jejímž cílem je předestřít i takové přístupy, které nejsou součástí hlavního proudu evropské soudní praxe. Tato konference má přísně limitovaný okruh účastníků, a je proto pro Ústavní soud významným, že organizátoři každoročně zvou jeho soudkyni Ivanu Janů, která se zúčastnila i tentokrát.

Soudkyně Ústavního soudu Kateřina Šimáčková se naopak z titulu náhradní členky Benátské komise pravidelně účastní zasedání tohoto orgánu v Benátkách, kde se projednávají zásadní otázky ústavnosti a nakládání se společným ústavním dědictvím členských států Rady Evropy. Soudkyně Kateřina Šimáčková rovněž přijala v září na Ústavním soudu delegaci expertů z Libye, kteří by měli připravit text nové ústavy. V diskusi s nimi pak představila evropských model ochrany lidských práv, dělby moci a principů demokratického právního státu.

Vztahy s jinými ústavními orgány a další aktivity

Ústavní soud má v systému dělby veřejné moci specifické postavení. Ústavní soud je totiž orgánem soudního typu, náleží k moci soudní, ale není přítom součástí soustavy obecných soudů. Ústava mu na jedné straně přiznává velmi silné postavení, díky němuž je při výkonu svých pravomocí oprávněn zrušit jakékoliv rozhodnutí orgánu veřejné moci v České republice pro jeho rozpor s ústavním pořádkem, ale takto silné kompetence musí Ústavní soud vyvážit jistou zdrženlivostí. Protože všechny ostatní orgány veřejné moci vystupují (anebo v budoucnu mohou vystupovat) před Ústavním soudem jako účastníci řízení či vedlejší účastníci řízení, není s ohledem na nezávislost ústavního soudnictví vhodné, aby Ústavní soud a jeho soudci udržovali blízké pracovní či neformální vazby s těmito orgány a jejich představiteli. Na stranu druhou není možné, aby se vrcholný orgán soudní moci zcela

izoloval od vnějšího světa a komunikoval s ostatními složkami veřejné moci jen prostřednictvím procesně formalizovaných soudních jednání. Ústavní soud, jakožto součást systému ústavních orgánů České republiky, udržuje formální a společenské vztahy i s jinými ústavními orgány a diskutuje s nimi o obecných otázkách ústavního, evropského a mezinárodního práva, je-li to potřebné pro hledání dalších cest ochrany ústavnosti a lidských práv.

Na počátku ledna 2013 uspořádal předseda Ústavního soudu ve své rezidenci společenské setkání s českými představiteli evropské justice. Tato setkání se stávají tradicí, která by měla posílit vazby mezi představiteli národní a nadnárodní justice. Pozvání do Brna tak přijal soudce Soudního dvora Evropské unie Jiří Malenovský, soudkyně Tribunálu Evropské unie Irena Pelikánová, soudce Evropského soudu pro lidská práva Aleš Pejchal a soudce Mezinárodního trestního tribunálu Robert Fremr. Cílem tohoto neformálního setkání, jehož se účastnili také vrcholní představitelé národní justice, byla podpora dialogu o formách, možnostech a zkušenostech s ochranou lidských práv před soudy.

V lednu také proběhlo pracovní jednání generálního sekretáře Tomáše Langáška s představiteli zvláštní mise Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě, která monitorovala přípravu a průběh prezidentských voleb. Expertní skupina, v jejímž čele stála vedoucí mise Tana De Zulueta, zkoumala ústavní aspekty nové právní úpravy voleb, možnosti soudního přezkumu a úlohu Ústavního soudu v procesu garance regulérnosti těchto voleb.

Soudce Ústavního soudu Miloslav Výborný realizoval v lednu 2013 přednášku pro frekventanty kursu Generálního štábu Armády České republiky, tedy pro vysoké důstojníky, kteří aspirují na jmenování do generálské hodnosti. Soudce Výborný byl v minulosti ministrem obrany, a proto mohl účastníky kursu provést problematikou ochrany lidských práv a svobod v prostředí ozbrojených sil a také problematikou ústavních záruk demokratického právního státu, které musí všechny orgány veřejné moci (tedy i vojenské) respektovat a chránit.

Když na pozvání nejvyššího státního zástupce navštívila Brno delegace Izraelské právní komory (Israeli Bar Association), věnoval se této skupině významných právních osobností (doprovázených tehdejším velvyslancem v České republice Yaakovem Levym) také místopředseda Ústavního soudu Pavel Holländer. Ten skupině téměř osmdesáti účastníků představil Ústavní soud, jeho judikaturu a některé právně-filozofické koncepce, které česká a izraelská právní věda sdílejí.

Protože byl v roce 2013 poprvé zvolen prezident republiky v přímé volbě, bylo jistě důstojným krokem, že jeho první návštěva v Brně vedla na Ústavní soud. Prezident republiky se zde osobně seznámil se všemi soudci Ústavního soudu a při jednání s nimi vyzdvihl roli Ústavního soudu a význam, který mu přikládá. Po společenském obědě s dalšími představiteli vrcholných justičních orgánů se Miloš Zeman vrátil na Ústavní soud, kde vedl sérii rozhovorů s kandidáty na uprázdněná místa soudců Ústavního soudu. Po těchto jednáních sdělil jména svých kandidátů veřejnosti.

Z dalších vztahů s představiteli orgánů veřejné moci lze uvést únorové setkání předsedy Ústavního soudu s předsedou Senátu Parlamentu České republiky Milanem Štěchem, který navštívil Ústavní soud při své návštěvě Brna, nebo přijetí zmocněnkyně vlády pro lidská práva Moniky Šimůnkové, která se – rovněž v únoru 2013 – setkala v doprovodu ředitele Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí s předsedou Ústavního soudu. Pochopitelným tématem tohoto jednání byla samozřejmě ochrana lidských práv.

Místopředsedkyně Ústavního soudu Milada Tomková přijala v květnu společně se soudcem Janem Filipem a generálním sekretářem Ivo Pospíšilem delegaci členů výboru Rady federace Federálního shromáždění Ruské federace pro ústavní legislativu, právní a soudní otázky a rozvoj občanské společnosti. Delegace, kterou vedl předseda tohoto výboru Alexandr Alexandrovič Klišas, přijela do České republiky na pozvání ústavněprávního výboru Senátu Parlamentu České republiky a v doprovodu jeho představitelů jednala i na Ústavním soudu. Milada Tomková představila svým hostům pravomoci a působnost Ústavního soudu především v oblasti přezkumu ústavnosti práv-

ních předpisů a v diskusi byly zmíněny také rozdíly v systému institucionální ochrany lidských práv a aktivní legitimace horních komor pro zahájení řízení před ústavními soudy obou zemí.

V srpnu se předseda a soudci Ústavního soudu setkali na pracovním jednání s ministryní spravedlnosti Marií Benešovou. Ačkoliv Ústavní soud není součástí soustavy obecných soudů, a proto není funkčně spojen s Ministerstvem spravedlnosti, mezi oběma institucemi existují společné zájmové okruhy. Jde například o budoucnost soudcovské samosprávy, činnost obecných soudů, nezávislost soudců nebo délku soudního řízení. Je důležité, aby se obě strany informovaly o svých postojích a aktuálních problémech, s nimiž se potýkají.

Na žádost Nejvyššího správního soudu proběhlo v říjnu setkání soudce Ústavního soudu Ludvíka Davida se slovenským soudcem Nejvyššího soudu Ivanem Rumanou, který byl v Brně na odborné stáži. Při setkání na Ústavním soudu jej soudce David informoval o odborných aspektech výkonu činnosti soudce Ústavního soudu, metodách práce a oba soudci intenzivně diskutovali také o hierarchické závaznosti soudního rozhodnutí a orientaci soudce obecného soudu v judikatuře nejvyšších a ústavních soudů.

V listopadu 2013, v předvečer státního svátku České republiky, přijal předseda Ústavního soudu pozvání velvyslankyně České republiky ve Francii Marie Chatardové a zúčastnil se na ambasádě v Paříži tradiční diskuse s českými studenty. Pavel Rychetský totiž mohl o 17. listopadu hovořit jako signatář Charty 77, jako výrazná osobnost Občanského fóra i jako právník, který se po roce 1989 zasloužil o demokratizaci právního řádu naší země. V následné dlouhé diskusi se přirozeně nevyhnul ani svému současnému působení a vysvětloval podrobně činnost Ústavního soudu a východiska jeho stěžejních nálezů.

Předseda Ústavního soudu také vyhověl žádostem o setkání s velvyslanci a diplomaty cizích zemí působících v České republice a v roce 2013 přijal belgickou velvyslankyni Françoise Gustin, korejského velvyslance Hayong Moona, polskou velvyslankyni Grażynu Bernatowicz, norského velvyslance

Jense Eikaase nebo izraelského velvyslance Gary Korena. Místopředseda Ústavního soudu pak přijal v Brně seniorního diplomata velvyslanectví USA Alexandra Barrassa.

Ústavní soud si uvědomuje, jak důležitá je informovanost a orientace mladých lidí v otázkách lidských práv, ústavnosti a právního řádu. V rámci své omezené kapacity se proto snaží pořádat alespoň nepravidelné neformální přednášky a exkurze pro vysokoškolské a středoškolské studenty, na nichž soudci a odborní pracovníci Ústavního soudu studenty seznamují se základy právní úpravy ústavního soudnictví v naší zemi a s aktuálními otázkami, které musí soudci v rámci své rozhodovací činnosti řešit. V loňském roce tak navštívily Ústavní soud skupiny studentů ze všech právnických fakult v České republice, Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci, Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně, ale také skupiny studentů z Univerzity obrany, CEVRO institutu, Univerzity Sarajevo, John Marshall Law School z Chicaga, Vídeňské univerzity, DePaul Univerzity z Chicaga nebo tým odborných pracovníků korejského ústavního soudu. Alespoň rámcovou přednášku o smyslu, historii a funkcích ústavního soudnictví vyslechlo v budouvě Ústavního soudu několik stovek studentů z různých středních škol.

Odbor vnějších vztahů a protokolu v roce 2013 zajišťoval celkem 81 různých akcí, ať již zahraničního, protokolárního, odborného, nebo pedagogického charakteru.

Konference a semináře pořádané v Brně

Dvacáté výročí vzniku samostatné České republiky bylo v roce 2013 přirozeně spojeno i s výročím existence Ústavního soudu. Dvacet let jeho činnosti symbolicky korunovala konference, kterou Ústavní soud uspořádal ve svém sídle dne 5. června 2013. Jednalo se o konferenci vzpomínkovou, takřka pamětnickou. Referenty totiž byli emeritní i současní soudci, kteří ilustrovali jednotlivá období činnosti Ústavního soudu svými vzpomínkami na bývalé kolegy a přelomové kauzy.

Konference byla rozdělena na pět částí. Tu úvodní zahájil předseda Ústavního soudu a po něm pronesli zdravice předseda Senátu Parlamentu České republiky Milan Štěch a předsedkyně Ústavního soudu Slovenské republiky Ivetta Macejková.

Následující panel se týkal Ústavního soudu ČSFR. Na své působení v něm zavzpomínali jeho bývalí soudci Jiří Malenovský, Pavel Mates a Ivan Trimaj. I když se konference nazývala „20 let Ústavního soudu České republiky“, krátká éra federálního ústavního soudnictví je obdobím, k němuž se dnešní Ústavní soud hrdě hlásí a jehož odkaz ve své judikatuře stále rozvíjí.

V další části se již pozornost soustředila na Ústavní soud České republiky v letech 1993–2003. Tomuto období se – s ohledem na desetiletý termín funkčního období soudců – říká „první ústavní soud“. Vojen Güttler připomněl některé stěžejní judikáty tohoto období, Vladimír Jurka vyzdvihl pracovní a osobní charakteristiky soudců, kteří na tehdejším soudě působili, a Pavel Varvařovský předestřel úvahu na téma věkového rozložení soudců a z toho plynoucího přátelského jiskření mezi mladšími a staršími soudci.

Náplní příštího panelu již byla současnost, tedy osudy tzv. druhého ústavního soudu v letech 2003–2013, a za jednotlivé senáty zde vystoupili jejich členové. Nejprve Ivana Janů, která nabídla reflexi prvního senátu, poté promluvil Stanislav Balík o druhém senátu a odhalil některá „tajemství“ z jeho zákulisí. Jan Musil shrnul za třetí senát genezi trestních kauz projednávaných Ústavním soudem a konečně Miloslav Výborný, čerstvě emeritní člen čtvrtého senátu, pronesl několik poznámek ke stále živé problematice závaznosti rozhodnutí Ústavního soudu.

Ohniskem posledního bloku byl pohled do budoucnosti. Eliška Wagnerová, emeritní místopředsedkyně Ústavního soudu, se soustředila na otázky metodologie a instrumentálních východisek práce soudců při posuzování ústavnosti napadených aktů. Oproti tomu Pavel Holländer, dnes již emeritní místopředseda Ústavního soudu, doporučil pro budoucnost větší filozofický odstup a defragmentaci soudcovského pohledu na ochranu ústavnosti.

Všichni, kdo se této konferenci zúčastnili, byli nějak spojeni s osudy Ústavního soudu, ať již jako jeho soudci, bývalí či současní asistenti, nebo zkrátka jako dlouholetí amici curiae. Když dozněl závěrečný potlesk, nepatřil jen patnácti řečníkům, ale všem, kteří v uplynulých dvaceti letech pomáhali Ústavnímu soudu naplňovat jeho poslání. Ústavní soud tak, alespoň symbolicky, vstoupil do třetí dekády své činnosti.

Aby se vzpomínky na minulé osudy soudců, zaměstnanců a slavných případů projednávaných Ústavním soudem neztratily, rozhodl se Ústavní soud vydat sborník z této pamětnické konference jako přílohu ročenky, kterou právě držíte v rukou.

V květnu 2013 proběhl v sídle Ústavního soudu simulovaný soudní proces, tzv. moot court. Jednalo se o utkání osmi týmů různých právnických fakult, které bojovaly o celkový primát v soutěži s azylovou tematikou. Studenti práva si tak díky Ústavnímu soudu vyzkoušeli právo v praxi, když stáli jako strany sporu před fiktivním soudem a obhajovali své názory právními argumenty a procesně správným postupem. Není bez zajímavosti, že předsedkyní moot-courtového soudu byla budoucí soudkyně Ústavního soudu Kateřina Šimáčková.

V souvislosti s blížící se účinností nového občanského zákoníku připravil generální sekretář Ivo Pospíšil sérii tří celodenních přednáškových cyklů, během nichž soudcům a odborným pracovníkům Ústavního soudu přednášeli odborníci z Právníké fakulty Univerzity Palackého Filip Melzer a Petr Tégl. Ještě před nabytím účinnosti tohoto kodexu se tak mohli zájemci dozvědět o teoretických východiscích (a praktických úskalích) nové hmotněprávní úpravy soukromého práva.

Poslední (a symbolickou) aktivitou Ústavního soudu, kterou bychom chtěli zmínit, je podpora těch nejmladších. V lednu 2013 totiž předseda Ústavního soudu Pavel Rychetský předal diplomy a ceny dvanácti malým laureátům dětské literární soutěže „Spící spravedlnost“, nad kterou převzal osobní záštitu. Malí spisovatelé si tak mohli povídat o právu a spravedlnosti s jedním

z nejznámějších českých právníků, mohli se podívat do zákulisí jednacích místností a sednout si na místa, z nichž soudci vyhláší svá rozhodnutí. Od přirozené dětské touhy po spravedlnosti vede k právnímu státu dlouhá cesta, ale školáci, kteří přemýšlejí o spravedlnosti, jsou její budoucností...

4. PRÁVNÍ ÚPRAVA A VNITŘNÍ PŘEDPISY

Ústavní pořádek a zákon o Ústavním soudu

Činnost Ústavního soudu upravuje celá řada právních předpisů. Vedle ústavních zákonů a zákonů regulujících ve větší či menší míře vlastní řízení před Ústavním soudem je to celá řada zákonných a podzákonných předpisů upravujících chod Ústavního soudu jako kterékoli jiné státní instituce.

Ústavní soud je soudním orgánem ochrany ústavnosti. Kromě vlastní Ústavy České republiky, vyhlášené pod č. 1/1993 Sb., tvoří ústavu v širším smyslu zejména Listina základních práv a svobod, v období federace přijatá jako ústavní zákon č. 23/1991 Sb., v České republice pak znovu vyhlášená pod č. 2/1993 Sb., ovšem již bez uvozovacích ustanovení. Součástí české ústavy jsou dále ústavní zákon č. 347/1997 Sb., o vytvoření vyšších územních samosprávných celků a o změně ústavního zákona České národní rady č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších ústavních zákonů, ústavní zákon č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky, ve znění ústavního zákona č. 300/2000 Sb., ústavní zákon č. 515/2002 Sb., o referendu o přistoupení České republiky k Evropské unii a o změně ústavního zákona č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších ústavních zákonů, další ústavní zákony přijaté podle Ústavy České republiky, ústavní zákony související s rozpadem Československa a konstituováním České republiky jako nového, nástupnického státu (ústavní zákon č. 4/1993 Sb., o opatřeních souvisejících se zánikem České a Slovenské Federativní Republiky, ústavní zákon č. 29/1993 Sb., o některých dalších opatřeních souvisejících se zánikem České a Slovenské Federativní Republiky) a ústavní zákony upravující státní hranice České republiky se sousedními státy.

Ustanovení čl. 3 a čl. 112 odst. 1 Ústavy České republiky pro souhrn ústavních zákonů, tzn. pro označení ústavy v širším smyslu, zavádí souhrnný pojem ústavní pořádek České republiky a definují, co je jeho součástí. Ve smyslu nálezu sp. zn. Pl. ÚS 36/01 ze dne 25. 6. 2002 (N 80/26 SbNU 317; 403/2002 Sb.) Ústavní soud jako referenční kritérium používá též mezinárodní smlouvy o lidských právech a základních svobodách, jež byly ratifikovány a vyhlášeny.

Vlastní řízení před Ústavním soudem upravuje zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen „zákon o Ústavním soudu“). Právě tento zákon stanoví, jak předvídá čl. 88 odst. 1 Ústavy České republiky, kdo a za jakých podmínek je oprávněn podat návrh na zahájení řízení, a další pravidla o řízení před Ústavním soudem. V řízení před Ústavním soudem se přiměřeně uplatní též ustanovení občanského soudního řádu a předpisy vydané k jeho provedení (§ 63 zákona o Ústavním soudu), ve zvláštních případech pak ustanovení trestního řádu o řízení před soudem (§ 108 a 138 zákona o Ústavním soudu).

Zatímco rok 2012 byl charakterizován jednou z nejdůležitějších změn Ústavy v naší historii, rok následující byl na změny právního prostředí činnosti Ústavního soudu nepoměrně chudší. Tím významnější proto byla aplikační praxe dříve zavedených změn, jakkoliv nejradikálnější změna, spočívající v novele Ústavy provedené ústavním zákonem č. 71/2012 Sb., kterým se mění ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších ústavních zákonů, jímž byla zavedena přímá volba prezidenta republiky, se do činnosti Ústavního soudu promítla pouze sekundárně, a to v podobě přezkumu ústavních stížností neregistrovaných kandidátů na funkci prezidenta. Touto novelou také došlo ke změně procesních podmínek pro zahájení řízení před Ústavním soudem ve věci podezření, že se prezident republiky dopustil velezrady nebo hrubého porušení Ústavy České republiky nebo jiné součásti ústavního pořádku. Prováděcí zákon o volbě prezidenta republiky [zákon č. 275/2012 Sb., o volbě prezidenta republiky a o změně některých zákonů (zákon o volbě prezidenta republiky)], ve znění pozdějších předpisů] nadto díky novelizaci § 98 odst. 3 zákona o Ústavním soudu nově umožnil dokončit řízení i poté, co uplynulo funkční období obžalované hlavy státu, avšak tyto změny týkající se velezrady a hrubého porušení Ústavy České republiky nebo jiné součásti ústavního pořádku, účinné až od 8. března 2013, nemohly dopadnout na řízení o ústavní žalobě Senátu Parlamentu České republiky vedené před Ústavním soudem proti tehdejšímu prezidentovi Václavu Klausovi pod sp. zn. Pl. ÚS 17/13, které bylo zastaveno z důvodu zániku jeho funkce prezidenta republiky.

Další, většinou technické změny zákona o Ústavním soudu přijaté v roce 2012 byly v roce 2013 bez větších potíží implementovány. To se týká například změny lhůty pro podání ústavní stížnosti z „60 dnů“ na „dva měsíce“, zavedení legitimace vlády a veřejného ochránce práv účastnit se podle § 69 odst. 2 a 3 zákona o Ústavním soudu v pozici vedlejšího účastníka všech řízení o kontrole norem, rozšíření možnosti obnovy řízení po rozsudku mezinárodního soudu z trestních věcí i na věci civilní i správní (§ 119 odst. 1 zákona o Ústavním soudu), pověřování asistentů prováděním procesních úkonů (§ 41 odst. 2 zákona o Ústavním soudu), doručování výhradně právním zástupcům účastníků a vedlejších účastníků (§ 60 odst. 3 zákona o Ústavním soudu) nebo jen stručného odůvodňování odmítacích usnesení s uvedením zákonného důvodu, pro který se návrh odmítá (§ 43 odst. 3 zákona o Ústavním soudu), či odstranění práva účastníků řízení trvat na nařízení ústního jednání (§ 44 a § 48 odst. 3 zákona o Ústavním soudu).

V roce 2013 byla Ústava změněna jen jednou, a to ústavním zákonem č. 98/2013 Sb., kterým se mění ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších ústavních zákonů. Tento ústavní zákon mění rozsah imunity členů zákonodárných sborů a soudců Ústavního soudu. Imunita by měla obecně chránit řádnou činnost obou komor Parlamentu a Ústavního soudu, jejichž členové mají mít možnost v souladu se svým slibem svobodně a nerušeně vykonávat svůj mandát, resp. funkci. Dosavadní právní úprava, která obsahovala garanci imunity i po dobu po zániku mandátu člena komory Parlamentu nebo soudce Ústavního soudu, byla shledána v moderním právním státě neodůvodněnou, neboť odepření souhlasu s trestním stíháním podle bývalé ústavní úpravy znamenalo doživotní nemožnost tuto osobu za konkrétní čin trestně stíhat. Po změně ustanovení čl. 27 odst. 4 a čl. 86 odst. 1 Ústavy tak platí, že trestněprávní procesní imunita poslance, senátora nebo soudce Ústavního soudu se omezuje pouze na dobu trvání jejich mandátu, resp. funkce.

Zákon o Ústavním soudu pak byl v roce 2013 změněn rovněž jen jednou, a to v souvislosti s nutností promítnutí nového občanského zákoníku do dalších právních předpisů. Zákonem č. 303/2013 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím rekodifikace soukromého práva, tak byl změněn § 25a

odst. 3 a 4 zákona o Ústavním soudu, který obsahuje výčet údajů, jež Ministerstvo vnitra nebo Policie České republiky poskytují Ústavnímu soudu pro výkon jeho působnosti. Změny se uskutečnily v návaznosti na změnu koncepce zbavování a omezování způsobilosti k právním úkonům (nově svéprávnosti) v občanském právu, kdy napříště není možné zbavovat způsobilosti k právním úkonům. Další technická změna ustanovení zákona o Ústavním soudu se pak dotýká nové koncepce osvojení, podle níž bude do budoucna možné osvojit nejen nezletilého, ale také zletilého. Tyto změny zákona o Ústavním soudu však nebudou mít prakticky žádný vliv na jeho činnost.

Vnitřní předpisy

Některé činnosti Ústavního soudu se řídí též interními předpisy, upravujícími jednak jeho organizační strukturu a správu, jednak vlastní výkon ústavního soudnictví.

Základními vnitřními předpisy upravujícími vlastní výkon ústavního soudnictví jsou:

- rozhodnutí o ustavení senátů Ústavního soudu, přijímané plénem Ústavního soudu podle § 11 odst. 2 písm. m) zákona o Ústavním soudu,
- pravidla rozdělení agendy, přijímaná plénem Ústavního soudu podle § 11 odst. 2 písm. m) zákona o Ústavním soudu,
- rozhodnutí o atrakci senátních věcí plénem, přijímané plénem podle § 11 odst. 2 písm. k) zákona o Ústavním soudu,
- kancelářský a spisový řád, přijímaný plénem Ústavního soudu podle § 11 odst. 2 písm. l) zákona o Ústavním soudu.

Na základě těchto předpisů přijímaných a schvalovaných plénem Ústavního soudu vydává předseda Ústavního soudu pro každý kalendářní rok rozvrh práce Ústavního soudu a jeho změny.

Všechny tyto předpisy navíc Ústavní soud zveřejňuje na svých internetových stránkách.

Obsah výše zmíněných předpisů doznal v roce 2013 zásadních změn, a to v souvislosti s odchody soudců a nástupem nově jmenovaných soudců Ústavního soudu.

Rozhodnutí o ustavení senátů bylo měněno v průběhu roku 2013 celkem pětkrát (rozhodnutí č. Org. 26/13 ze dne 7. května 2013, rozhodnutí č. Org. 32/13 ze dne 22. května 2013, rozhodnutí č. Org. 48/13 ze dne 8. srpna 2013, rozhodnutí č. Org. 65/13 ze dne 3. září 2013, rozhodnutí č. Org. 81/13 ze dne 28. listopadu 2013). Vzhledem k tomu, že Ústavní soud postupně v průběhu roku nedisponoval všemi soudci, docházelo k tomu, že se předseda či místopředsedové Ústavního soudu stávali dočasně zastupujícími členy senátů (v první polovině roku takto působil předseda Pavel Rychetský ve třetím senátu a dnes již bývalý místopředseda Pavel Holländer takto vystupoval v prvním senátu; v druhé polovině roku obdobně působil místopředseda Jaroslav Fenyk postupně v druhém a třetím senátu Ústavního soudu).

Odchody a nástupy soudců byly rovněž důvodem pro změny v rozhodnutích o rozdělení agendy, z nejpodstatnějších úprav lze zmínit snížení nápadu senátních věcí předsedovi a oběma místopředsedům, kteří byli v této souvislosti pověřeni svými vlastními agendami (místopředsedkyně Milada Tomková byla pověřena řízením soudní správy a místopředseda Jaroslav Fenyk zahraniční agendou soudu).

Nejdynamičtějšími změnami však procházel v průběhu roku 2013 rozvrh práce, vydávaný předsedou Ústavního soudu. Tyto změny musely reagovat jak na věci, které jako nedokončené zůstávaly po odchodu některých soudců, tak na nástup nových soudců, jimž byly přidělovány nové věci za pozastavení tzv. nápadu všem ostatním soudcům. Při odchodu soudce Jiřího Muchy na konci ledna 2013 se ustavilo pravidlo, podle něhož bude docházet k přerodělování nedokončených věcí podle počtu dní, které tomu kterému soudci zbývají do konce výkonu funkce. Soudci Ústavního soudu se shodli na tom,

že toto pravidlo zajistí, aby nebyli dodatečně zatěžováni soudci, kterým tak jako tak v blízké době skončí funkce. Rozvrhy práce současně pravidelně obsahují ustanovení, podle kterého se končícímu soudci pozastavuje nápad tři měsíce před koncem funkčního období. Naopak nově jmenovaní soudci získávají ihned po svém nástupu na Ústavní soud z důvodu rovnoměrného zatížení počet spisů, který odpovídá průměrnému počtu nevyřízených věcí na soudce k okamžiku jmenování nového soudce (počet takto přidělovaných věcí se v roce 2013 pohyboval mezi 120 až 160 novými věcmi).

Základními vnitřními předpisy upravujícími organizační strukturu a správu Ústavního soudu jsou:

- organizační řád,
- bezpečnostní a návštěvní řád a
- knihovni řád.

Tyto předpisy schvaluje a vydává předseda Ústavního soudu podle § 3 odst. 1 písm. b) zákona o Ústavním soudu, organizační řád po projednání v plénu.

V oblasti organizace Ústavního soudu došlo ke změnám v druhé polovině roku 2013. Tento proces byl zahájen v srpnu 2013, kdy předseda Ústavního soudu pověřil se souhlasem pléna podle § 3 odst. 3 zákona o Ústavním soudu řízením úseku soudní správy první místopředsedkyni Miladu Tomkovou a řízením a výkonem zahraniční agendy soudu druhého místopředsedu Jaroslava Fenyka. Pokud jde o výkon soudní správy, v průběhu listopadu 2013 byl po odchodu dosavadního ředitele soudní správy pověřen na přechodnou dobu řízením celého úseku generální sekretář. Dne 3. prosince 2013 byla po projednání v plénu vydána změna organizačního řádu (č. Org. 86/13), která přejmenovala dva největší úseky Ústavního soudu na úsek soudních agend a úsek soudní správy a podřadila rovněž úsek soudní správy na čele s ředitelem pod pravomoci generálního sekretáře.

5. POSKYTOVÁNÍ INFORMACÍ

Ústavní soud poskytoval v roce 2013 údaje o své činnosti v rozsahu, který ukládá orgánům veřejné moci zákon č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon č. 106/1999 Sb.“). Základní informace ve smyslu zákona č. 106/1999 Sb. zpřístupňuje Ústavní soud několika způsoby: na svých internetových stránkách na adrese www.usoud.cz, na nástěnce ve foyer svého sídla na adrese Brno, Joštova 8, jakož i přímo prostřednictvím svých zaměstnanců. Jistě nelze v rámci výčtu informačních zdrojů pominout internetovou databázi NALUS, která obsahuje všechna rozhodnutí Ústavního soudu a kterou Ústavní soud zprovoznil již v roce 2007. Databáze přináší odborné veřejnosti, médiím a zájemcům další podrobné informace o rozhodovací činnosti Ústavního soudu a její používání je stále častější.

Převážná část údajů o činnosti soudu byla v roce 2013, stejně jako v předchozích letech, poskytnuta žadatelům ústně, a to telefonicky či osobně. Ve správním rejstříku (Spr. ÚS), v němž jsou registrována podání kromě návrhů na zahájení řízení, eviduje Ústavní soud za rok 2013 celkem 963 podání. Nicméně pouze v 52 případech z uvedeného počtu se tazatelé odvolávali na zákon č. 106/1999 Sb.

Není-li možné, aby Ústavní soud žádosti o informace vyhověl, a nejedná-li se současně o situaci, kdy ji pouze odloží, neboť se nevztahuje k jeho působnosti, je Ústavní soud povinen reagovat vydáním správního rozhodnutí o odmítnutí žádosti, případně její části. Podle organizačního řádu Ústavního soudu takové rozhodnutí v prvním stupni vydává generální sekretář Ústavního soudu. Protože Ústavní soud pochopitelně žádný nadřízený orgán nemá, rozhoduje o odvolání proti prvostupňovému rozhodnutí generálního sekretáře přímo předseda Ústavního soudu a toto rozhodnutí je, alespoň co do správního řízení, konečné.

Naprostou většinu požadovaných informací poskytli Ústavní soud v roce 2013 bezplatně. Disponuje však sazebníkem úhrad za poskytování informací, jež svým rozhodnutím č. Org. 34/11 ze dne 15. července 2011, respektujícím přirozeně možnosti poskytované zákonem, vydal předseda Ústavního soudu.

Výše úhrad předepsaných dle sazebníku se v roce 2013, stejně jako tomu bylo dříve, pohybovala v rádech desítek, výjimečně stovek korun. Ve většině případů tento požadavek vedl ke ztrátě zájmu tazatele, ojediněle ke stížnostem na správnost zvoleného postupu, eventuálně ke stížnostem zpochybňujícím samo oprávnění Ústavního soudu úhradu požadovat. Ani jedna z nemnoha stížností obdržených v průběhu roku 2013 nebyla shledána předsedou Ústavního soudu jako oprávněná.

V roce 2013 vydal Ústavní soud v souvislosti s naplňováním povinností dle zákona č. 106/1999 Sb. pět prvostupňových správních rozhodnutí a toliko v jednom případě bylo podáno odvolání, o němž bylo rozhodnuto tak, že předchozí postup a rozhodnutí byly potvrzeny. Nejčastěji se jednalo o případy, v nichž žadatelé požadovali poskytnutí informací ze soudních spisů Ústavního soudu či přímo texty podání v řízeních o ústavních stížnostech. V těchto případech Ústavní soud žádosti odmítal podle § 11 odst. 4 písm. b) zákona č. 106/1999 Sb., který umožňuje poskytovat z informací o soudní činnosti toliko texty rozhodnutí, nikoliv celý obsah spisu. Nízký počet odmítavých rozhodnutí dokládá, že Ústavní soud se ve své činnosti snaží žadatelům vyhovovat v co největším množství případů a svou roli hraje též již zmiňované zveřejňování rozhodnutí Ústavního soudu v internetové databázi NALUS.

Je však třeba poznamenat, že agenda poskytování informací podle zákona č. 106/1999 Sb. přivádí Ústavní soud stále častěji jako žalovaný subjekt při výkonu veřejné moci před obecné soudy. Ústavní soud je jedinou ústavní institucí, jež nedisponuje právně a formálně organizačně oddělenou kanceláří (jako je např. Kancelář prezidenta republiky, Úřad vlády, Kancelář Senátu), formálně vzato tedy neexistuje rozdíl mezi Ústavním soudem jako subjektem vykonávajícím soudní ochranu ústavnosti a Ústavním soudem jako správním úřadem při poskytování informací o své činnosti. Proti rozhodnutí předsedy Ústavního soudu o odvolání v řízení o poskytnutí informace podle zákona č. 106/1999 Sb. lze tedy podat správní žalobu, přičemž místně příslušným soudem Ústavního soudu je Krajský soud v Brně.

Ústavní soud byl v roce 2013 informován o 12 nově podaných žalobách proti svým rozhodnutím či dalším postupům činěným podle zákona č. 106/1999 Sb. Největší množství případů směřovalo proti rozhodnutím předsedy Ústavního soudu o stížnosti na sdělení výše úhrady. Tyto žaloby podával tentýž žadatel, v jehož případě krajský soud opakovaně odmítl žádost o osvobození od zaplacení soudního poplatku, a řízení o žalobách byla z tohoto důvodu zastavována.

V souvislosti s novelizací § 59 odst. 3 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, provedenou zákonem č. 404/2012 Sb., který nabyl účinnosti dne 1. ledna 2013, přikročil Ústavní soud ke změně přístupu v anonymizaci svých rozhodnutí. Zatímco dosavadní právní úprava byla založena na přísném utajení jmen všech účastníků, vedlejších účastníků, svědků a dalších osob zúčastněných na řízení, nová právní úprava tento striktní přístup změnila a v souladu s čl. 17 Listiny základních práv a svobod (dále též jen „Listina“) vychází z teze, že všechny údaje obsažené v soudním rozhodnutí jsou veřejné, ledaže zákon stanoví zvláštní výhradu, a to z důvodů vymezených v čl. 17 odst. 4 Listiny.

Ve veřejné databázi NALUS proto Ústavní soud provádí při zveřejňování rozhodnutí anonymizaci pouze tehdy, vyžaduje-li ochranu osobních údajů zvláštní zákon, v ostatních případech toliko dle kritérií stanovených v novém znění § 59 odst. 3 zákona o Ústavním soudu. V těchto případech rozhoduje o anonymizaci zveřejňovaného rozhodnutí předseda Ústavního soudu, přičemž v rozhodnutí zvažuje vztah přiměřenosti mezi právem veřejnosti na informace a dalšími zákonem chráněnými právy osob (ochrana důstojnosti, osobní cti a dobré pověsti, ochrana práva na soukromí) a veřejnými zájmy (ochrana státu, mravnosti). Právní úprava přitom vychází z toho, že toto vážení činí předseda Ústavního soudu ex officio nebo na základě návrhu podaného kdykoliv za řízení nebo i po něm osobou, která se nezveřejnění údajů domáhá. Podrobnosti těchto procesních postupů Ústavního soudu upravuje § 66 kancelářského a spisového řádu.

Je třeba uvést, že v případě (ne)anonymizací rozhodnutí čelil Ústavní soud v několika posledních letech i žalobám před Krajským soudem v Brně. V prv-

ním případě, který byl pravomocně ukončen v roce 2013, se žalobce domáhal již v roce 2011 vydání návrhu na zahájení řízení o zrušení zákonů a jiných právních předpisů, přičemž se dožadoval sdělení všech jmen, která jsou v návrhu uvedena. Ústavní soud této žádosti nevyhověl a návrh na zahájení řízení o kontrole norem žadateli poskytl anonymizovaný, mimo jiné s odkazem na již uváděné ustanovení § 59 odst. 3 zákona o Ústavním soudu, ve znění do 31. 12. 2012. S ohledem na to, že krajský soud rozhodující o podané žalobě měl za to, že ustanovení § 59 odst. 3 zákona o Ústavním soudu v předchozím znění je pro striktní vyžadování utajení jmen všech osob neústavní, konkrétně v rozporu s čl. 17 Listiny, obrátil se s návrhem na Ústavní soud. Plénum Ústavního soudu však po nabytí platnosti a účinnosti již zmíněné novely zákona o Ústavním soudu řízení zastavilo. Předseda Ústavního soudu dle znění zákona o Ústavním soudu po novele dodatečně žalobci poskytl požadovaný návrh i s uvedením jmen, tj. bez anonymizace, a krajský soud na základě prohlášení žalobce, že se cítí být tímto postupem uspokojen, řízení zastavil.

Ústavní soud v roce 2013 však již čelil žalobě zcela opačné, v níž se osoby zmíněné v rozhodnutí Ústavního soudu, které bylo na základě rozhodnutí předsedy Ústavního soudu podle § 59 odst. 3 zákona o Ústavním soudu neanonymizované zveřejněno v databázi NALUS, domáhaly zrušení rozhodnutí o zamítnutí návrhu na anonymizaci. Řízení o této žalobě je projednáváno před Krajským soudem v Brně a do konce roku 2013 nebylo skončeno.

Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu

Jak již bylo uvedeno v kapitole Ústavní soud a jeho správa (viz výše rubriku „Představujeme: Vydávání Sbírky nálezů a usnesení“), Ústavní soud uveřejňuje všechny své nálezy a vybraná usnesení ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu, a to podle § 59 zákona o Ústavním soudu. Sbírka rozhodnutí má být podle citovaného ustanovení vydávána každoročně po skončení kalendářního roku, přičemž Ústavní soud vydává samostatné svazky za jednotlivá čtvrtletí. V souladu s rozhodnutím pléna č. Org. 16/09 jsou zde publikována též stanoviska pléna Ústavního soudu přijatá podle § 23 zákona o Ústavním soudu.

V roce 2013 byly postupně vydány čtyři svazky Sbírky nálezů a usnesení Ústavního soudu, a to svazky č. 63 až 66. Posledně zmíněný svazek vyšel v samém závěru roku 2013 a obsahuje rozhodnutí přijatá ve 3. čtvrtletí roku 2012. Celkově bylo ve svazcích č. 63 až 66 publikováno 215 nálezů, 8 usnesení a stanovisko pléna sp. zn. Pl. ÚS-st. 33/11 týkající se daňových kontrol.

Sbírka zákonů

Ve Sbírce zákonů se podle § 57 zákona o Ústavním soudu povinně vyhláší nálezy, kterými Ústavní soud rozhodl o návrhu na zrušení zákona nebo jiného právního předpisu anebo jejich jednotlivých ustanovení podle čl. 87 odst. 1 písm. a) a b) Ústavy České republiky, o ústavní žalobě proti prezidentu republiky a v některých dalších případech, z nichž ani jeden v roce 2013 nenastal. Nejčastěji jsou nálezy publikované ve Sbírce zákonů výsledkem řízení o kontrole norem. Podle § 2 odst. 1 písm. b) zákona č. 309/1999 Sb., o Sbírce zákonů a o Sbírce mezinárodních smluv, se dále ve Sbírce zákonů publikují sdělení Ústavního soudu, jestliže o jejich vyhlášení Ústavní soud rozhodl, což se týká především stanovisek pléna Ústavního soudu.

V roce 2013 bylo ve Sbírce zákonů vyhlášeno celkem 20 nálezů a sdělení Ústavního soudu. Z toho všech 16 nálezů bylo vydáno v řízení o kontrole norem:

1. nález sp. zn. Pl. ÚS 31/08 ze dne 12. 12. 2012 (38/2013 Sb.) týkající se návrhu na vyslovení protiústavnosti části ustanovení § 42 odst. 11 zákona č. 353/2003 Sb., o spotřebních daních, ve znění pozdějších předpisů; návrh byl zamítnut;

2. nález sp. zn. Pl. ÚS 6/12 ze dne 9. 1. 2013 (39/2013 Sb.) týkající se návrhu na konstatování protiústavnosti některých ustanovení zákona č. 565/1990 Sb., o místních poplatcích, ve znění před novelizací provedenou zákonem č. 458/2011 Sb., ve věci místního poplatku za výherní hrací přístroj; návrh byl zamítnut;

3. nález sp. zn. Pl. ÚS 31/09 ze dne 9. 1. 2013 (42/2013 Sb.) řešící ústavnost podmínek pro čerpání rodičovského příspěvku zavedených zákonem č. 261/2007 Sb., o stabilizaci veřejných rozpočtů; návrh byl zamítnut;

4. nález sp. zn. Pl. ÚS 15/12 ze dne 15. 1. 2013 (82/2013 Sb.) o návrhu na zrušení části § 70 písm. d) soudního řádu správního; návrh byl zamítnut, přičemž bylo zároveň v interpretativním výroku vysloveno, že rozhodnutí o odvolání proti neuznání za osobu zdravotně znevýhodněnou není vyloučeno ze soudního přezkumu ve správním soudnictví;

5. nález sp. zn. Pl. ÚS 6/13 ze dne 2. 4. 2013 (112/2013 Sb.) ve věci návrhu města Klatovy na zrušení čl. II bodu 4 zákona č. 300/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 202/1990 Sb., o loteriích a jiných podobných hrách, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony, k problematice videoloterijních terminálů a právu obcí na samosprávu; návrhu bylo vyhověno;

6. nález sp. zn. Pl. ÚS 25/12 ze dne 17. 4. 2013 (116/2013 Sb.) týkající se návrhu na zrušení vyhlášky č. 484/2000 Sb., kterou se stanoví paušální sazby výše odměny za zastupování účastníka advokátem nebo notářem při rozhodování o náhradě nákladů v občanském soudním řízení a kterou se mění vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů, ve znění pozdějších vyhlášek; návrhu bylo vyhověno a předmětná vyhláška byla zrušena dnem vyhlášení nálezu ve Sbírce zákonů, tj. 7. 5. 2013. Současně bylo publikováno pod č. 117/2013 Sb. navazující sdělení pléna Ústavního soudu č. Org. 23/13 k účinkům tohoto nálezu na nároky plynoucí z uvedené vyhlášky a priznané pravomocným rozhodnutím soudu do okamžiku vyhlášení nálezu ve Sbírce zákonů;

7. nález sp. zn. Pl. ÚS 33/10 ze dne 23. 4. 2013 (154/2013 Sb.) o návrhu na zrušení § 11 zákona č. 87/1991 Sb., o mimosoudních rehabilitacích; návrh byl zamítnut;

8. nález sp. zn. Pl. ÚS 28/12 ze dne 23. 4. 2013 (176/2013 Sb.) ve věci návrhu na zrušení obecně závazné vyhlášky města Vimperk č. 1/2010 o zabezpečení místních záležitostí veřejného pořádku, ochrany životního prostředí, čistoty a bezpečnosti na veřejných prostranstvích; návrh byl zamítnut;

9. nález sp. zn. Pl. ÚS 10/13 ze dne 29. 5. 2013 (177/2013 Sb.) týkající se problematiky církevních restitucí, jímž došlo ke zrušení části § 5 zákona č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi a o změně některých zákonů (zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi);

10. nález sp. zn. Pl. ÚS 31/10 ze dne 22. 5. 2013 (224/2013 Sb.) řešící návrh na zrušení § 11 zákona č. 121/2008 Sb., o vyšších soudních úřednících a vyšších úřednících státního zastupitelství a o změně souvisejících zákonů, ve znění zákona č. 396/2012 Sb.; bylo rozhodnuto, že uvedené ustanovení se zrušuje uplynutím dne 31. 12. 2013;

11. nález sp. zn. Pl. ÚS 36/11 ze dne 20. 6. 2013 (238/2013 Sb.) o zrušení některých ustanovení zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, (dále jen „zákon o veřejném zdravotním pojištění“) v souvislosti s problematikou nadstandardů ve zdravotnictví, se zvýšením regulačního poplatku za poskytnutou lůžkovou péči na 100 Kč/den a s oprávněním zdravotních pojišťoven ukládat pokuty poskytovatelům zdravotních služeb za porušení některých povinností podle zákona o veřejném zdravotním pojištění; příslušná ustanovení zákona o veřejném zdravotním pojištění byla zrušena a platnosti pozbyly též části přílohy vyhlášky Ministerstva zdravotnictví č. 134/1998 Sb., kterou se vydává seznam zdravotních výkonů s bodovými hodnotami, ve znění pozdějších předpisů;

12. nález sp. zn. Pl. ÚS 13/12 ze dne 23. 7. 2013 (259/2013 Sb.) týkající se zrušení části ustanovení § 289 odst. 2 trestního zákoníku, zmocňujícího vládu ke konkretizaci pojmu „množství větší než malé“ u omamných a psychotropních látek, přípravků je obsahujících a jedů; současně bylo v nálezu

vysloveno, že pozbývají platnosti § 2 a příloha č. 2 nařízení vlády č. 467/2009 Sb., kterým se pro účely trestního zákoníku stanoví, co se považuje za jedy a jaké je množství větší než malé u omamných látek, psychotropních látek, přípravků je obsahujících a jedů, ve znění nařízení vlády č. 4/2012 Sb.;

13. nález sp. zn. Pl. ÚS 37/11 ze dne 30. 7. 2013 (299/2013 Sb.) týkající se návrhu na vyslovení protiústavnosti části § 135d odst. 1 zákona č. 353/2003 Sb., o spotřebních daních, ve znění zákona č. 217/2005 Sb., pokud se jedná o propadnutí lihovin nebo tabákových výrobků zajištěných při kontrole dodržování zákazu jejich prodeje, jestliže náleží pachateli správního deliktu a byly užity nebo určeny ke spáchání správního deliktu; návrh byl zamítnut;

14. nález sp. zn. Pl. ÚS 3/13 ze dne 15. 10. 2013 (375/2013 Sb.) o návrhu na zrušení § 43 zákona č. 353/2003 Sb., o spotřebních daních, ve znění pozdějších předpisů, týkajícího se pokut uložených v souvislosti s použitím zajištění daně na úhradu daně; návrh byl zamítnut;

15. nález sp. zn. Pl. ÚS 19/13 ze dne 22. 10. 2013 (396/2013 Sb.) ve věci zrušení vyhlášky č. 475/2012 Sb., o stanovení hodnot bodu, výše úhrad hrazených služeb a regulačních omezení pro rok 2013, (tzv. úhradové vyhlášky ve zdravotnictví); bylo konstatováno, že tato vyhláška je v rozporu s čl. 1 odst. 1 Ústavy České republiky a čl. 1 a čl. 26 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a ruší se uplynutím dne 31. 12. 2014;

16. nález sp. zn. Pl. ÚS 41/10 ze dne 17. 9. 2013 (466/2013 Sb.) týkající se návrhu na vyslovení protiústavnosti části § 32 zákona č. 325/1999 Sb., o azylu a o změně zákona č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů, (zákon o azylu), ve znění pozdějších předpisů; ve výroku nálezu bylo vysloveno, že § 32 odst. 2 písm. c) zákona č. 325/1999 Sb., o azylu, ve znění účinném do 31. 12. 2011, byl v rozporu s ústavním pořádkem.

Kromě výše uvedeného sdělení souvisejícího s nálezem sp. zn. Pl. ÚS 25/12 byla v roce 2013 publikována ve Sbírce zákonů další 3 sdělení Ústavního soudu:

• sdělení o stanovisku pléna sp. zn. Pl. ÚS-st. 35/13 ze dne 23. 4. 2013 (124/2013 Sb.) týkajícím se nepřijatelnosti ústavní stížnosti proti výzvě soudu k zaplacení soudního poplatku;

• sdělení o stanovisku pléna sp. zn. Pl. ÚS-st. 36/13 ze dne 23. 4. 2013 (132/2013 Sb.) k otázce ochrany menšinových akcionářů při nuceném výkupu akcií;

• sdělení o stanovisku pléna sp. zn. Pl. ÚS-st. 37/13 ze dne 13. 8. 2013 (262/2013 Sb.) k posouzení rozhodnutí ministra spravedlnosti o extradičci podle § 399 odst. 1 trestního řádu a vztahu extradičního a azylového řízení.

6. STATISTIKA

Statistika rozhodování Ústavního soudu v roce 2013

Rozhodnutí za rok 2013 celkem		
4345		
nálezy	usnesení	stanoviska pléna
218	4124	3

Nálezy za rok 2013 ⁱ⁾		
218		
Vyhověno (alespoň částečně)	Zamítnuto (alespoň částečně)	Vyhověno a zamítnuto
200	25	7

Usnesení za rok 2013 (včetně procesních) ⁱⁱ⁾						
4124						
zjevná neopodstatněnost	vady návrhu	po lhůtě	neoprávněnost návrhovatele	nepříslušnost	nepřípustnost	zastaveno
2959	454	182	183	64	511	69
71,7 %	11 %	4,4 %	4,4 %	1,5 %	12,4 %	1,7 %

Plenární rozhodnutí za rok 2013 ⁱⁱⁱ⁾	
64	
nálezy	usnesení
18	46

Senátní rozhodnutí za rok 2013	
4278	
nálezy	usnesení (včetně procesních)
200	4078

i) Některé nálezy obsahují více výroků, proto součet náleží, v nichž bylo návrhu alespoň částečně vyhověno, a náleží, jimiž byl návrh zamítnut, neodpovídá celkovému počtu náleží. „Obojetných“ náleží (vyhověno a zároveň zamítnuto) bylo 7, což je v tabulce zachyceno.

ii) Nezanedbatelné množství usnesení obsahuje více výroků. V tabulce je zachycen počet jednotlivých výroků, jejichž absolutní součet se nerovná součtu přijatých usnesení (obdobně to platí u procentuálního vyjádření, kde součet netvoří 100 % a počet jednotlivých typů výroků je vztažen k celkovému počtu usnesení, a to včetně procesních).

iii) Kromě stanovisek pléna (v roce 2013 byla tři).

Řízení o zrušení zákonů a jiných právních předpisů – počet rozhodnutí			
Vyhověno (alespoň částečně)		Nevyhověno	
9		35	
Návrhy na zrušení zákona	Návrhy na zrušení jiného právního předpisu	Návrhy na zrušení obecně závazné vyhlášky	Návrhy na zrušení nařízení obce/kraje
38 (13 nálezy)	10 (3 nálezy)	1 (1 nález)	0
Vyhověno alespoň částečně	Vyhověno alespoň částečně	Vyhověno alespoň částečně	Vyhověno alespoň částečně
7	3	0	0

Řízení o ústavních stížnostech ^{iv)} – počet rozhodnutí											
Vyhověno (alespoň částečně)						Nevyhověno (meritorní a kvazimeritorní rozhodnutí; nezapočítána procesní rozhodnutí a zastavení řízení)					
191						3968 (nálezu 61, z toho 17 zamítavých a 6 zamítavých a vyhovujících zároveň)					
Ústavní stížnost směřovala proti: ^{v)}											
Rozhodnutí soudu	Rozhodnutí správní	Rozhodnutí jiné	Jiný zásah	Zákon	Jiný pr. předpis	Obec. záv. vyhl.	Nařízení obce/kraje	Rozhodnutí ÚS	Opatř. ob. povahy	Interní předpis	Ostatní
4017	113	151	161	322	137	1	1	1	1	0	40

Řízení o opatřeních nezbytných k provedení rozhodnutí mezinárodního soudu – návrh na obnovu řízení – počet rozhodnutí

3	
vyhověno	nevyhověno ^{vi)}
2	0

iv) Zahrnuje též řízení o komunálních stížnostech dle čl. 87 odst. 1 písm. c) a řízení o návrhu politické strany nebo hnutí dle čl. 87 odst. 1 písm. j) Ústavy.

v) Některá podání směřují vůči více typům aktů; proto součet počtu rozhodnutí v řízení o ústavních stížnostech neodpovídá počtu návrhů dle této části tabulky.

Ústavní soud dále rozhodoval v řízení o ústavní žalobě Senátu proti prezidentu republiky. Toto řízení svým usnesením zastavil.

V jiných typech řízení Ústavní soud v roce 2013 nerozhodoval.

vi) Tabulka zachycuje pouze meritorní rozhodnutí; v jednom případě byla věc ukončena procesně, spojením s jinou věcí.

Průměrná délka řízení u věcí ukončených v roce 2012

	ve dnech	v měsících a dnech		
Průměrná délka řízení ve všech věcech	140	4	měsíce	20 dní
ve věcech plenárních	374	12	měsíců	14 dní
ve věcech senátních	138	4	měsíce	18 dní
ve věcech, v nichž bylo rozhodnuto nálezem	445	14	měsíců	25 dní
ve věcech, v nich bylo rozhodnuto o odmítnutí pro zjevnou neopodstatněnost	140	4	měsíce	20 dní

Průměrná délka řízení u věcí ukončených v roce 2013

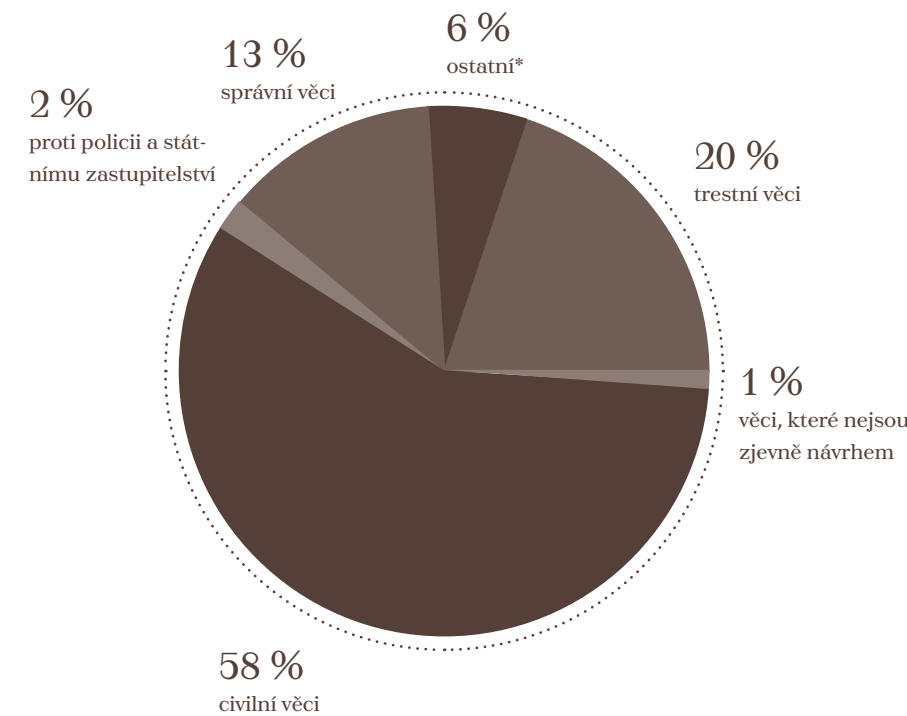
	ve dnech	v měsících a dnech		
Průměrná délka řízení ve všech věcech	184	6	měsíců	6 dní
ve věcech plenárních	293	8	měsíců	24 dní
ve věcech senátních	182	6	měsíců	3 dny
ve věcech, v nichž bylo rozhodnuto nálezem	422	14	měsíců	3 dny
ve věcech, v nich bylo rozhodnuto o odmítnutí pro zjevnou neopodstatněnost	198	6	měsíců	18 dní

Počty veřejných ústních jednání v letech 2010 až 2013

rok	věci plenární	věci senátní
2010	7	18
2011	8	20
2012	2	17
2013*	1	1

* snížení počtu veřejných ústních jednání v důsledku změny zákona

Věcná struktura návrhů na zahájení řízení v roce 2013

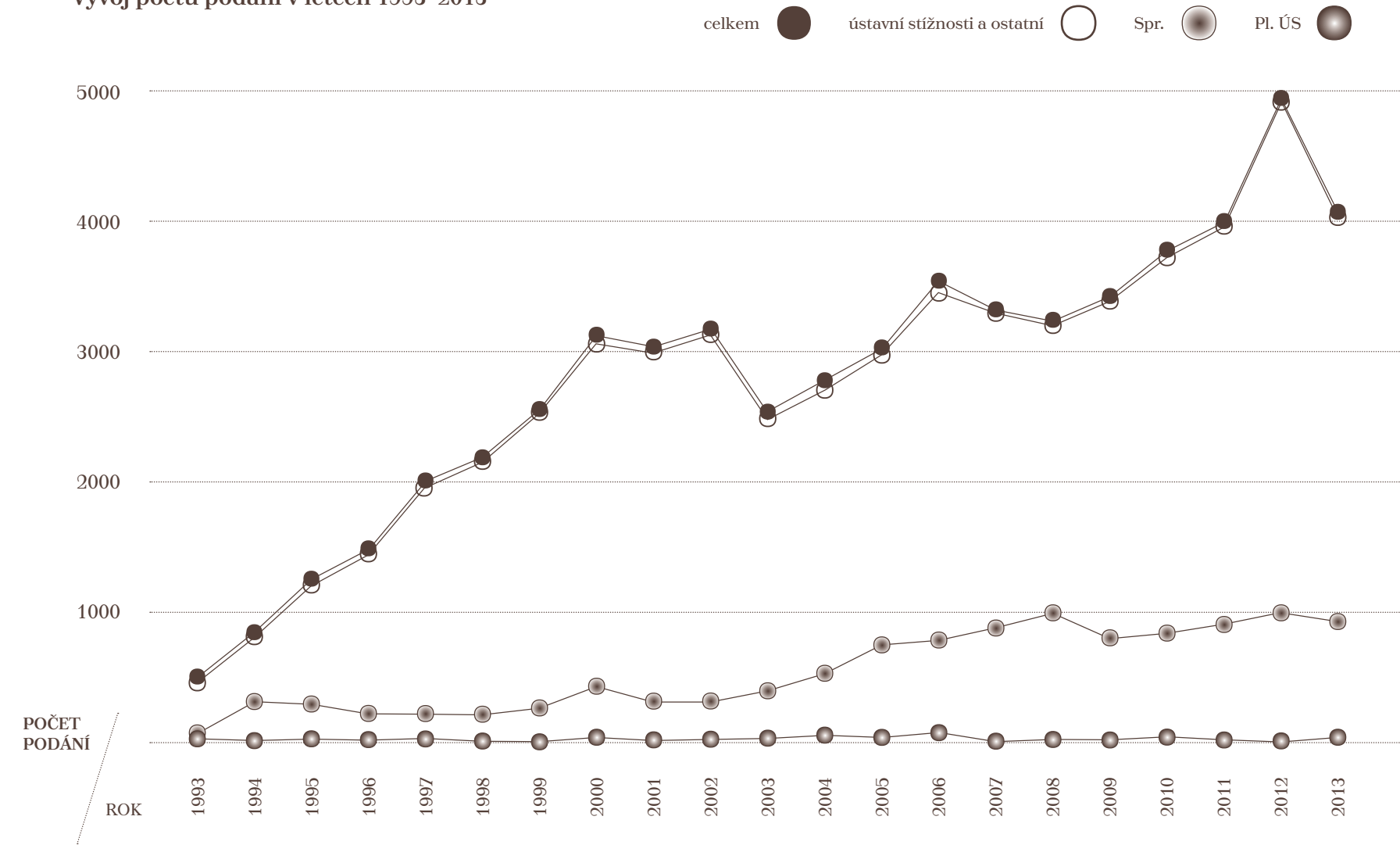

* u zbývajících věcí do 100% nedošlo stěžovatelem ke konkretizaci identifikačních údajů

Statistika z pohledu návrhů na zahájení řízení a ostatních podání

rok	Počet podání v letech 1993–2013 V reálných číslech			Spr.
	celkem	Pl. ÚS (plenární agenda)	ústavní stížnosti a ostatní	
1993	523	47	476	92
1994	862	33	829	332
1995	1 271	47	1 224	313
1996	1 503	41	1 462	241
1997	2 022	46	1 976	240
1998	2 199	30	2 169	235
1999	2 568	24	2 544	283
2000	3 136	59	3 077	449
2001	3 045	39	3 006	335
2002	3 183	44	3 139	336
2003	2 548	52	2 496	414
2004	2 788	75	2 713	548
2005	3 039	58	2 981	765
2006	3 549	94	3 455	802
2007	3 330	29	3 301	894
2008	3 250	42	3 208	1010
2009	3 432	38	3 394	819
2010	3 786	60	3 726	855
2011	4 005	38	3 967	921
2012	4 946	31	4 915	1 010
2013	4 078	56	4 022	963
CELKEM	59 063	983	58 080	11 857

Vývoj počtu podání v letech 1993–2013

7. ROZHODOVACÍ ČINNOST V ROCE 2013

Rozhodovací činnost Ústavního soudu v tom kterém roce se přirozeně liší dle věcí, s nimiž se navrhovatelé na tento soudní orgán ochrany ústavnosti obracejí. Judikatura Ústavního soudu je z tohoto hlediska přirozeně rozličná, co je však stabilní konstantou rozhodování, je předmět řízení, jímž jsou ústavní hodnoty a principy a především ústavně zaručená práva a svobody.

S ohledem na to je následující text, pojednávající o vývoji judikatury Ústavního soudu v roce 2013, členěn dle těchto předmětů řízení, k nimž se rozhodnutí v loňském roce vyjádřila.

Základní ústavní principy

Demokratický právní stát

Česká republika je jako demokratický právní stát definována v čl. 1 odst. 1 Ústavy České republiky. Tento článek představuje určitý generální a uvozující princip, na který se váže celá řada subprincipů, z nichž některé jsou v ústavní rovině upraveny výslovně, jiné jsou pak dovozovány judikaturou Ústavního soudu.

Ustanovením čl. 1 odst. 1 Ústavy jsou spojeny v jeden celek dva principy – demokratický a právněstátní. V podmínkách České republiky se tak demokratické principy subtilně mísí s požadavky konstitucionalismu, jenž má svůj hlavní zdroj v liberálním politickém myšlení moderní doby. Platí proto zároveň, že nemůže být legitimní žádný jiný režim než režim demokratický [nález sp. zn. Pl. ÚS 19/93 ze dne 21. 12. 1993 (N 1/1 SbNU 1; 14/1994 Sb.)] a že je nutno vycházet z priority občana před státem, a tím i z priority základních občanských a lidských práv a svobod [nález sp. zn. Pl. ÚS 43/93 ze dne 12. 4. 1994 (N 16/1 SbNU 113; 91/1994 Sb.)]. Proto je také třeba, jak vyplývá z nálezu sp. zn. Pl. ÚS 29/11 ze dne 21. 2. 2012 (N 34/64 SbNU 361; 147/2012 Sb.), vykládat demokracii materiálním způsobem.

Liberální základ státu se projevuje i v tom, že čl. 2 odst. 1 Listiny základních práv a svobod stanovuje světonázorovou a náboženskou neutralitu tím, že

zakazuje, aby se stát vázal na vylučnou ideologii a na určité náboženské vyznání. V tomto kontextu se jeví mimořádně zajímavým test náboženské a světonázorové neutrality, který Ústavní soud provedl v bodech 311 a násl. nálezu sp. zn. Pl. ÚS 10/13 ze dne 29. 5. 2013 (177/2013 Sb.). Po posouzení zákona č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi a o změně některých zákonů (zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi), dospěl k závěru, že tento zákon nepředstavuje nerovné a diskriminační zacházení státu s určitými náboženskými a světonázorovými směry, neboť pro rozlišení (stanovení rozsahu působnosti zákona) byla užitá objektivní a rozumná kritéria, a naopak nebyla použita kritéria preference či odmítnutí některého náboženského směru či světonázoru.

Nález sp. zn. Pl. ÚS 10/13: Církevní restituce

(zde je nález rozebrán jen v části věnující se testu náboženské a světonázorové neutrality; v dalších částech pak viz např. rozbor legislativní procedury či ochrany majetkových práv)

Posouzení eventuálního rozporu zákona č. 428/2012 Sb. s čl. 2 odst. 1 Listiny se projevuje ve třech souvisejících komponentech: 1. zákaz sebeidentifikace státu (pozitivní či negativní) s určitou světonázorovou a náboženskou doktrínou, která by vedla k opuštění demokratické legitimacy veřejné moci, 2. zákaz takového výkonu veřejné moci zasahujícího negativně či pozitivně do náboženských či světonázorových otázek (konfesní neutralita), který by vedl k excesivnímu propojení státu s kterýmkoliv náboženským či světonázorovým směrem či s kteroukoliv církví a náboženskou společností, a konečně 3. zákaz takového výkonu veřejné moci, který by zakládal neodůvodněnou nerovnost založenou výhradně na kritériu náboženství nebo světonázoru.

V prvním kroku Ústavní soud zkoumá, nakolik došlo k odstranění prvků demokratického a právního státu z právního řádu (či praxe veřejné moci) a k jejich nahrazení náboženským či jiným světonázorovým zdůvodněním. Za protiústavní lze považovat ztotožnění státu s určitým náboženstvím či světo-

názorem směřující k legitimizaci výkonu veřejné moci výhradně na základě náboženského argumentu. Tím dochází ke ztrátě sekulárního charakteru státu a pojmovému vyloučení plurality a tolerance ostatních náboženských a světonázorových směrů veřejnou mocí. Dotčení této záruky Ústavní soud neshledal a ani navrhovatelé tak nenamítali.

Předmětem druhého kroku je posouzení, zda se ze strany státu nejedná o postup, který by se dal považovat za zaujímání zásadních postojů k obsahu a praxi náboženských a světonázorových doktrín (konfesní neutralita). Může jít jak o angažovanost státu pozitivní (preferenční), či negativní (restrikční). Zákaz se vztahuje na excesivní propojení státu s kterýmkoliv náboženským či světonázorovým směrem, které by vyústilo ve státní indoktrinaci či jiné donucení jednotlivce v otázkách náboženství a světonázoru (rovina lidskoprávní), a na excesivní propojení státu se kteroukoliv církví a náboženskou společností směrem k vytvoření vzájemné (organizační, personální a materiální) závislosti státu a církvi nebo přímo k vytvoření státní církve (rovina institucionální). Stát by měl naopak akceptovat a tolerovat existenci různých světonázorových a náboženských směrů a skupin jejich vyznavačů a zastánců, pro něž vytváří svobodné prostředí pro výkon základního práva (zásada náboženské plurality a tolerance).

Podle třetího kroku stát v oblasti výkonu veřejné moci zaručuje materiální rovné zacházení všem náboženským směrům a světonázorům, tj. nesmí diskriminovat či naopak bezdůvodně zvýhodňovat některý z náboženských směrů nebo světonázorů do té míry, že by založil exkluzivní (nebo naopak neplnohodnotný) přístup určité skupiny (směru) k veřejné moci a veřejným zdrojům (rovnost a nediskriminace).

Shledem na přezkum zákona č. 428/2012 Sb. Ústavní soud ke krokům 2 a 3 poznamenal, že otázka zmírnění majetkových křivd (po roce 1989) není pojímána jako běžný institut standardního právního státu, nýbrž jako svého druhu právní a politická anomálie, která má historické, právnímu státu předcházející příčiny. Proto nelze restituční, rehabilitační a obecně transformační akty státu po roce 1989 posuzovat z hlediska klasických ústavních kritérií

jako izolovaný projev ničím nepodmíněné vůle zákonodárce, nýbrž jako reakci na konkrétní historické skutečnosti, o něž se demokratický zákonodárce nezasloužil, na něž však je nucen (v režimu formální právní kontinuity) navazovat. V uspokojení majetkových nároků plynoucích z širší (historické) spravedlnosti prostřednictvím v zásadě jednorázových aktů restitučních, rehabilitačních a transformačních nesnese ústavněprávní srovnání s akty zákonodárce fungujícího (co do východisek i co do cílů) zcela v podmínkách právního státu, což se promítá jak do zmiňovaných otázek rovnosti oprávněných osob, tak např. do hodnocení ústavnosti výčtových restitučních zákonů, které by jinak bez podstatného zohlednění výše uvedeného pro absenci obecnosti právního předpisu mohly jen stěží v abstraktní kontrole norem obstát.

Ústavní soud ke krokům 2 a 3 dále dodal, že otázka náboženské neutrality je úzce spjata s podmínkami pro výkon náboženské svobody ve smyslu subjektivního základního práva. Ústavní soud v návaznosti na to vyjmenoval některá svá rozhodnutí vztahující se k širšímu vymezení ústavně pokrytých aktivit církvi, které se neomezují jen na výkon kultu – viz nálezy sp. zn. I. ÚS 146/03 ze dne 18. 6. 2003 (N 115/31 SbNU 33), sp. zn. Pl. ÚS 6/02 ze dne 27. 11. 2002 (N 146/28 SbNU 295; 4/2003 Sb.), sp. zn. Pl. ÚS 2/06 ze dne 30. 10. 2007 (N 173/47 SbNU 253; 10/2008 Sb.) či sp. zn. Pl. ÚS 9/07 ze dne 1. 7. 2010 (N 132/58 SbNU 3; 242/2010 Sb.). V tomto posledním nálezu Ústavní soud vyslovil protiústavní nečinnost zákonodárce v oblasti vypořádání historického majetku církvi a náboženských společností. Ústavní soud se neztožnil s invokacemi čl. 2 odst. 1 Listiny v návrzích, jež v sobě měly obsaženy předpoklad, že právě toto ustanovení zabraňuje státu, aby do právního stavu účinného do 31. 12. 2012 zasáhl pozitivním (resp. „zvýhodňujícím“) zákonem, kterým by byl vypořádán historický majetek církvi, jelikož navrhovatelé a vedlejšími účastníky zastávané prizma implikuje, že naznačená protiústavní situace v zásadě nemá ústavně konformní řešení.

Ústavní soud proto nemohl v kroku 2 testu hodnotit zákon č. 428/2012 Sb. izolovaně, a nemůže proto ani platit, že by Listina ke dni své účinnosti petrifikovala v oboru vztahu státu a církvi status quo, a proto by následně

jakýkoliv akt veřejné moci ve prospěch či v neprospěch církvi a náboženských společností představoval protiústavní porušení náboženské neutrality státu. Abnormalitu (vychýlení) jak z hlediska historické spravedlnosti, tak především z hlediska práva ústavního představoval stav před 1. lednem 1990 (před rozhodným obdobím), a proto zákon č. 428/2012 Sb. představuje jednu z možných forem zmírnění dřívějších křivd a upravení vztahu státu a církvi v mezích ústavního pořádku, nikoliv excesivní propojení státu a církvi. Účel zákona, tj. ukončení přímého financování církvi a náboženských společností (hospodářská odluka), shledal Ústavní soud ústavně konformním, neboť jde o jednu z forem úpravy vztahu státu a církvi v mezích čl. 2 odst. 1 Listiny. Ten neobsahuje separacionistickou tezi jako imperativ, ovšem ani ji nevylučuje, přičemž ani po provedení předmětného zákona nebude výsledný stav charakterizován striktní odlukou církvi od státu. Má-li zákonodárce širší meze při přijímání restitučního, rehabilitačního a transformačního zákonodárství, dopadá to i na úzce restituční aspekty zákona. Ústavnímu soudu se jevila redistribuce části finanční náhrady mezi nekatolické církve a náboženské společnosti jako postup předcházející extrémně disproportionalním účinkům restituční složky inkriminovaného zákona, a to v mezích materiální konfesní neutrality státu. Podle Ústavního soudu tak zákonem č. 428/2012 Sb. dojde k odstranění protiústavní závislosti církvi na státu, jak byla dříve definována v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 9/07. Ústavní soud se dále zabýval konstrukcí smluv dle § 15 a 16 a přechodného období dle § 17 v aspektu eventuálního státního donucení a zdůraznil nezbytnost ústavně konformní interpretace daných ustanovení. V druhém kroku Ústavní soud neshledal excesivní propojení státu a církvi ve smyslu imperativu náboženské neutrality státu.

V třetím kroku Ústavní soud odkázal na vyložené závěry k charakteru zákona coby předpisu restitučního, rehabilitačního a transformačního a na závěry učiněné k ústavněprávní povaze rovnosti. V otázce rozlišování mezi jednotlivými církvemi a náboženskými společnostmi a oprávněnými osobami podle zákona zvolil zákonodárce objektivní a rozumná kritéria. Jsou jimi především existence vlastnického práva k věcem, jejichž odejmutím byla způsobena majetková křivda, a existence přiznaného tzv. zvláštního práva podle § 7 odst. 1 písm. c) zákona č. 3/2002 Sb., o svobodě náboženského

vyznání a postavení církvi a náboženských společností a o změně některých zákonů (zákon o církvích a náboženských společnostech), ve znění účinném do 31. 12. 2012. Podle názoru Ústavního soudu též v jednotlivých aspektech zákona k uvedeným „objektivním a rozumným“ kritériím přistupuje ústavní naléhavost věci a podstatná proměna sociálních a ekonomických poměrů oproti roku 1991 (zejm. v otázce výše náhrad v souvislosti s posunem cenové hladiny). Ústavní soud připomenul, že k určité korekci vzájemného postavení církvi a náboženských společností dochází uvedenou vyrovnávací složkou finanční náhrady podle § 16, která vystupuje ve prospěch nekatolických církvi. Pokud se jedná o postavení jiných registrovaných církvi a náboženských společností, které do 31. 12. 2012 nepožádaly o přiznání rozhodného zvláštního práva podle zákona č. 3/2002 Sb., jedná se o projev dispozice s tímto nárokem, který nezakládá nerovnost (přičemž tuto situaci by nebylo možno změnit jinak než státním donucením). Co se týče postavení církvi a náboženských společností, které budou zaregistrovány v budoucnu, přičemž v té době již nebude možnost žádat o přiznání zvláštního práva na hospodářské zabezpečení, je nutno dodat, že tato otázka zůstává i nadále v dispozici zákonodárce a zároveň že při ukončení hospodářského zabezpečení je podstatou aktu právě ukončení dosavadních a vyloučení budoucích přímých plateb ze strany státu. Ze všech těchto důvodů Ústavní soud konstatoval, že nebylo prokázáno, že účelem zákona mělo být jednostranné zvýhodnění některé církve nebo náboženské společnosti.

V nálezech sp. zn. III. ÚS 3333/11 ze dne 26. 9. 2013 a sp. zn. I. ÚS 3344/12 ze dne 24. 7. 2013 se Ústavní soud krátce dotkl účelů, které by měl ústavní či demokratický právní stát sledovat. V nálezu sp. zn. III. ÚS 3333/11 v souvislosti s nejvyšší ústavní hodnotou lidské důstojnosti zmínil i její význam pro oblast individuální volby a podmínek autonomie a seberealizace člověka. Autonomie člověka musí být podle Ústavního soudu chráněna v zásadě vždy, ledaže by snad její realizace vedla k významným individuálním či společenským škodám vzešlým z iracionálních voleb; ochrana člověka před jejich případnými negativními důsledky nesmí působit protisměrně vůči účelu ochrany, kterým je v konečném důsledku (nutně jen subsidiární) pomoc při zajištění důstojného života, jelikož by měl každý mít v podmínkách ústavního státu

možnost co nejvíce realizovat rozvoj své osobnosti. Tyto úvahy Ústavní soud v jím projednávané věci vztáhl k soudnímu řízení o omezení způsobilosti k právním úkonům a byly mu jedním z východisek při řešení otázky, zda opatrovanec může autonomně ovlivnit určení osoby opatrovníka, resp. zda má právo nechťt, aby opatrovnickou funkci vykonával někdo, koho si z dobrých důvodů pro její výkon nepřeje.

V nálezu sp. zn. I. ÚS 3344/12 pak Ústavní soud konstatoval, že forma společenského uspořádání označovaného jako stát (dnešní demokratický právní stát z toho nevyjímaje) se vyvinula (zjednodušeně řečeno) proto, aby pomohla jednotlivci realizovat sféru jeho vlastní autonomie – svobody. Bez existence státu by (zvláště z ekonomického hlediska) nemohly být realizovány mnohé činnosti člověka, jež vyžadují značné úsilí; takové úsilí, které jednotlivec může vynaložit jen s neúměrně velkými obtížemi nebo je není schopen vyvinout vůbec. Tyto teze byly Ústavnímu soudu východiskem úvahy o ústavněprávním postavení České televize, jejíž existenci chápal jako konkrétní beneficium společnosti uspořádané ve stát. Z důvodu své nezávislosti není Česká televize součástí státní moci, avšak stát pro její fungování vytváří podmínky ve formě zákonných záruk, a to dokonce takovým způsobem, že i sama státní moc může být (a je) předmětem kritické reflexe v rámci činnosti České televize.

Konstrukce materiálního právního státu, rozvíjená v judikatuře Ústavního soudu v celé řadě oblastí, překonává původní ideu formálního právního státu koncepčně vycházejícího z legalismu a pozitivismu. To Ústavní soud vyjádřil již v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 19/93 (N 1/1 SbNU 1, 14/1994 Sb.), na nějž v roce 2013 rozsáhle odkazoval např. nález sp. zn. IV. ÚS 822/11 ze dne 22. 4. 2013. Podle Ústavního soudu není kritériem ústavní aprobovatelnosti právního aktu (přijátého za komunistického režimu) a jeho účinků jen dodržení kompetenčního a procesního rámce jeho přijetí (tj. kritérií formální povahy), nýbrž ústavní pořádek České republiky vychází z materiálního pojetí legitimacy a demokratického právního státu, v němž nelze připustit aplikaci a interpretaci jakéhokoliv ustanovení právního předpisu způsobem, který nerespektuje fundamenty ústavního pořádku. To má zvláštní důležitost zejména

v případech týkajících se předpisů vzniklých za komunistického režimu, které z určitých důvodů stále tvoří formálně platnou součást českého právního řádu. Je povinností obecných soudů interpretovat a aplikovat právní předpisy přijaté za komunistického režimu i právní předpisy přijaté ke zmírnění krivd způsobených komunistickým režimem v souladu se základními východisky demokratického právního státu. Právě zmiňované překročení koncepce pouhého formálního právního státu však ještě neznamená, že v demokratickém právním státu nemusí mít právo náležitou kvalitu formální. Naopak i dnes se princip právního státu váže na formální charakteristiky, které právní pravidla v daném právním systému musí vykazovat, aby je jednotlivci mohli vzít v potaz při určování svého budoucího jednání. Každá právní úprava musí vyjadřovat respekt k obecným zásadám právním (principům), jako jsou důvěra v právo, právní jistota a předvídatelnost právních aktů, které strukturují právní řád demokratického právního státu, resp. jsou z něj odvoditelné.

K rozpracování konceptu právního státu v judikatuře Ústavního soudu přispěly v roce 2013 nejvíce nálezy, které tematizovaly princip předvídatelnosti práva [nález sp. zn. Pl. ÚS 19/13 ze dne 22. 10. 2013 (396/2013 Sb.), nález sp. zn. I. ÚS 1794/10 ze dne 16. 7. 2013], resp. princip právní jistoty [nález sp. zn. Pl. ÚS 28/12 ze dne 23. 4. 2013 (176/2013 Sb.), nález sp. zn. II. ÚS 1882/09 ze dne 10. 1. 2013, nález sp. zn. II. ÚS 1005/12 ze dne 31. 1. 2013, nález sp. zn. IV. ÚS 2127/12 ze dne 1. 2. 2013, nález sp. zn. I. ÚS 2906/12 ze dne 16. 7. 2013, nález sp. zn. II. ÚS 3042/12 ze dne 27. 8. 2013, nález sp. zn. I. ÚS 3269/12 ze dne 25. 7. 2013, nález sp. zn. I. ÚS 4365/12 ze dne 16. 7. 2013] a s tím související princip ochrany důvěry v právo (nález sp. zn. II. ÚS 2429/12 ze dne 6. 6. 2013), odmítly přehnaně formalistický postup obecných soudů za použití v podstatě sofistickovaného odůvodňování zřejmé nespravedlnosti (nález sp. zn. IV. ÚS 457/10 ze dne 18. 7. 2013, nález sp. zn. IV. ÚS 1783/11 ze dne 23. 4. 2013, nález sp. zn. I. ÚS 1883/12 ze dne 12. 2. 2013, nález sp. zn. I. ÚS 2382/12 ze dne 30. 4. 2013, nález sp. zn. III. ÚS 3900/12 ze dne 28. 2. 2013) a zabývaly se též zásadou zákazu retroaktivity [nález sp. zn. Pl. ÚS 31/09 ze dne 9. 1. 2013 (42/2013 Sb.), nález sp. zn. Pl. ÚS 6/13 ze dne 2. 4. 2013 (112/2013 Sb.), nález sp. zn. II. ÚS 2234/10 ze dne 9. 8. 2013]. Z nich lze podrobněji poukázat na následující nálezy.

V nálezu sp. zn. Pl. ÚS 19/13 Ústavní soud dovodil, že z čl. 1 odst. 1 Ústavy České republiky vyplývají základní principy vztahující se na normotvorbu, mezi něž patří i princip předvídatelnosti práva, jeho srozumitelnosti a vnitřní bezrozpornosti [srov. nález sp. zn. Pl. ÚS 21/01 ze dne 12. 2. 2002 (N 14/25 SbNU 97; 95/2002 Sb.) nebo nález sp. zn. Pl. ÚS 77/06 ze dne 15. 2. 2007 (N 30/44 SbNU 349; 37/2007 Sb.), bod 36]. Proto musí být jakákoliv úprava jednak adekvátně přístupná tak, aby osoby byly schopné seznat, že pravidlo jí vytvořené dopadá na konkrétní věc, jednak musí být formulována dostatečně precizně, aby umožnila osobám přizpůsobit jí své chování. S odkazem na nález sp. zn. Pl. ÚS 29/11 ze dne 21. 2. 2012 (N 34/64 SbNU 361; 147/2012 Sb.) Ústavní soud dovodil, že osoba musí být schopna, jsouc eventuálně vybavená vhodnou odbornou radou, předvídat důsledky, jež může vyvolat určité (její) chování, a to se stupněm jistoty, který odpovídá okolnostem. K požadavku na vnitřní koherenci právního řádu a na jeho určitost a srozumitelnost Ústavní soud vyslovil, že neústavnost ještě není dána tím, že případy složitější nebo nejednoznačné aplikace mohou nastat, ale až tím, pokud by znění právního předpisu neumožňovalo určit jeho normativní obsah ani pomocí obvyklých interpretačních metod [k tomu blíže zejména nález sp. zn. Pl. ÚS 2/97 ze dne 2. 7. 1997 (N 91/8 SbNU 325; 186/1997 Sb.); rovněž nález sp. zn. Pl. ÚS 83/06 ze dne 12. 3. 2008 (N 55/48 SbNU 629; 116/2008 Sb.), bod 186; nález sp. zn. Pl. ÚS 1/12 ze dne 27. 11. 2012 (437/2012 Sb.), body 338 a 339]. V nálezu sp. zn. Pl. ÚS 28/12 ze dne 23. 4. 2013 (176/2013 Sb.) Ústavní soud prohlásil, že lpění na požadavcích jako jazyková správnost, jednoznačnost, přesnost, ustálenost a zřetelnost – jakožto náležitostech právních termínů a právní stylistiky – se nesmí zvrhnout v nepřiměřený požadavek mající za potřebné kdekterý pojem v právním předpise použitý v tomtéž předpise definovat, a to s mylným předpokladem, že takový postup je nezbytný pro odstranění jeho údajné neurčitosti. Ve skutečnosti je jistá míra neurčitosti nezbytnou vlastností každé právní normy; teprve neurčitost vylučující seznání normativního obsahu právní normy za pomoci obvyklých interpretačních postupů činí ji rozpornou s ústavním požadavkem právní jistoty. V nálezu sp. zn. II. ÚS 2429/12 ze dne 6. 6. 2013 ovšem Ústavní soud zdůraznil, že požadavky právní jistoty a ochrany důvěry v právo vystupují do popředí obzvláště v oblasti správy

daní a poplatků, kde se daňové subjekty nacházejí v nerovném postavení se správními orgány a kde daňové povinnosti citelně doléhají především na ekonomický život fyzických a právnických osob, které jsou z velké části subjekty soukromého práva a zpravidla zároveň i subjekty podnikatelskými.

Ústavní soud v několika svých nálezech použil také koncepci materiálního právního státu, aby konstatoval, že takový stát musí nést objektivní odpovědnost za jednání svých orgánů či za jednání, kterým státní orgány nebo orgány veřejné moci přímo zasahují do základních práv jednotlivce (nález sp. zn. III. ÚS 2201/10 ze dne 11. 4. 2013, nález sp. zn. II. ÚS 1540/11 ze dne 20. 2. 2013). Na jednu stranu je jistě povinností orgánů činných v trestním řízení vyšetřovat a stíhat trestnou činnost, na druhou stranu se stát nemůže zbavit odpovědnosti za postup těchto orgánů, pokud se posléze ukáže jako postup mylný, zasahující do základních práv.

Maximy týkající se ústavně konformního výkladu Ústavní soud zopakoval v nálezu sp. zn. I. ÚS 46/12 ze dne 16. 1. 2013, v němž uvedl, že teze o neudržitelnosti aplikace práva vycházející pouze z jazykového výkladu je svým způsobem konkretizací slavné Wittgensteinovy teze, podle níž hranice jazyka znamenají hranice světa. Jazykový výklad může v zásadě sloužit toliko k prvotnímu uchopení příslušné normy právního předpisu, nikoli však k porozumění jeho smyslu a účelu; tu slouží řada dalších postupů, jako logický a systematický výklad, výklad e ratione legis atd. Soudy musí při své činnosti postupovat tak, aby interpretační a aplikační právní problémy řešily s maximální mírou racionality. Nemohou tedy odepřít ochranu základnímu právu poukazem na mezeru v právním řádu, ale naopak jsou povinny tuto ochranu důsledně poskytnout; není přípustné, aby mechanicky akceptovaly mezeru v právním řádu, a tím omezovaly, ba přímo popíraly základní lidská práva a svobody účastníků řízení. Spravedlnost musí být přítomna vždy v každém procesu, kterým se interpretuje a aplikuje právo. S odkazem na emeritního ústavního soudce Vladimíra Čermáka zde Ústavní soud poukázal na to, že byt představy o spravedlnosti jistě mohou být proměnlivé v čase i prostoru, v historicko-sociálním vývoji člověka zatím nikdy nepřevládlo ztotožnění spravedlnosti s destrukcí. Naopak za evidentní datum spravedlnosti je mož-

no obecně považovat princip *neminem laedere*. Dojde-li přece jen k porušení tohoto spravedlnostního principu, je zapotřebí takto vzniklé společenské pnutí zmírnit, což se děje mj. cestou uznání odpovědnosti za škodu. Přiznává-li přitom v obdobné životní situaci právní úprava rozdílný obsah a rozsah náhrady škody, je úkolem obecných soudů vyřešit předně otázku, je-li taková diference spravedlivá (tedy sleduje-li se jí nějaký ospravedlnitelný účel).

Závazky z evropského a mezinárodního práva

Povinnost plnit závazky, jež pro Českou republiku plynou z mezinárodního práva a z členství v mezinárodních organizacích, je stanovena v čl. 1 odst. 2 Ústavy České republiky. Aplikační přednost mezinárodní smlouvy pak vyplývá z čl. 10 Ústavy České republiky. Z tohoto hlediska byl zajímavý střet mezi právním názorem zastávaným na jedné straně Nejvyšším soudem a na straně druhé Ústavním soudem k otázce přímé aplikovatelnosti Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále též jen „Úmluva“). V nálezu sp. zn. II. ÚS 4877/12 ze dne 30. 5. 2013 Ústavní soud poukázal na to, že již dříve např. v nálezu sp. zn. I. ÚS 3438/11 ze dne 23. 5. 2012 (N 111/65 SbNU 497) a podobně v nálezu sp. zn. I. ÚS 85/04 ze dne 13. 7. 2006 (N 136/42 SbNU 91) či nálezu sp. zn. I. ÚS 539/06 ze dne 21. 8. 2007 (N 131/46 SbNU 230) upozornil na pasivitu Nejvyššího soudu ohledně jeho zákonné povinnosti ve vztahu ke sjednocování judikatury i na to, že zcela pominul, že nárok stěžovatele na odškodnění, a tím i na případnou nemateriální újmu, se odvíjí až od jeho účasti na rehabilitaci a z navazujícího rozhodnutí, neboť až teprve od tohoto okamžiku mohl stěžovatel požadovat odškodnění. Jak již plyne z nálezu Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 85/04, nárok na náhradu nemateriální újmy je založen samotným čl. 5 odst. 5 Úmluvy a bylo povinností soudů toto ustanovení přednostně aplikovat bez ohledu na to, zda dosavadní právní úprava byla obsažena v zákoně č. 58/1969 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou rozhodnutím orgánu státu nebo jeho nesprávným úředním postupem, či v zákoně č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád). Nejvyšší soud pominul, že nárok stěžovatele na odškod-

nění, a tím i na případnou nemateriální újmu, se odvíjí až od jeho účasti na rehabilitaci, kterou Krajský soud v Praze konstatoval v roce 2008, kdy již byla Úmluva pro Českou republiku dávno závazná, a nárok na náhradu nemateriální újmy byl v období předchozím založen již samotným čl. 5 odst. 5 Úmluvy, který představuje „self-executing“ ustanovení, aplikovatelné přednostně před zněním zákona.

V nálezu sp. zn. I. ÚS 1933/10 ze dne 20. 3. 2013 Ústavní soud konstatoval, že ač orgány veřejné moci činily úkony (tj. provedení prohlídky bytových a obchodních prostor stěžovatelky) na základě Evropské úmluvy o vzájemné pomoci ve věcech trestních ve prospěch justičního orgánu Spolkové republiky Německo, a proto se jednalo o ústavně relevantní plnění mezinárodního závazku (čl. 1 odst. 2 Ústavy České republiky), nemůže to však být v žádném případě důvodem opomíjení základních práv či svobod dotčených osob, garantovaných ústavním pořádkem, jak vyplývají ze základního režimu mezi státem a občany (čl. 1 odst. 1 Ústavy České republiky). Bylo-li pro stěžovatelku primární informací o trestním stíhání napadené rozhodnutí o prohlídce jiných prostor, byla tím umocněna potřeba řádného odůvodnění. V daném případě Ústavní soud vytknul státnímu zastupitelství obecnost a nekonkrétnost popisu skutku, který byl předmětem trestního stíhání, a to v míře, která v podstatě vylučuje efektivní obhajobu. Bylo chybou, že státní zástupce do svého rozhodnutí nepřenesl skutkovou a právní kvalifikaci vytýkaného jednání z podkladů německých justičních orgánů a z toho pak plynoucí rozsah domovní prohlídky.

V nálezu sp. zn. I. ÚS 111/12 ze dne 28. 11. 2013 Ústavní soud rozebral § 406 odst. 1 trestního řádu, který je transpozicí čl. 27 rámcového rozhodnutí Rady Evropské unie č. 2002/584/SVV ze dne 13. června 2002 o evropském zatýkáčím rozkazu a postupech předávání mezi členskými státy. Toto ustanovení trestního řádu ve svém odstavci 1 zakotvuje zásadu speciality pro trestní řízení vedené proti osobě, jež byla na základě evropského zatýkáčímho rozkazu předána do České republiky z jiného členského státu Evropské unie. Konkrétně stanoví, že není-li dána některá z výjimek v něm taxativně uvedených, nelze osobu, která byla předána, stíhat, omezit její

osobní svobodu či ji osobní svobody zbavit pro jiný trestný čin spáchaný před předáním než ten, pro který byla předána. Ústavní soud interpretoval zásadu speciality jako závazek dožadujícího státu, že po vydání osoby nedojde z jeho strany ke stíhání nebo k omezení či zbavení osobní svobody pro takové trestné činy, ve vztahu k nimž by vydávající stát vydání nepovolil. Podle Ústavního soudu se zásadou speciality vyjádřený zákaz stíhání nebo zbavení osobní svobody promítá i do rozsahu práv osoby, o jejíž vydání (resp. předání) jde. Ustanovení § 406 odst. 1 trestního řádu zakládá subjektivní právo předané osoby nebýt stíhána nebo zbavena osobní svobody pro trestný čin, pro který předána nebyla, ledaže by se v jejím případě uplatnila některá z taxativně uvedených výjimek. Nerespektováním zákazu zbavení osobní svobody ze strany orgánů veřejné moci došlo ve věci posuzované Ústavním soudem k porušení základního práva předané osoby na osobní svobodu podle čl. 8 odst. 1 a 2 Listiny. Stěžovatel nemohl být omezen na své osobní svobodě z důvodu výkonu trestu odnětí svobody, k němuž byl odsouzen již dříve pravomocným rozsudkem v trestní věci vedené před Okresním soudem v Litoměřicích, neboť okamžikem jeho předání za účelem trestního stíhání v jiné trestní věci přestal být předmětný rozsudek v části, kterou byla stěžovateli uložena povinnost vykonat trest, bez dalšího vykonatelným. Okresní soud v Litoměřicích pochybil, pokud na tuto skutečnost nereagoval bezprostředně poté, co byl informován o dodání stěžovatele do výkonu trestu.

Závazků z mezinárodního práva se dotýkala též různá rozhodnutí ve věcech extradičních [nález sp. zn. IV. ÚS 1755/12 ze dne 8. 1. 2013, stanovisko pléna sp. zn. Pl. ÚS-st. 37/13 ze dne 13. 8. 2013 (262/2013 Sb.), nález sp. zn. III. ÚS 665/11 ze dne 10. 9. 2013 a nález sp. zn. III. ÚS 1354/13 ze dne 11. 9. 2013], o nichž je pojednáno v jiných částech této kapitoly.

Nezávislost soudů

Nezávislost soudů a soudní moci náleží k podstatným ústavním principům, odvozeným jak z pojmu právního státu, tak z principu dělby moci. Již v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 13/99 ze dne 15. 9. 1999 (N 125/15 SbNU 191; 233/1999 Sb.)

Ústavní soud traktoval, že principem dělby státní moci navazuje naše Ústava na myšlenkovou tradici, kterou transparentním způsobem vyjádřil již Charles Montesquieu, institucionálně pak zejména na francouzskou a americkou revoluci, které zdůraznily, a také institucionalizovaly, potřebu nezávislosti soudnictví.

V nálezu sp. zn. Pl. ÚS 7/02 ze dne 18. 6. 2002 (N 78/26 SbNU 273; 349/2002 Sb.) Ústavní soud uvedl, že demokratický stát je zcela vzdálen představě „soudcovského státu“ – orgánem státní moci je totiž i moc zákonodárná i výkonná. Proto může být státní moc v demokratickém systému funkčně realizována jen při splnění podmínky fungování všech jejích orgánů. Na druhé straně je demokratický právní stát povinen vytvářet institucionální předpoklady pro to, co, pokud jde o justici, platí jako specifické a nepodmíněné, totiž konstituování a etablování reálné nezávislosti soudů jako – pro stabilizaci nejen jejich pozice, ale i celého demokratického systému ve vztahu k legislativě a exekutivě – významného státotvorného, současně však i polemického prvku. Reálná nezávislost soudů je specifickým a nepostradatelným atributem soudní moci, odůvodněným a také vyžadovaným čl. 4, jakož i čl. 81 a 82 Ústavy České republiky.

Soudcovské nezávislosti se v roce 2013 týkal především nález sp. zn. Pl. ÚS 31/10 ze dne 22. 5. 2013 (224/2013 Sb.). Ústavní soud v něm s odkazem na svou předcházející judikaturu odlišil nezávislost soudů a nezávislost soudce, aby se zabýval garancemi (věcnou a osobní) nezávislosti soudce. Ty podle názoru Ústavního soudu nejsou samoúčelné, ale mají spolu s institucionálními zárukami nezávislosti soudu zajistit soudcovskou nezávislost, bez níž by byla justice pouhou libovůlí. Účast jiných osob na výkonu soudnictví potom musí být vždy zákonem upravena tak, aby nezávislost soudnictví neohrozila. V návaznosti na to Ústavní soud srovnával garance nezávislosti i odborné úrovně a osobních předpokladů soudce na straně jedné a vyššího soudního úředníka na straně druhé.

Nález sp. zn. Pl. ÚS 31/10: Zrušení § 11 zákona č. 121/2008 Sb., o vyšších soudních úřednících a vyšších úřednících státního zastupitelství a o změně souvisejících zákonů, ve znění zákona č. 396/2012 Sb.

Na návrh Vrchního soudu v Praze zrušilo plénum Ústavního soudu ustanovení § 11 zákona č. 121/2008 Sb., o vyšších soudních úřednících a vyšších úřednících státního zastupitelství a o změně souvisejících zákonů, ve znění zákona č. 396/2012 Sb., (dále jen „ZVSÚ“). Podle navrhovatele byl § 11 ZVSÚ protiústavní, protože jeho konstrukce navozuje představu, že soudní moc vykonávají vyšší soudní úředníci (a asistenti soudců) s výjimkou několika věcí, které mohou rozhodovat pouze soudci. V této skutečnosti spatřoval rozpor s čl. 81 Ústavy České republiky (dále též jen „Ústava“) v návaznosti na čl. 82 a 94 Ústavy a dále s čl. 36 odst. 1 a 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. Napadené ustanovení se dále mělo vzájemně vylučovat s § 10 ZVSÚ. Ustanovení § 10 ZVSÚ obsahuje taxativní výčet úkonů, které je oprávněn provádět vyšší soudní úředník (asistent soudce), a ustanovení § 11 ZVSÚ stanovilo, že vyšší soudní úředník může vydat jakékoliv rozhodnutí s výjimkou rozhodnutí v něm taxativně vypočtených. To vedlo k praktickým rozporům, které nebylo možné řešit běžnými interpretačními metodami (např. při vydávání směnečných platebních rozkazů).

Ústavní soud vyšel z toho, že základním pravidlem ústavního charakteru je výkon soudnictví soudcem (čl. 81 a čl. 82 odst. 1 Ústavy); podíl ostatních osob na něm je výjimkou z pravidla (čl. 94 odst. 2 Ústavy). Účast jiných osob na výkonu soudnictví musí být vždy zákonem upravena tak, aby neohrozila nezávislost soudů a soudců a garantovala jejich odbornost a celkovou úroveň výkonu soudnictví.

Při srovnání garancí nezávislosti, jakož i odborné úrovně a osobních předpokladů soudce na straně jedné a vyššího soudního úředníka (asistenta soudce) na straně druhé, je srovnatelná pouze věcná nezávislost. V rovině osobní nezávislosti je postavení soudce a vyššího soudního úředníka nesrovnatelné. Prakticky žádný z jejich atributů u vyššího soudního úředníka (asistenta soudce) neplatí, ať již jde o garance trvalosti funkce, neodvolatelnosti,

nepřeložitelnosti, hmotného zabezpečení, požadavek neslučitelnosti funkcí apod. Stejně výrazný je rozdíl v osobních předpokladech a v požadavcích na odbornou úroveň.

Ústavní soud dále konstatoval, že ustanovení § 10 a 11 ZVSÚ skutečně jsou ve zcela zjevném rozporu. Podle § 10 ZVSÚ může vyšší soudní úředník (asistent soudce) provádět jenom to, co je v tomto ustanovení výslovně uvedeno, zatímco podle § 11 ZVSÚ může činit všechno kromě toho, co je mu výslovně zakázáno, což nastoluje řadu obtížně řešitelných interpretačních problémů (např. pochybnosti nad jejich oprávněním vyzvat žalovaného k vyjádření formou kvalifikované výzvy dle § 114b odst. 1 občanského soudního řádu či rozhodnout směnečným platebním rozkazem). Je zřejmé, že mezi oběma ustanoveními není žádný racionální vztah, neboť obě dvě jsou výrazem dvou různých legislativních přístupů, které vedle sebe nemohou obstát.

Snahy o urychlení řízení a „odbřemenění“ soudců mají své limity a nesmí nikdy vést k tomu, aby se ze soudnictví stala prázdná forma. Tyto snahy nesmí ohrozit možnost řádného zjištění skutkového stavu a jeho právního posouzení, a to na nezbytné odborné úrovni s dostatečnými garancemi osobní a věcné nezávislosti. I proti těm úkonům, jež lze vyššímu soudnímu úředníkovi svěřit, musí být zachována účinná možnost obrany, čemuž česká procesní úprava nevyhovuje.

V obiter dicto Ústavní soud upozornil na jistou problematičnost návrhem nenapadených ustanovení § 9, 10 a 12 ZVSÚ. Doplnil, že z důvodu právní jistoty se neuplatní ustanovení § 71 odst. 2 věty za středníkem zákona o Ústavním soudu a nároky plynoucí z rozhodnutí dosud vydaných vyššími soudními úředníky podle zrušených ustanovení zákona mohou být předmětem výkonu rozhodnutí či exekuce.

Amnestie, velezrada

Z kauz projednávaných v roce 2013, jež budily u veřejnosti mimořádnou pozornost, lze zmínit návrh skupiny senátorů na zrušení amnestie prezí-

denta republiky a ústavní žalobu Senátu Parlamentu České republiky proti prezidentu republiky. Usnesením sp. zn. Pl. ÚS 4/13 ze dne 5. 3. 2013 Ústavní soud odmítl návrh skupiny senátorů na zrušení ustanovení čl. II rozhodnutí prezidenta republiky č. 1/2003 Sb., o amnestii, ze dne 1. ledna 2013 pro svou nepřislušnost.

Usnesení sp. zn. Pl. ÚS 4/13: Amnestie prezidenta republiky

Stěžovatelé ve svém návrhu uváděli, že rozhodnutí prezidenta republiky o amnestii splňuje obsahové znaky právního předpisu, tj. závaznost, formální určitost, obecnost předmětu a subjektů a vynutitelnost. Dále namítali, že ani suverénní pravomoci prezidenta nemohou být v demokratickém právním státě vykonávány v rozporu s ústavním pořádkem bez jakékoliv možnosti kontroly. Dle čl. 36 odst. 2 Listiny zároven z pravomoci soudu nesmí být vyloučeno přezkoumávání rozhodnutí týkajících se základních práv a svobod. Neslučitelnost napadeného ustanovení s ústavním pořádkem plyne podle nich především z toho, že nařizuje zastavení trestního stíhání i v případech nejzávažnější organizované hospodářské trestné činnosti, čímž bylo soudům znemožněno, aby deklarovaly spáchání trestného činu a umožnily poškozeným domoci se náhrady škody. Tím došlo k porušení práva poškozených na spravedlivý proces, jakož i porušení jejich práva vlastnit majetek ve spojení s legitimním očekáváním nabytí. V důsledku abolicie došlo k faktické legalizaci výnosů z trestné činnosti. Napadené ustanovení proto podkopává základní principy právního státu a důvěru občanů v právo a v demokratický právní stát.

Ústavní soud ve svém rozhodnutí podotknul, že nemůže přezkoumávat právní akty, které nejsou právním předpisem z hlediska formy (název, procedura, publikace v příslušném publikačním orgánu), obsahu (neobsahují právní normy) nebo funkce (nemají regulovat chování). Specifičnost amnestijního rozhodnutí pak spočívala v tom, že neobsahuje opakovatelné pravidlo; přitom právě trvalost je významným znakem obecné normy, což v případě amnestijního rozhodnutí neplatí. Není proto také kdykoliv zaměnitelné s pozdější obecnou normou podle zásady lex posterior derogat priori. Odliš-

nost panuje i v rovině formální (názevem jde o rozhodnutí), jakož i funkcionální, neboť neplní roli právního předpisu, nýbrž výjimky z něj.

V souladu s tradičním doktrinárním názorem amnestijní rozhodnutí ve vztahu k přezkoumatelnosti „nemůže být zrušeno“. To vyplývá z obsahového vymezení amnestie jako prerogativy exekutivy, který směřuje do oblasti moci soudní. Účelem amnestie je v kontrolním mechanismu brzd a vyvažování modifikovat účinky nebo následky ukončeného anebo probíhající trestního stíhání za účelem naplnění obecného dobra (skrže společenské milosrdenství, odpuštění či zapomenutí), případně reagovat, s ohledem na politické či trestněpolitické aspekty situace ve státě, na případné dysfunkce moci soudní při jeho dosahování. Bylo by logicky protismyslné, kdyby si „vyvažovaná“ moc soudní mohla zásah proti sobě samé odstranit tím, že by příslušný akt prostě „zrušila“. Jsou to právě zejména zmíněné znaky „milosrdenství“, „odpuštění“, „zapomenutí“, nepřítomnost práva či právního nároku a pojmová absence „odůvodnění“, jež znemožňují, aby amnestijní rozhodnutí bylo podrobeno přezkumu podobně jako jiné akty prezidenta, u nichž se tak již stalo. Lze tedy uzavřít, že amnestijní rozhodnutí je v zásadě z právní (soudní) kontroly vyňato, a proto je nutno je považovat za nezrušitelné ze strany soudní moci (k dispozici je toliko odpovědnost politická).

Pro budoucno však Ústavní soud připustil, že ve zcela excesivní situaci by to byl Ústavní soud, který by se jakožto „poslední instance“ mohl ujmout ochrany hodnot tvořících materiální jádro Ústavy dle jejího čl. 9 odst. 2. Navrhovatelé sledovanému zájmu by mohly vyjít vstříc též obecné soudy v řízeních o tom, kdo a jak je napadené amnestie v její aboliční části účasten. Kupříkladu v případech obviněných, kteří se jako uprchlí vyhýbali trestnímu stíhání, by mohlo být uváženo, zda do rozhodné doby trestního stíhání tomu korespondující dobu nezapočítat. Obdobně lze postupovat i ve vztahu k těm, kteří zjevným obstrukčním chováním v řízení způsobili relevantní prodloužení jejich trestního stíhání. Obecné soudy také budou moci podle Ústavního soudu zasáhnout v případech, kdy by amnestijní rozhodnutí in concreto mělo dopadnout do trestních řízení, v nichž vystupují jako poškození „kvalifikované“ oběti, které chrání čl. 2 a 3 Úmluvy.

Následující návrh individuálního poškozeného na vyslovení protiústavnosti čl. II amnestijního rozhodnutí Ústavní soud usnesením sp. zn. Pl. ÚS 14/13 ze dne 24. 9. 2013 odmítl.

Usnesení sp. zn. Pl. ÚS 14/13: Amnestie prezidenta republiky (otázka náhrady škody)

Stěžovatel uváděl, že byl v důsledku rozhodnutí o abolicí zbaven možnosti uplatnit v rámci trestního řízení nárok na náhradu škody, která mu byla způsobena jednáním obžalovaných. Trestní stíhání obžalovaných bylo zahájeno již v roce 2001. Teprve v roce 2011 rozhodl nepravomocně Městský soud v Praze tak, že obžalovaní spáchali trestný čin porušování povinností při správě cizího majetku. V důsledku rozhodnutí o amnestii Vrchní soud v Praze následně trestní stíhání zastavil. Stěžovatel tvrdil, že bylo povinností státu zajistit mu ochranu jeho vlastnického práva. Postavení poškozených bylo zásadně zhoršeno, neboť nesli břemeno nepřiměřeně dlouho trvajících trestního řízení společně s obviněnými, nyní se ale budou muset domáhat svého práva na náhradu škody v občanskoprávním řízení, se všemi z toho plynoucími důsledky, čímž dochází k porušení zásady procesní rovnosti stran.

Ústavní soud došel k názoru, že stěžovatel nebyl osobou oprávněnou k podání stížnosti. Vlastní vyhlášení amnestie nezpůsobuje samo o sobě zastavení konkrétního trestního stíhání, natož aby jím bylo rozhodováno přímo o základních právech stěžovatele. K takové individualizaci dochází teprve aplikací rozhodnutí o amnestii, a to rozhodnutím soudu podle § 11 odst. 1 písm. a) trestního řádu. Jinak řečeno, Ústavní soud postrádal prvek individualizace tvrzeného zásahu do základních práv, pakliže stěžovatel napadl přímo část amnestijního rozhodnutí prezidenta.

Druhým důvodem vedoucím k odmítnutí návrhu byl již dříve publikovaný právní názor Ústavního soudu ohledně vlastní příslušnosti k rozhodování o ústavnosti amnestie. V usnesení sp. zn. Pl. ÚS 4/13 ze dne 5. 3. 2013 Ústavní soud uvedl, že rozhodnutí o amnestii charakterizují především znaky milosrdenství, odpuštění, zapomenutí a absence odůvodnění. V důsledku toho je

amnestijní rozhodnutí vyňato ze soudní kontroly. Pokud je tedy rozhodnutí o amnestii ze soudního přezkumu vyňato, není Ústavní soud k řízení o takovém návrhu příslušný. Vylučuje-li výjimečná povaha rozhodnutí o amnestii střet s jiným ustanovením ústavního pořádku, je též vyloučeno, aby eventuální toliko deklaratorní výrok o protiústavnosti rozhodnutí o amnestii pro stěžovatele představoval jakékoliv právní účinky a důsledky. Proto platila i v této věci zásada, že Ústavní soud je v řízení o ústavní stížnosti nepřislušným k rozhodnutí, které by bylo toliko akademickým, deklaratorním a konstatačním.

Skupina senátorů iniciovala v roce 2013 též ústavní žalobu proti prezidentu republiky, ovšem Ústavní soud svým usnesením sp. zn. Pl. ÚS 17/13 ze dne 27. 3. 2013 řízení zastavil.

Usnesení sp. zn. Pl. ÚS 17/13: Ústavní žaloba Senátu proti prezidentu republiky

Žalobou doručenou Ústavnímu soudu dne 5. 3. 2013 se Senát Parlamentu České republiky domáhal, aby Ústavní soud nálezem vyslovil, že se prezident republiky Václav Klaus dopustil velezrady dle § 96 zákona o Ústavním soudu. Důvodem byla skupina pěti skutků, které měly zakládat delikt ní jednání prezidenta republiky, a to ve stručnosti: 1. nedovršení ratifikace rozhodnutí Evropské rady, kterým se mění čl. 136 Smlouvy o fungování Evropské unie, pokud jde o mechanismus stability v eurozóně, s jehož ratifikací vyslovily souhlas obě komory Parlamentu, 2. nečinnost při obsazování postupně uvolňovaných míst soudců Ústavního soudu, 3. vyhlášení aboliční části novoroční amnestie, 4. nerespektování soudního rozhodnutí ve věci návrhu na jmenování někdejšího justičního čekatele soudcem, 5. nečinnost při ratifikaci Dodatkového protokolu k Evropské sociální chartě. Z těchto důvodů se dle Senátu prezident opakovaně dopustil jednání směřujícího proti svrchovanosti republiky, jakož i proti jejímu demokratickému řádu. Senát proto navrhl, aby Ústavní soud rozhodl nálezem, že se prezident republiky shora vymezeným jednáním dopustil velezrady a ztrácí prezidentský úřad a způsobilost jej znovu nabýt, jakož i nárok na prezidentský plat a další požitky po skončení výkonu funkce podle zvláštního předpisu.

V řízení dle čl. 87 odst. 1 písm. g) Ústavy Ústavní soud shledal, že jelikož v mezidobí zanikla funkce žalovaného prezidenta a s účinností od 8. 3. 2013 došlo rovněž ke změně či doplnění některých relevantních ustanovení Ústavy a zákona o Ústavním soudu, nelze v řízení o ústavní žalobě pokračovat a meritorně o ní rozhodnout. Řízení proto usnesením ze dne 27. 3. 2013 zastavil.

Plénum Ústavního soudu v usnesení vyšlo primárně z účelu ústavní žaloby a tohoto řízení a upřednostnilo jejich kvazitrestní povahu, neboť jde o instituty, které se týkají odpovědnosti prezidenta za ústavní delikt. Účelem tohoto řízení není podávat žalobci výklad objektivního ústavního práva, ale toliko rozhodnout o tom, zda se prezident dopustil či nedopustil delikt ního jednání, které dosahuje intenzity velezrady. Navíc primárním účelem je zbavit prezidenta úřadu, aby nemohl nadále poškozovat či ohrožovat zájmy státu. V situaci, kdy již daná osoba není v této ústavní funkci, tento hlavní smysl řízení nepřichází do úvahy.

S ohledem na kvazitrestní charakter tohoto řízení pak Ústavní soud vložil též ta ustanovení zákona o Ústavním soudu, která upravovala s účinností do 7. 3. 2013 povinnost Ústavního soudu zastavit řízení o žalobě, respektive vložil vztah mezi předchozí právní úpravou, která v § 98 odst. 3 ukládala Ústavnímu soudu povinnost pokračovat v řízení pouze v případě abdikace prezidenta v průběhu řízení, a úpravou novou, účinnou od 8. 3. 2013, která doplnila toto ustanovení o příkaz pokračovat v řízení i po uplynutí funkčního období.

Ústavní soud uvedl, že s ohledem na povahu řízení je třeba použít to pravidlo, které je pro žalovaného příznivější, jímž je nepochybně právní úprava předchozí. Absenci výslovně stanoveného pravidla v zákoně o Ústavním soudu ve znění do 7. 3. 2013 označil za mezeru v právu, kterou je třeba vyplnit cestou analogie, ovšem analogie ve prospěch žalovaného. Takovým analogickým ustanovením, které výslovně v předchozí právní úpravě řešilo zastavení řízení, bylo ustanovení § 98 odst. 2 zákona o Ústavním soudu, které se rovněž týká situace, kdy prezident – zde v důsledku smrti – již funkci nezastává.

Ústavní soud dále dovodil, že možnost, aby řízení o ústavní žalobě pokračovalo po skončení prezidentského úřadu, je obecně vyloučena, a případné výjimky musí být explicitně stanoveny zákonem. Zatímco předchozí znění zákona připouštělo tuto výjimku toliko pro případ abdikace prezidenta, teprve nová právní úprava rozšířila tuto výjimku i na případ zániku funkce uplynutím funkčního období.

Ze všech výše uvedených důvodů neshledal Ústavní soud prostor pro možnost pokračovat v řízení po uplynutí funkčního období bývalého prezidenta, a řízení proto zastavil.

Pravomoc a činnost ústavních orgánů

Legislativní procedura

Obecná pravidla pravomoci a činnosti ústavních orgánů jsou zakotvena především v čl. 1 odst. 1 a čl. 2 odst. 1 a 3 Ústavy České republiky, z nichž vyplývá mj. princip demokratického právního státu, úcta České republiky k právům a svobodám člověka a občana, princip odvozenosti státní moci od lidu či uplatňování státní moci jen v případech, mezích a způsoby stanovenými zákonem. Konkrétní podmínky pravomoci a činnosti jednotlivých ústavních orgánů pak stanoví hlavy druhá až šestá Ústavy České republiky. Ústavní soud již v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 77/06 ze dne 15. 2. 2007 (N 30/44 SbNU 349; 37/2007 Sb.) uvedl, že z obecných pravidel pravomoci a činnosti ústavních orgánů vyplývá, že i Parlament České republiky, resp. jeho obě komory nemohou postupovat libovolně, ale jsou vázány právem. Při výkonu legislativní činnosti jsou tak vázány především Ústavou České republiky a s ní konformně vykládanými jednacími řády, ustálenou praxí parlamentní komory a jejich orgánů, kterou lze díky dlouhodobému opakování považovat za nepsanou část legislativní procedury, lze-li ji shledat za souladnou s vyššími hodnotami tvorby práva, demokratického politického systému apod. Z hlediska problematiky pravidel legislativního procesu byly v roce 2013 zajímavé zejména dva následující nálezy Ústavního soudu: nález sp. zn. Pl. ÚS 6/12 ze dne 9. 1. 2013 (39/2013 Sb.) týkající se tzv. přílepků a nález sp. zn. Pl. ÚS 10/13 ze

dne 29. 5. 2013 (177/2013 Sb.) ohledně církevních restitucí (k tomuto nálezu viz též část věnující se náboženské neutralitě státu a část pojednávající o ochraně majetkových práv a legitimním očekáváním).

V nálezu sp. zn. Pl. ÚS 6/12 Ústavní soud posuzoval otázku vazby mezi pozměňovacím návrhem a původním návrhem zákona. Ústavní soud zde dospěl k závěru, že pozměňovacím návrhem v materiálním slova smyslu je jen takový návrh, jehož obsah a účel je v úzkém vztahu k obsahu a účelu původního návrhu zákona. Pouze schválení zákona s pozměňovacím návrhem, který naplňuje pravidlo tzv. úzkého vztahu, je v souladu s principy demokratického právního státu (čl. 1 odst. 1 Ústavy České republiky), zejména s principem dělby moci a demokratičnosti legislativního procesu, institutem zákonodárné iniciativy podle čl. 41 Ústavy České republiky a právem vlády vyjádřit se k návrhu zákona (čl. 44 Ústavy České republiky).

Nález sp. zn. Pl. ÚS 6/12: K vazbě mezi pozměňovacím návrhem a původním návrhem zákona

Krajský soud v Hradci Králové – pobočka v Pardubicích podal návrh na vyslovení protiústavnosti ustanovení, jež obcím umožnilo vybírat poplatek za jiné technické herní zařízení povolené Ministerstvem financí podle jiného právního předpisu, resp. na vyslovení protiústavnosti příslušné části novely, kterou byl tento poplatek zaveden. Dle navrhovatele nebyla tato novela přijata ústavně konformním způsobem, výsledkem čehož je protiústavnost napadeného ustanovení. Sporná část třetí zákona č. 183/2010 Sb., obsahující novelu zákona č. 565/1990 Sb., o místních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů, byla včleněna do návrhu tohoto zákona až v průběhu legislativního procesu při projednávání v plénu Senátu, a to formou pozměňovacího návrhu. Dle navrhovatele se tento pozměňovací návrh týkal zásadně odlišného předmětu a obsah a účel novely zákona o podpoře sportu a novely zákona o místních poplatcích spolu přímo nesouvisely. Daným způsobem senátor obešel klasickou zákonodárnou iniciativu ve smyslu čl. 41 odst. 1 a 2 Ústavy České republiky, a sice že návrh zákona se zásadně předkládá Poslanecké sněmovně (nikoli Senátu) a že návrh může podat toliko celý Senát, nikoli

jeden senátor. Došlo též k porušení čl. 44 Ústavy České republiky, tedy práva vlády vyjádřit se k návrhu zákona. Navrhovatel pozměňující návrh považoval za tzv. pravý přílepek. Dle Senátu se jednalo o přílepek nepravý, neboť novelizované ustanovení se sportem souviselo; část výtěžku z poplatků je totiž obcemi používána na podporu sportu.

Ústavní soud se neztotožnil s právním názorem navrhovatele, přičemž s poukazem na svou početnou judikaturu nejdříve předestřel východiska svého rozhodování. Připomněl, že pozměňovací návrh by měl skutečně toliko pozměňovat předkládanou právní úpravu, tedy neměl by ji ani zásadně měnit, ani zásadně rozšiřovat, a tím méně by se měl pohybovat mimo předmět zákonodárné iniciativy, respektive mimo předmět návrhu zákona. Vybočení z omezeného prostoru vyhrazeného pozměňovacím návrhům může mít povahu překročení intenzity daného návrhu, které je považováno sice za nežádoucí, avšak stále ústavně konformní formu pozměňovacích návrhů, anebo povahu extenzivního překročení předmětu vymezeného návrhem zákona, které představuje porušení pravidla tzv. úzkého vztahu, a tím i vystoupení z mezí ústavnosti. V předmětné věci proto musel posoudit, zda daný pozměňovací návrh skutečně byl pozměňovacím návrhem v materiálním smyslu, tj. zda nešlo o nepřipustný přílepek. Za tímto účelem Ústavní soud hodnotil, zda existoval úzký vztah mezi obsahem a účelem původního návrhu zákona a obsahem a účelem posuzovaného pozměňovacího návrhu.

Dospěl k závěru, že tento úzký vztah byl v posuzovaném případě dán ustanovením § 6 písm. d) zákona č. 115/2001 Sb., o podpoře sportu, které obcím ukládá úkol zabezpečit finanční podporu sportu ze svého rozpočtu, a skutečností, že část výtěžku z poplatků vybíraných podle části třetí zákona č. 183/2010 Sb. novelizujícího zákon o místních poplatcích je používána právě na podporu sportu. S ohledem na to Ústavní soud uzavřel, že není důvod pro konstatování protiústavnosti napadených ustanovení.

V nálezu sp. zn. Pl. ÚS 10/13 Ústavní soud na návrh skupiny senátorů posuzoval ústavnost některých ustanovení zákona č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi a o změně některých

zákonů (zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi). Ústavní soud v tomto případě nepřistoupil ke zrušení napadeného zákona z důvodu porušení pravidel legislativního procesu, neboť neshledal, že by tento proces ve svém celku neumožňoval racionální diskurs, slyšení stran a otevřenou diskuzi mezi zastánci konkurenčních názorů. Dále Ústavní soud rozhodl tak, že zrušil ustanovení § 5 písm. i) zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi, v části směřující proti ustanovením § 19 až 25 tohoto zákona návrh odmítl pro zjevnou neopodstatněnost a ve zbývajících částech návrh zamítl.

Nález sp. zn. Pl. ÚS 10/13: Církevní restituce (ústavnost legislativní procedury)

Co se týče ústavnosti legislativní procedury, Ústavní soud odmítl, že by byl zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi přijat v rámci neústavního zákonodárného procesu. Neakceptoval zejména námitky navrhovatele týkající se skutečnosti, že o návrhu zákona nebylo Poslaneckou sněmovnou hlasováno ihned na první schůzi následující po vrácení Senátem. Ústavní soud poznamenal, že lhůta stanovená v § 97 odst. 3 zákona č. 90/1995 Sb., o jednacím řádu Poslanecké sněmovny, (dále jen „jednacím řád“) slovy „na nejbližší schůzi, nejdříve však za deset dnů“ nemá ani věcnou ani časovou spojitost s vlastním rozhodovacím procesem Poslanecké sněmovny. Především pak nemá propadnou povahu, což s ohledem na znění čl. 47 odst. 1 Ústavy České republiky ani mít nemůže. Taková lhůta je obsažena pouze v ustanovení § 97 odst. 2 jednacím řádu, a to v přímé návaznosti na znění čl. 46 odst. 3 Ústavy České republiky. Lhůta zakotvená v § 97 odst. 3 jednacím řádu je toliko pokynem technické povahy směřovaným předsedovi Poslanecké sněmovny, jímž se administrativně upravuje návaznost ukončeného zákonodárného procesu v Senátu, který návrh usnesením zamítl, a opakovaného hlasování Sněmovny. Proto skutečnost, že následně došlo hlasováním k vyřazení bodu z pořadu 45. a 46. schůze Poslanecké sněmovny a věcně byl bod projednán až na 47. schůzi Poslanecké sněmovny, není z hlediska přezkumu otázky dodržení ústavně předepsaného způsobu vydání zákona podstatná.

Ústavní soud rovněž neakceptoval námitku, že v průběhu projednávání bylo odebráno slovo poslanci Babákovi, který má podle § 59 odst. 1 jednacím řádu jako předseda poslaneckého klubu právo neomezeně dlouhou dobu přednášet k věci stanovisko klubu. Podle Ústavního soudu se omezení řečnického projevu zakotvené v ustanovení § 59 odst. 4 jednacím řádu vztahuje na všechny poslance (resp. řečníky), a to i v postavení poslance přednášejícího stanovisko poslaneckého klubu. Privilegium poslance přednášejícího stanovisko poslaneckého klubu se nemůže z podstaty legislativního procesu vztahovat na projevy nevěcné, neboť ani poslaneckému klubu nesvědčí právo zneužít možnosti veřejně demonstrovat své stanovisko „k věci“ (srov. ustanovení § 59 odst. 1 věty druhé a contrario). Navíc poslanec Babák byl předvedající několikrát upozorněn, aby hovořil k věci, a proporcionalitu takového omezení lze dovést i z pokročilé fáze legislativního procesu. Konečně Ústavní soud neakceptoval ani to, že by k přijetí zákona došlo v průběhu přestávky, jak tvrdili navrhovatelé. Ústavní soud měl za prokázané, že část poslanců opustila jednacím sál ještě předtím, než předsedající vyhlásila přestávku, resp. než vůči jejímu konání byla uplatněna námitka a o ní bylo hlasováno. Ze všech výše uvedených důvodů proto Ústavní soud neshledal, že by při přijímání zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi došlo k porušení pravidel legislativního procesu.

Právo na územní samosprávu

Z hlediska práva na územní samosprávu a jeho ochrany byla v uplynulém roce nejvíce diskutovaným tématem otázka pravomoci obce regulovat provozování interaktivních videoloterijních terminálů (dále též „VLT“) na svém území. Byla předmětem rozhodovací činnosti Ústavního soudu jak v řízení o individuálních ústavních stížnostech, tak v řízení o kontrole norem.

V řízení vedeném pod sp. zn. IV. ÚS 2315/12 rozhodoval Ústavní soud o ústavní stížnosti města Klatovy proti nezákonnému zásahu Ministerstva financí, spojené s návrhem na zrušení přechodného ustanovení čl. II bodu 4 zákona č. 300/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 202/1990 Sb., o loteriích a jiných podobných hrách, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony.

Napadené ustanovení stanovilo, že na povolení vydaná podle § 2 písm. i), j) a § 50 odst. 3 zákona o loteriích a jiných podobných hrách (dále jen „loterijní zákon“) se do 31. prosince 2014 nevztahuje zmocnění obcí regulovat tuto činnost prostřednictvím obecně závazných vyhlášek. Zastupitelstvo města Klatovy, napadenému ustanovení navzdory, v únoru 2012 schválilo obecně závaznou vyhlášku, kterou na celém území města zakázalo provozování vybraných loterií a jiných podobných her. Ministerstvu byl podán podnět k zahájení přezkumných řízení ve vztahu k povolením týkajícím se VLT, jejichž provozování bylo ministerstvem povoleno před 1. 1. 2012. Ministerstvo odpovědělo, že na povolení vydaná před 1. 1. 2012 se až do 31. 12. 2014 nevztahuje zmocnění obcí vydávat obecně závazné vyhlášky. Navrhovatel měl za to, že napadené ustanovení ve spojení se správní praxí Ministerstva financí, spočívající v nezahajování správních řízení vedoucích ke zrušení již vydaných povolení, porušuje právo obcí na samosprávu garantované čl. 8, čl. 100 odst. 1 a čl. 104 odst. 3 Ústavy.

Po podání ústavní stížnosti IV. senát Ústavního soudu přerušil řízení o ústavní stížnosti a postoupil návrh stěžovatele na zrušení napadeného ustanovení plénu Ústavního soudu.

V řízení o kontrole norem, konkrétně v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 6/13 ze dne 2. 4. 2013, Ústavní soud napadené ustanovení zrušil.

Nález sp. zn. Pl. ÚS 6/13: Regulace hazardu jako součást práva obcí na samosprávu (videoloterijní terminály)

Ústavní soud v daném případě řešil otázku, zda napadené ustanovení protiústavně zasahuje do práva obcí na samosprávu. Připomněl, že dle ustálené judikatury do práva na samosprávu spadají záležitosti, které jsou převážně místního nebo regionálního dopadu a jejichž úprava je v zájmu obce a jejích občanů. Za takové záležitosti v minulosti označil zejména zabezpečování místních záležitostí veřejného pořádku, udržování čistoty veřejných prostranství, ochranu životního prostředí apod. Podle nálezu sp. zn. Pl. ÚS 56/10 ze dne 7. 9. 2011 (N 151/62 SbNU 315; 293/2011 Sb.) mezi tyto záležitosti

patří i rozhodování o tom, zda a kde se mohou na území obcí provozovat loterie a jiné podobné hry, neboť se jedná o otázku místního pořádku, a tedy otázku spadající do samostatné působnosti obcí. Ustanovení vylučující, byť jen dočasně, možnost obcí regulovat provoz loterií a jiných podobných her je tudíž zásahem do práva obcí na samosprávu.

Ústavní soud se následně zabýval otázkou, zda se jedná o zásah proporcionální. Tento zásah nicméně neuspěl již v prvním kroku testu proporcionality, testu vhodnosti, neboť nesplňoval podmínku sledování legitimního cíle.

Ústavní soud neakceptoval jako legitimní žádný ze tří cílů právní úpravy předestřených Ministerstvem financí, a sice řešení intertemporálních problémů souvisejících s vyvážením protichůdných zájmů provozovatelů zařízení a obcí, ochranu legitimního očekávání provozovatelů či obavy z hrozcích mezinárodních arbitrážních sporů.

Předpokladem existence intertemporálního problému by musela být dle Ústavního soudu skutečnost, že obcím byla možnost regulovat provoz interaktivních videoloterijních terminálů na jejich území zpřístupněna až v důsledku legislativní změny, což se však nestalo, neboť toto oprávnění vyplývá již ze samotného práva na samosprávu, a existovalo tedy již před přijetím předmětné právní úpravy. Již z tohoto důvodu nelze hovořit ani o legitimním očekávání provozovatelů VLT, že jejich činnost nebude ze strany obcí regulována. Konečně, hrozbu arbitrážních sporů považoval Ústavní soud za ryze spekulativní.

Po zrušení ustanovení čl. II bodu 4 zákona č. 300/2011 Sb. nálezem sp. zn. Pl. ÚS 6/13 pokračoval IV. senát v řízení o výše uvedené ústavní stížnosti města Klatovy vedené pod sp. zn. IV. ÚS 2315/12 směřující proti nezákonnému zásahu Ministerstva financí, spočívajícímu v nezahajování přezkumných řízení podle loterijního zákona vedoucích ke zrušení povolení k provozování VLT vydaných ministerstvem před 1. 1. 2012, založenému na aplikaci napadeného ustanovení.

Nález sp. zn. IV. ÚS 2315/12: Regulace hazardu jako součást práva obcí na samosprávu (videoloterijní terminály)

Ústavní soud předeslal, že již na základě starší judikatury bylo obcím ústavně garantováno oprávnění regulovat provoz VLT na jejich území. V kontextu právní úpravy regulace hazardu je povinností Ministerstva financí zajistit respekt k ústavně zaručenému právu na samosprávu, a to např. i postupem, jehož provedení se stěžovatel domáhal.

Provozování výherních hracích přístrojů a obdobných zařízení se nachází v zásadě na samém okraji společensky akceptovaných aktivit (být samozřejmě v míře různé podle typu a parametrů té které hry) a je doprovázeno významnými negativními externalitami. Právě proto je žádoucí, aby zastupitelstva obcí v rámci samosprávné pravomoci legitimně prostřednictvím své vyhláškové normotvorby rozhodovala o tom, mají-li být hazardní aktivity na jejich území regulovány.

Ministerstvo svůj odmítavý přístup k přezkumu udělených povolení opíralo o interpretaci ustanovení, které Ústavní soud zrušil nálezem sp. zn. Pl. ÚS 6/13, a nepřímou se tak vyslovil i k ústavnosti postupu ministerstva. V citovaném nálezem Ústavní soud došel k závěru, že napadené ustanovení ve spojení s postupem ministerstva dočasně vylučovalo (suspendovalo) ústavně garantovanou možnost obcí regulovat provoz VLT.

Naříkaný postup ministerstva proto z obdobných důvodů nemůže být považován za ústavně souladný. Ministerstvo své povinnosti zajistit v rámci přezkumných řízení respekt k ústavně zaručenému právu na samosprávu zjevně nedostalo, a jeho (ne)činnost je tudíž sama o sobě rozporná s ustanoveními čl. 8 a čl. 100 odst. 1 Ústavy. Jelikož povinnost ministerstva zajistit respekt k právu stěžovatele na samosprávu zřetelně plynula již z dřívější judikatury Ústavního soudu, konstatoval Ústavní soud, že ministerstvo svým postupem porušilo zároveň ustanovení čl. 89 odst. 2 Ústavy, podle něhož jsou vykonatelná rozhodnutí Ústavního soudu závazná pro všechny orgány a osoby. S ohledem na shora uvedené Ústavní soud ministerstvu

dále zakázal, aby pokračovalo v zásahu do ústavně garantovaných práv stěžovatele.

Je nutno dodat, že přístup naznačený v nálezem sp. zn. Pl. ÚS 6/13 ze dne 2. 4. 2013 a dále potvrzený v nálezem sp. zn. IV. ÚS 2315/12 ze dne 6. 5. 2013 Ústavní soud následoval i v judikatuře pozdější (nálezy sp. zn. III. ÚS 2336/12 ze dne 18. 6. 2013 a sp. zn. II. ÚS 2335/12 ze dne 16. 7. 2013).

V rámci řízení o kontrole norem se Ústavní soud v uplynulém roce dále zabýval agendou přezkumu podzákoných předpisů územních samosprávných celků. V řízení vedeném pod sp. zn. Pl. ÚS 28/12 zamítl návrh Ministerstva vnitra na zrušení článku 5 odst. 3 písm. e) obecně závazné vyhlášky města Vimperk č. 1/2010 o zabezpečení místních záležitostí veřejného pořádku, ochrany životního prostředí, čistoty a bezpečnosti na veřejných prostranstvích, ve znění pozdějších obecně závazných vyhlášek, který zakazoval obtěžování hlukem a šíření hlasité reprodukované hudby projevující se na veřejných prostranstvích nacházejících se v bezprostředním sousedství objektů užívaných k bydlení. Ústavní soud neshledal důvodnou námitku navrhovatele, že napadené ustanovení nesplňovalo kritérium určitosti kladené na tvorbu právních předpisů, neboť používá neurčité pojmy „sousedství“ a „bezprostřední sousedství“, čímž zasahuje do právní jistoty adresátů normy, a je tedy v rozporu s čl. 1 odst. 1 a čl. 2 odst. 3 a 4 Ústavy.

Nález sp. zn. Pl. ÚS 28/12: Obecně závazná vyhláška města Vimperk č. 1/2010 o zabezpečení místních záležitostí veřejného pořádku, ochrany životního prostředí, čistoty a bezpečnosti na veřejných prostranstvích

Jazyková správnost, jednoznačnost, přesnost, ustálenost a zřetelnost jsou náležitostmi právních termínů a právní stylistiky. Samozřejmě lpění na těchto požadavcích se však podle Ústavního soudu nesmí zvrhnout v nepřiměřený požadavek mající za potřebné kdekterý pojem v právním předpise použít v tomtéž předpise definovat s mylným předpokladem, že takový postup je nezbytný pro odstranění jeho údajné neurčitosti. Ve skutečnosti

Je jistá míra neurčitosti nezbytnou vlastností každé právní normy; teprve neurčitost vylučující seznání normativního obsahu právní normy za pomoci obvyklých interpretačních postupů činí ji rozpornou s ústavním požadavkem právní jistoty.

Ve vztahu k pojmům používaným v obecně závazných vyhláškách obcí lze navíc očekávat (a do jisté míry i tolerovat) jistou nižší kvalitu právotvorby; postačí (ale je přitom nezbytné), aby byl průměrně rozumný adresát vyhlášky obce schopen uvážit, co je po něm požadováno.

V posuzovaném případě bylo přitom podle názoru Ústavního soudu naprosto jasné, co je napadenou vyhláškou zakazováno i kde tento zákaz platí. Vyhláškou použité pojmy „sousedství“ a „bezprostřední sousedství“ zajisté nelze rozumně vyložit jinak, než že jde jednoduše řečeno o místa, kam by obtěžování hlukem mohlo dosáhnout. Proto napadené ustanovení nijak nezasahuje do právní jistoty adresátů právní normy a Ústavní soud neshledal důvod k jeho zrušení.

Poslední z oblastí práva územních samosprávných celků na samosprávu, kterou se Ústavní soud v uplynulém roce zabýval, představuje právo územně samosprávného celku rozhodovat o rozvoji svého území, realizované zejména prostřednictvím schvalování územně plánovací dokumentace (nález sp. zn. III. ÚS 1669/11 ze dne 7. 5. 2013). Ústavní soud v tomto směru konstatoval, že požadavky vznášené správními soudy vůči zastupitelstvu obce, pokud jde o detailnost a rozsah vypořádání se s námitkami vlastníka pozemku uplatněnými proti územnímu plánu, nesmí být přemrštěné. Takové přehnané požadavky jsou výrazem přepjatého formalismu, který ohrožuje funkčnost územního plánování a přispívá k narušení stability systému územního plánování a právní jistoty občanů; takový postup zároveň představuje porušení ústavně zaručeného práva na samosprávu zakotveného v čl. 8, čl. 100 odst. 1 a čl. 101 odst. 4 Ústavy.

Základní práva a svobody

Právo na život

Ústavní soud se doposud věcně nezabýval žádnou z komplikovaných otázek vztahujících se k právu na život. V roce 2013 se ale vyjádřil k procesním otázkám týkajícím se vyšetřování úmrtí jedince.

Usnesení sp. zn. I. ÚS 2886/13: Právo na život a povinnost účinného vyšetřování

Manžel stěžovatelky byl jako cyklista sražen předjíždějícím vozidlem a následkům utrpeného zranění podlehl. Policejní orgán na základě sesbíraných důkazů uzavřel, že viníkem nehody nebyl předjíždějící řidič, ale manžel stěžovatelky. Stížnost proti tomuto usnesení následně zamítlo krajské státní zastupitelství. Stěžovatelka v ústavní stížnosti namítala, že postupem orgánů činných v trestním řízení nebyly dostatečně zjištěny všechny skutečnosti potřebné pro rozhodnutí o tom, zda byl spáchán trestný čin.

Ústavní soud vyšel z toho, že nemůže přezkoumávat rozhodnutí orgánů činných v trestním řízení, pokud jde o opodstatněnost a důvodnost zahájení či naopak nezahájení trestního stíhání. Dojde-li ale k úmrtí osoby a nelze vyloučit možnost cizího zavinění, byť i ve formě nedbalosti, musí orgány činné v trestním řízení provést účinné vyšetřování daného úmrtí. Ústavnímu soudu pak bude příslušet přezkoumávat, zda postup orgánů činných v trestním řízení byl v souladu s požadavky vyplývajícími z práva na život, jak je garantováno čl. 2 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, a na účinné vyšetřování. Závazek provést účinné vyšetřování se skládá z pěti samostatných aspektů: musí být 1. nezávislé a nestranné, 2. efektivní, 3. rychlé, 4. podrobena veřejné kontrole a 5. zahájeno z vlastní iniciativy orgánů činných v trestním řízení.

Jedná se o závazek náležitě péče, a přezkum jeho splnění se proto zaměřuje na otázku, zda příslušný orgán prokázal řádnou snahu, ale nehodnotí se

výsledek této snahy sám o sobě. V dané věci Ústavní soud shledal, že provedené vyšetřování ústavněprávní požadavky splnilo.

Ochrana a záruky osobní svobody

Otázka osobní svobody ve smyslu čl. 8 Listiny základních práv a svobod měla v judikatuře v roce 2013 často mezinárodní přesahy. Částečně se k vazbě vyjadřoval Ústavní soud ve věcech týkajících se extradice (např. v nálezu sp. zn. III. ÚS 1354/13 ze dne 11. 9. 2013 a nálezu sp. zn. IV. ÚS 1755/12 ze dne 8. 1. 2013), o nichž bude pojednáno níže. Částečně se jí věnoval i v nálezu sp. zn. I. ÚS 111/12 ze dne 28. 11. 2013 ohledně zásady speciality v řízení týkajícím se evropského zatýkacího rozkazu.

Důraz na kontradiktornost slyšení při rozhodování o vazbě kladl Ústavní soud v nálezu sp. zn. I. ÚS 1129/13 ze dne 22. 5. 2013. Stěžovatel byl nejdříve propuštěn z vazby na svobodu, a to za přijetí písemného slibu a stanovení dohledu probačního úředníka. Ke stížnosti státního zástupce krajský soud usnesení okresního soudu v neveřejném zasedání zrušil a ponechal stěžovatele ve vazbě. Ústavní soud k tomu uvedl, že považuje-li za nutné slyšení obviněného v situaci, kdy on sám podal stížnost proti svému ponechání ve vazbě, o to více se taková východiska musí uplatnit v případě, kdy soud prvního stupně rozhodl o propuštění obviněného z vazby na svobodu, ke stížnosti státního zástupce bylo takové rozhodnutí zrušeno a obviněný byl ponechán ve vazbě. V takové situaci totiž obviněný vůbec neměl možnost vyjádřit se k tvrzením státního zástupce.

Největší mediální pozornost si získaly dva nálezy z konce roku 2013, jež reagovaly na ústavní stížnosti bývalého poslance Davida Ratha.

Nález sp. zn. I. ÚS 2208/13: Posuzování důvodnosti rizik útěku při dlouhodobé vazbě

Stěžovatel obviněný z přijetí úplatku podle § 331 trestního zákoníku se domáhal zrušení usnesení vrchního soudu, jímž byla zamítnuta jeho stížnost

proti usnesení krajského soudu, kterým byl ponechán ve vazbě podle § 67 písm. a) trestního řádu (ke vzetí do vazby došlo 16. 5. 2012). O vazbě stěžovatele bylo opakovaně rozhodováno v přípravném řízení i v řízení před soudem; ústavním stížnostem stěžovatele nebylo vyhověno. Naposledy ve věci stěžovatele rozhodoval krajský soud dne 3. 10. 2013, který ponechal stěžovatele ve vazbě; toto rozhodnutí zrušil vrchní soud dne 11. 11. 2013 a rozhodl o nahrazení útékové vazby přijetím písemného slibu stěžovatele a vyslovením probačního dohledu. Stěžovatel namítal zásah do svých ústavně zaručených práv mj. ohledně důvodnosti svého zadržení a vzetí do vazby.

K důvodnosti dalšího trvání útékové vazby Ústavní soud upozornil, že konkrétní hrozba vysokého trestu nepředstavuje „bianco šek“, na jehož základě je možné odůvodnit vzetí do vazby nebo následné ponechání ve vazbě. Druhým faktorem klíčovým pro posouzení důvodnosti dalšího trvání vazby bylo plynutí času, přičemž konkrétní skutečnosti zakládající důvodnost vazby v počáteční fázi trestního stíhání mohou ztrácet na významu či přesvědčivostí a pro ospravedlnění dalšího trvání zbavení osobní svobody obviněného již nemusí postačovat. Delší trvání vazby musí být ospravedlněno dalšími závažnými konkrétními důvody, které vylučují nahrazení vazby jiným opatřením podle trestního řádu.

Z hlediska výše uvedených požadavků Ústavní soud uvedl, že vrchní soud se při posouzení skutkových zjištění zakládajících obavu z útěku obviněného opíral výhradně o skutečnosti mající původ v době před zahájením trestního stíhání, o čemž svědčí to, že odkázal na poznatky vazebního soudu ohledně záznamů o dřívější komunikaci mezi stěžovatelem a dalšími spoluobviněnými, v níž tito zvažovali uložení finančních prostředků v zahraničí; z toho vyplynula obava, že by stěžovatel mohl uprchnout do zahraničí za účelem vyhnutí se trestnímu stíhání či trestu. Ústavní soud uzavřel, že vrchní soud hlouběji neprověřil výše uvedené poznatky, které měly původ v době před trestním stíháním a tehdy postačovaly pro vzetí do vazby, a nevěnoval zvýšenou pozornost tomu, jestli obstály i po dlouhodobém trvání vazby.

Ústavní soud se rovněž vyjádřil k námitce stěžovatele směřující proti hodnocením soudům vrchního soudu ohledně jeho osoby a charakteru a zdůraznil, že na rozdíl od odůvodnění odsuzujícího rozsudku, ve kterém má i morální úsudek ohledně osoby odsouzeného důležité místo, při rozhodování o zajišťovacím institutu vazby je ve flagrantním rozporu s principem presumpce nevinoty vynášet charakterové soudy. Z výše uvedených důvodů Ústavní soud stížnosti vyhověl pro rozpor s čl. 36 odst. 1 a čl. 40 odst. 2 Listiny základních práv a svobod a zrušil napadené usnesení vrchního soudu.

O obdobné závěry se Ústavní soud opřel i v dalším případě. Nálezem sp. zn. I. ÚS 2665/13 ze dne 12. 12. 2013 zrušil usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 22. 8. 2013, přičemž zdůraznil, že důvody vazby mají být restriktivně interpretovány, neboť vazba má závažné negativní důsledky sociální a psychologické. Hrozba vysokého trestu sama o sobě pro naplnění útěkového vazebního důvodu není dostačující, stejně tak opakované používání stereotypních formulací v rozhodnutích soudů o prodloužení vazby vzbuzuje podezření, že se rozhodující orgány dostatečně nezabývají konkrétními okolnostmi a nereagují na argumenty obviněného. Při posuzování a přezkoumávání existence vazebních důvodů je povinností obecných soudů vzít v úvahu délku trvání vazby. Riziko uprchnutí nebo skrývání se obviněného za účelem vyhnutí se trestnímu stíhání nebo trestu po případném propuštění z vazby nemůže být v případě dlouhotrvající vazby založeno výlučně na skutečnosti, že obviněnému hrozí vysoký trest. Delší trvání vazby musí být ospravedlněno dalšími závažnými konkrétními okolnostmi, které vylučují nahrazení vazby jiným opatřením podle trestního řádu.

Ochrana soukromého a rodinného života

Ochrana soukromého života a důstojnosti garantovaná čl. 7 a 10 Listiny základních práv a svobod a nedotknutelnosti obydlí garantovaná čl. 12 Listiny základních práv a svobod zahrnuje široké spektrum problematik, povětšinou spadajících do nejjintimnější a nejnítěrnější sféry života člověka. I proto je potěšující, že oproti minulým letům má počet nálezů, v nichž Ústavní soud shledal porušení předmětných práv, sestupnou tendenci.

V nálezu sp. zn. III. ÚS 3333/11 ze dne 26. 9. 2013 se Ústavní soud zabýval otázkou, zda se soudy dostatečným a především ústavně konformním způsobem vypořádaly s návrhem stěžovatele, aby jej stávající opatrovník napříště nezastupoval, protože měl v rozporu s obsahem a smyslem opatrovnictví jednat proti jeho zájmům, zejména na něj podal trestní oznámení, a když se stěžovatel domáhal, aby byl opatrovník nahrazen jiným, reagoval na to návrhem na umístění do psychiatrické léčebny. K tomu Ústavní soud uvedl, že ústavní hodnoty právně subjektové, práva na soukromí, lidské důstojnosti a individuální autonomie byly dosud vztaženy k samotnému soudnímu řízení o omezení způsobilosti k právním úkonům, nicméně není pochyb, že z povahy věci mají dispozici intervenovat i do řízení, jehož předmětem byl návrh opatrovance, aby dosud určený opatrovník byl nahrazen osobou jinou. Jestliže z těchto hledisek odvolací soud návrh stěžovatele neposuzoval, je již jen z toho důvodu namístě úsudek, že vybočil z mezí ústavnosti.

Zásahy státu do práva na soukromý a rodinný život se Ústavní soud zabýval v nálezu sp. zn. II. ÚS 4160/12 ze dne 23. 4. 2013 týkajícím se úpravy styku rodičů s nezletilým dítětem, konkrétně hodnocení zájmu dítěte na úpravě styku s jeho biologickým otcem.

Nález sp. zn. II. ÚS 4160/12: Posuzování zájmu dítěte na úpravě styku s jeho biologickým otcem

V řízení před obecnými soudy se stěžovatel domáhal úpravy styku se svým nezletilým synem, neboť matka syna a její partner mu ve styku se synem bránili. Stěžovatel je biologickým otcem dítěte. V rodném listě dítěte je však jako otec uveden současný partner matky dítěte, a to na základě souhlasného prohlášení rodičů. Nejvyšším státním zástupcem byla podána žaloba na popření otcovství, řízení dosud nebylo skončeno. Okresní soud návrhu na úpravu styku na základě obsáhlého a velmi důkladného dokazování vyhověl, podle jeho názoru je v zájmu nezletilého upravit styk s jeho biologickým otcem. Krajský soud rozhodnutí soudu prvního stupně změnil tak, že návrh na úpravu styku zamítl. Podle jeho názoru zájem nezletilého vyrůstat v klidném a harmonickém prostředí rodiny, v níž je pevně zakotven, převažuje nad

zájmem stěžovatele udržovat s nezletilým kontakt i nad právem dítěte znát svého biologického rodiče.

Podle názoru Ústavního soudu odvolací soud neposoudil otázku zájmu nezletilého dítěte na udržení kontaktu a rozvíjení rodinných vazeb s jeho biologickým otcem v souladu se skutkovými zjištěními, ale pouze formálně a fakticky zohlednil pouze to, zda nezletilý má momentálně dobré vazby ve stávající rodině matky, aniž by přihlédl k tomu, zda vůbec s ohledem na svůj věk, postoje matrikových rodičů a tendenci jednat dle jejich očekávání, měl možnost pokračovat v rozvíjení dosavadního vztahu se svým biologickým otcem. Za takové situace nebylo možné brát jako rozhodnou pouze skutečnost, že nezletilý momentálně nepocituje odloučení od biologického otce jako újmu.

Ústavní soud zdůraznil, že při posuzování věci by nemělo být opomenuto, že stěžovatel je biologickým otcem nezletilého, přičemž svých práv byl zbaven nepravdivým prohlášením matky nezletilého a jejího druha (nyní manžela), a to v době, kdy měl se svým synem již upevněný rodičovský vztah a pravidelně se s ním stýkal. Stěžovatel prokázal existenci pevných citových vazeb k synovi a trvalý zájem se se synem stýkat, schopnost se vcítit do jeho potřeb a postarat se o něj. Rovněž nezletilý měl ke svému otci vybudován citový vztah a za svého otce jej považoval. Jelikož situace je pro nezletilého i s ohledem na jeho věk obtížná a může být traumatizující, je dle názoru Ústavního soudu nutné ji řešit s maximální citlivostí a s přihlédnutím k aktuální situaci. Pokud dítě vyrůstá v harmonické „nové“ rodině matky, s pozitivním vztahem k manželce matky, nemělo by mu být na újmu, pokud by se stýkalo i se svým biologickým otcem, se kterým si vytvoří (obnoví) citový vztah.

Ústavní soud uzavřel, že postupem krajského soudu došlo k porušení práva stěžovatele na ochranu soukromého a rodinného života chráněného čl. 10 Listiny základních práv a svobod a čl. 3 Úmluvy o právech dítěte. Ústavní soud proto ústavní stížnosti vyhověl a napadené rozhodnutí zrušil.

Ochrana nedotknutelnosti obydlí a dalších prostor

Ústavní soud se, stejně jako v letech minulých, zabýval též přezkumem ústavnosti domovních prohlídek a prohlídek jiných prostor a pozemků zasahujících do ústavně garantovaného práva na nedotknutelnost obydlí (nález sp. zn. I. ÚS 1933/10 ze dne 20. 3. 2013 a nález sp. zn. I. ÚS 4183/12 ze dne 24. 7. 2013).

V nálezu sp. zn. I. ÚS 1933/10 ze dne 20. 3. 2013 Ústavní soud rozhodoval o ústavní stížnosti společnosti s ručením omezeným, v jejímž případě bylo proti jednatele vedeno trestní stíhání pro podezření z krácení daně ve Spolkové republice Německo. Německé orgány se na základě Evropské úmluvy o vzájemné pomoci ve věcech trestních obrátily na Nejvyšší státní zastupitelství s žádostí o právní pomoc, konkrétně o provedení prohlídky bytových, obchodních a jiných prostor obviněné osoby na území České republiky. Ústavní soud shledal příkaz k prohlídce jiných prostor stěžovatelky ústavně deficitním (v rozporu s čl. 12 Listiny základních práv a svobod), neboť nebyl řádně odůvodněn a toliko odkazoval na žádost o právní pomoc německého státního zastupitelství. Popis skutku, který byl předmětem trestního stíhání, byl natolik obecný a nekonkrétní, že v podstatě vyloučil efektivní obhajobu, ačkoliv nic nebránilo tomu, aby státní zástupce použil skutkovou a právní kvalifikaci vytýkaného jednání z podkladů německých justičních orgánů a upřesnil rozsah domovní prohlídky. Ústavní soud na závěr podotkl, že skutečnost, že se jednalo o ústavně relevantní plnění mezinárodního závazku, nemůže být důvodem pro opomíjení základních práv či svobod dotčených osob garantovaných ústavním pořádkem.

V nálezu sp. zn. I. ÚS 4183/12 ze dne 24. 7. 2013 se Ústavní soud zabýval prohlídkou jiných prostor coby neodkladného a neopakovatelného úkonu před zahájením trestního řízení.

Nález sp. zn. I. ÚS 4183/12: Prohlídka jiných prostor jako neodkladný a neopakovatelný úkon

Ústavní soud mnohokrát uvedl, že obecný soud musí před vydáním příkazu k prohlídce zkoumat, zda jsou v konkrétní věci splněny zákonné podmínky,

a své rozhodovací důvody musí v odůvodnění dostatečně a zřetelně vyložit. Absence podrobného zdůvodnění nicméně sama o sobě nezpůsobuje automaticky důkazní neúčinnost takového úkonu, jestliže při následné kontrole a zvážení všech souvislostí lze konstatovat, že věcné důvody pro neodkladnost úkonu byly splněny.

V projednávané věci Ústavní soud shledal jako relevantní námitku týkající se naprosté absence odůvodnění nařízení prohlídky jako neodkladného a neopakovatelného úkonu. Neodkladným úkonem je dle § 160 odst. 4 trestního řádu takový úkon, který vzhledem k nebezpečí jeho zmaření, zničení nebo ztráty důkazu nesnese z hlediska účelu trestního řízení odkladu na dobu, než bude zahájeno trestní stíhání, musí se proto jednat o situaci, kdy řízení ani zahájeno být nemohlo.

V projednávané věci přitom orgány činné v trestním řízení od samého počátku považovaly stěžovatele za podezřelého ze spáchání daného činu. Ze spisového materiálu je zřejmé, že byly dány podmínky pro zahájení trestního stíhání, k němuž měly orgány činné v trestním řízení i rozsáhlý časový prostor. Za této situace již nelze považovat absenci odůvodnění za pouhé formální pochybení, nýbrž za případ, kdy pro provedení úkonu jako neodkladného či neopakovatelného chyběly věcné důvody. Orgány činné v trestním řízení tedy postupovaly v rozporu s čl. 2 odst. 2 a čl. 12 odst. 2 Listiny základních práv a svobod, neboť provedly prohlídku jiných prostor před zahájením trestního stíhání jako neodkladný a neopakovatelný úkon, ačkoliv byly dány podmínky pro zahájení trestního stíhání.

Ochrana majetkových práv, legitimní očekávání

V roce 2013 Ústavní soud rozhodoval v několika zásadních oblastech ochrany majetkových práv v souladu s čl. 11 Listiny základních práv a svobod a čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod. Mezi nejdůležitější oblasti, které byly předmětem rozhodování Ústavního soudu, patřilo zejména vytěšňování menšinových akcionářů (tzv. squeeze-outy) a restituční věci.

V případě stanoviska sp. zn. Pl. ÚS-st. 36/13 ze dne 23. 4. 2013 (publikovaného ve Sbírce zákonů pod č. 132/2013 Sb.) zkoumalo plénum Ústavního soudu otázku, zda má absence či omezení dohledu České národní banky nad přiměřeností protiplnění v případě vytěšňování menšinových akcionářů ústavněprávní relevanci v řízení o jejich žalobě na neplatnost usnesení valné hromady. Podle názoru pléna Ústavního soudu tomu tak není, neboť ochrana vlastnického práva je zajištěna až v řízení o návrhu na přezkoumání přiměřenosti protiplnění podle § 183k obchodního zákoníku. Stanovisko překonalo dva předchozí nálezy Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1768/09 ze dne 21. 3. 2011 (N 49/60 SbNU 577) a sp. zn. I. ÚS 2154/11 ze dne 26. 1. 2012 (N 22/64 SbNU 215).

V dalším významném nálezu sp. zn. IV. ÚS 1630/11 ze dne 16. 7. 2013 se čtvrtý senát Ústavního soudu také zabýval problematikou ústavnosti squeeze-outů v souvislosti s řízením o žalobě na neplatnost usnesení valné hromady a provedením zápisu změn do obchodního rejstříku.

Nález sp. zn. IV. ÚS 1630/11: Squeeze-out (soudní ochrana práv menšinových akcionářů)

Stěžovatel byl menšinovým akcionářem společnosti, která svolala valnou hromadu, na níž bylo přijato rozhodnutí o přechodu akcií společnosti na hlavního akcionáře. Stěžovatel měl za to, že by předmětné rozhodnutí valné hromady mělo být prohlášeno za neplatné, a obrátil se na soud. Příslušné změny však byly zapsány do obchodního rejstříku. Krajský soud proto stěžovatelův návrh na vyslovení neplatnosti usnesení předmětné valné hromady zamítl. Odkázal přitom na novelizovanou právní úpravu účinnou do 31. 12. 2011, podle níž bylo jeho povinností nevyslovit neplatnost usnesení valné hromady, jestliže byl pravomocně povolen zápis do obchodního rejstříku, a to přestože by soud shledal návrh důvodným. Stěžovatel se před obecnými soudy domáhal vyslovení neplatnosti rozhodnutí valné hromady a namítal celou řadu porušení norem jednoduchého i ústavního práva. S jeho námitkami se soud prvního stupně i odvolací soud podle jeho názoru vyrovnaly de facto jen v tom směru, že odkázaly na nález Ústavního soudu

sp. zn. Pl. ÚS 56/05 ze dne 27. března 2008 (N 60/48 SbNU 873; 257/2008 Sb.). Nezohlednily ovšem, že Ústavní soud daný nález vydal v rámci procesu takzvané abstraktní kontroly ústavnosti, tj. bez souvislosti s konkrétní věcí. Z citovaného nálezu přitom podle stěžovatele bylo patrné, že v konkrétních případech by Ústavní soud mohl vyslovit neústavnost squeeze-outu, ačkoliv jej a priori za protiústavní nepovažuje.

Dle judikatury Ústavního soudu menšinová akcionářská práva mohla i po provedení změn obchodního zákoníku ve znění do 31. 12. 2011 pokračovat v původním řízení (tedy v řízení upínajícím se k vyslovení neplatnosti rozhodnutí valné hromady), pokud by po právní moci příslušného zápisu do obchodního rejstříku došlo také ke změně předmětu řízení na řízení o náhradu škody. Podle Ústavního soudu tato změna řízení umožňuje menšinovým akcionářům bránit svá práva jako plnohodnotným účastníkům řízení, z toho nevymáhaje oponenturu proti samotnému rozhodnutí valné hromady. Před rozhodnutím o případném (ne)přiznání náhrady škody soud totiž posuzuje neplatnost usnesení valné hromady jako „předběžnou otázku“.

Takovou změnu však stěžovatel v právě projednávaném řízení neinicíoval. Neučinil tak i přesto, že samotné určení neplatnosti rozhodnutí valné hromady podle Ústavního soudu nemělo rozhodného významu, přičemž samotné přiznání nároku na náhradu škody je s to obsáhnout jak dimenzi případných deficitů rozhodnutí valné hromady původně stěžovatelem zpochybňovaného, tak dimenzi reflektující v plně šíří postavení a úlohu stěžovatele jako menšinového akcionáře.

V souladu s právě uvedeným Ústavní soud konstatoval, že ústavní stížností napadenými rozhodnutími nebyla porušena stěžovatelova základní práva ani ústavněprávní principy. Právní řád stěžovateli umožňoval a umožňuje bránit jeho práva menšinového akcionáře v rozsahu a způsobem, který je z ústavněprávního hlediska plně akceptovatelný, leč stěžovatel těchto možností nevyužil.

Ačkoliv od zahájení realizace majetkových restitucí uběhlo téměř dvacet let, nadále tato problematika tvoří důležitou agendu ústavního soudnictví.

I v roce 2013 se Ústavní soud zabýval restitučními otázkami včetně ústavněprávní interpretace a aplikace restitučních předpisů. V nálezu sp. zn. IV. ÚS 822/11 ze dne 22. 4. 2013 se čtvrtý senát Ústavního soudu zabýval interpretací právních předpisů přijatých za komunistického režimu ze strany soudů v dnešní době. Podle Ústavního soudu je nutné tyto předpisy vykládat v souladu se základními atributy demokratického právního státu v jeho materiálním pojetí, přičemž soudy musí vzít do úvahy smysl a účel restitučních předpisů, kterým je zmírnění a odčinění majetkových a jiných křivd vzniklých v době komunismu.

Nález sp. zn. IV. ÚS 822/11: K nezpůsobilosti vládního nařízení č. 55/1954 Sb., o chráněné oblasti Pražského hradu, být právním titulem pro přechod nemovitostí na stát

Stěžovatelé se v řízení před obecnými soudy domáhali vydání nemovitostí v areálu Pražského hradu, odňatých jejich právní předchůdkyni na základě vládního nařízení č. 55/1954 Sb., o chráněné oblasti Pražského hradu. Dle stěžovatelů pramenil jejich nárok na vydání ze zákona č. 87/1991 Sb., o mimosoudních rehabilitacích, ve znění pozdějších předpisů, konkrétně ze skutečnosti, že k odnětí došlo bez právního důvodu a předchůdkyni stěžovatelů nebyla vyplacena řádná náhrada. Stěžovatelé se domnívali, že předmětné nařízení nezakládalo právní důvod pro odnětí vlastnictví, nýbrž pouze pro jeho omezení. Obecné soudy (vázané názorem Nejvyššího soudu) nicméně dovodily, že vládní nařízení bylo platným právním titulem pro převod dotčených nemovitostí na stát. Obecné soudy neshledaly důvod k vydání nemovitostí podle zákona o mimosoudních rehabilitacích, neboť podle jejich právního názoru nešlo o znárodnění vykonané v rozporu s tehdy platnými zákonnými předpisy, o vyvlastnění bez vyplacení náhrady ani o převzetí věci bez právního důvodu.

Ústavní soud připomněl, že kritériem ústavní aprobovatelnosti právního aktu (přijatelného za komunistického režimu) není jen dodržení formálních požadavků na přijetí aktu, nýbrž také materiálních požadavků vyplývajících z principu demokratického právního státu. V materiálně pojímaném demo-

kratickým právním stáť nelze připustit aplikaci a interpretaci jakéhokoliv ustanovení právního předpisu způsobem, který nerespektuje fundamenty českého ústavního pořádku. Význam tohoto aplikačního a interpretačního východiska nabývá zvláštní důležitosti zejména v případech týkajících se předpisů vzniklých za komunistického režimu, jež z určitých důvodů stále tvoří formálně platnou součást českého právního řádu.

Ústavní soud dále zdůraznil, že při výkladu restitučních předpisů je potřeba mít na paměti účel a smysl restitučního zákonodárství, jimiž jsou zmírnění a odčinění následků některých majetkových a jiných křivd, k nimž došlo v období od 25. 2. 1948 do 1. 1. 1990 v rozporu se zásadami demokratické společnosti respektující základní lidská práva. Závěry obecných soudů v projednávaném případě jsou příkladem Ústavním soudem mnohokrát kritizovaného formalistického odůvodnění zřejmě nespravedlnosti.

Vládní nařízení č. 55/1954 Sb. nemohlo být dle Ústavního soudu platným právním titulem pro převod předmětných nemovitostí v areálu Pražského hradu na stát, neboť ten v něm neprojevil svou vůli k převzetí předmětných nemovitostí jednoznačným, seznatelným a dostatečně určitým způsobem. Převzetí vlastnictví tak bylo zcela svévolným zásahem porušujícím obecně uznávaná lidská práva a svobody. Obecné soudy, které při svém rozhodování dospěly k opačnému závěru, si počínaly formalisticky a nedostály své povinnosti vykládat právní předpisy přijaté za komunistického režimu v souladu se základními atributy demokratického právního státu v jeho materiálním pojetí ani své povinnosti vykládat ústavně konformně zákon o mimosoudních rehabilitacích.

V nálezu sp. zn. Pl. ÚS 33/10 ze dne 23. 4. 2013 se Ústavní soud zabýval podobnou otázkou, tentokrát ve vztahu k pojmu kupní cena podle zákona o mimosoudních rehabilitacích v případech, kdy povinná osoba z restituce požaduje po České republice zaplacení náhrady za nemovitost vydanou restituentům. Sporné bylo zejména určení toho, zda by se povinné osobě měla dostat náhrada ve výši odpovídající kupní ceně, kterou tato osoba zaplatila za minulého režimu státu, nebo náhrada odpovídající hodnotě nemovitosti

v okamžiku jejího vydání, tj. k okamžiku zbavení majetku. Plénum Ústavního soudu v konečném nálezu upřednostnilo ústavně konformní výklad napadeného ustanovení, podle kterého povinným osobám náleží přiměřená a rozumná náhrada, a návrh na zrušení daného ustanovení zamítl.

Nález sp. zn. Pl. ÚS 33/10: K ústavně konformní interpretaci § 11 zákona č. 87/1991 Sb., o mimosoudních rehabilitacích

Navrhovatel se domáhal zrušení napadeného ustanovení, které dle jeho názoru umožňuje přiznat povinným osobám zbaveným vlastnického práva pouze nárok na vrácení kupní ceny zaplacené při nabytí nemovitosti, což porušuje jejich právo na ochranu majetku. Náhradu poskytnutou v souladu s tímto ustanovením nebylo dle navrhovatele možné považovat za přiměřenou v případech, kdy osoba nabyla majetek v dobré víře.

Ústavní soud nejdříve připomněl svoji dřívější judikaturu, dle které samotné „odnětí“ majetku vlastníky na základě restitučních předpisů a v souladu s nimi nelze pokládat za rozporné s jeho základními právy a svobodami, resp. jen na základě této skutečnosti nelze dospět k závěru, že by nesl nepřiměřenou zátěž. V případě zákonného a legitimního zásahu do vlastnického práva, jakým restituce nepochybně jsou, je možno existenci nepřiměřené zátěže posuzovat až v závislosti na státem poskytnuté náhradě, která nesmí být vzhledem k okolnostem případu nepřiměřená.

Při stanovení náhrady za majetek, který jsou dotčené osoby povinny vydat, proto musí vzít příslušné orgány v úvahu všechny okolnosti daného případu tak, aby tyto osoby nemusely nést nepřiměřenou zátěž spojenou s prosazením legitimního cíle sledovaného restitučními předpisy.

Ustanovení § 11 zákona o mimosoudních rehabilitacích, které hovoří o „vrácení kupní ceny, kterou [povinná osoba] zaplatila při koupi věci“ je proto nutné interpretovat tak, že se jedná o zaplacení takové částky státem, která je za odpovídajících restitučních okolností přiměřená a rozumná. Pod pojem kupní ceny ve smyslu daného zákona lze tedy zahrnout též jiné plnění

vyjadřující hodnotu nemovitosti. Vzhledem k tomu, že napadené ustanovení lze interpretovat ústavně konformním způsobem a je tímto způsobem interpretováno jak v praxi Ústavního soudu, tak i Nejvyššího soudu, Ústavní soud návrh na jeho zrušení zamítl.

Jedním z nejdůležitějších rozhodnutí v roce 2013 vůbec pak byl náleží týkající se církevních restitucí. Plénum Ústavního soudu na návrh skupiny senátorů posuzovalo ústavnost některých ustanovení zákona č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi a o změně některých zákonů (zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi). Přijetím tohoto zákona byla ukončena protiústavní nečinnost zákonodárce, která počala běžet již od přijetí tzv. blokačního ustanovení v § 29 zákona č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, a kterou Ústavní soud kritizoval už v nálezu sp. zn. Pl. ÚS 9/07 ze dne 1. 7. 2010 (N 132/58 SbNU 3; 242/2010 Sb.). Mělo tak být naplněno legitimní očekávání církví, které na základě uvedeného ustanovení vzniklo před více než 20 lety. Ústavní soud již před přijetím tohoto zákona v několika senátních nálezech otevřel cestu individuálním žalobám církví, které označil za svého druhu restituční, neboť založené legitimní očekávání dávno dosáhlo pomyslné „zletilosti“.

Na návrh skupiny senátorů a dvou skupin poslanců posuzovalo plénum Ústavního soudu formální (viz výše) a obsahový soulad zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi s českým ústavním řádem. Většina pléna Ústavního soudu přitom shledala jako protiústavní toliko jediné ustanovení daného zákona, a to ustanovení § 5 písm. i), v němž se mezi skutečnostmi, které se považují za majetkovou křivdu, mimo jiné uvádělo znárodnění nebo vyvlastnění majetku bez vyplacení spravedlivé náhrady. Plénum Ústavního soudu dospělo k závěru, že je nezbytné v tomto ustanovení zrušit slovo „spravedlivé“, neboť v kontextu celé věci není zřejmé, jaká výše náhrady by byla považována za spravedlivou a podle jakých měřítek by se měla hodnotit. Navíc podle něj bylo nepřipustné, aby o tom, zda náhrada byla spravedlivá či nikoliv, rozhodovala povinná osoba. V ostatních napadených částech již Ústavní soud k závěru o jejich protiústavnosti ne-

došel. Většina pléna Ústavního soudu totiž výslovně uvedla, že by vzhledem k výše uvedenému legitimnímu očekávání restitucí ze strany církví nyní bylo přinejmenším překvapivé, pokud by přikročil ke zrušení aktu, který legitimní očekávání a restituci naplňuje.

Nález sp. zn. Pl. ÚS 10/13: Církevní restituce (část věnující se ochraně majetkových práv a legitimního očekávání)

Ústavní soud posuzoval obecné a historizující námitky navrhovatelů, podle nichž majetkový režim církví vylučuje, aby nyní mohlo dojít k obnovení jejich vlastnického práva, neboť církev nebyly a nemohly být v minulosti vlastníky původního majetku, případně jejich vlastnictví podléhalo veřejnoprávní regulaci. Ústavní soud velmi zevrubnou analýzou textů dobové doktríny a soudní judikatury naopak dospěl k závěru, že úvahy navrhovatelů jsou liché a že církevní subjekty měly zásadně plnou majetkovou způsobilost a byly subjektem vlastnického práva k jednotlivým věcem spadajícím do církevního majetku. Podobným rozbohem pak Ústavní soud dospěl k závěru, že církevní majetek nebyl předmětem tzv. veřejného vlastnictví, jak tvrdili někteří navrhovatelé, resp. že by byl tento majetek vyjmut z úpravy vlastnického práva dle obecného zákoníku občanského a svěřen církevním subjektům výlučně na základě veřejného práva. Ústavní soud dokonce naopak z doktríny a judikatury soudů přijaté po roce 1948 dovodil, že rovněž v tomto období neměl církevní majetek veřejnoprávní povahu, a byl naopak považován za majetek soukromý, nikoliv majetek státu. Ústavní soud dále připomněl, že ostatně jako k soukromému majetku přistupovala k majetku církví také judikatura soudů po roce 1989, včetně rozhodovací praxe samotného Ústavního soudu. Ústavní soud tedy uzavřel, že v případě realizace nároků oprávněných osob na vydání věcí podle napadeného zákona lze hovořit o v pravém slova smyslu obnovení vlastnického práva.

Dále se Ústavní soud podrobně zabýval námitkami k jednotlivým ustanovením restitučního zákona č. 428/2012 Sb. Přitom neshledal jako neústavní cíl dané právní úpravy, tj. zmírnění majetkových křivd, po němž ve své předchozí judikatuře sám volal. Za neústavní nepovažoval ani vymezení rozhodného

období, které označil za rozhodnutí politické. Pokud jde o vymezení, resp. definici původního majetku, Ústavní soud připustil, že souvětí v něm obsažené je významově přetíženo a že není na první pohled zřejmé, k jakému pojmu se váže slovo „příslušely“. Většina pléna však dospěla k závěru, že lze nalézt ústavně konformní výklad, a to ten, že slovo „příslušely“ se vztahuje toliko k majetkovým právům a jiným majetkovým hodnotám, nikoliv k věcem. Pokud jde o stanovení oprávněných osob, Ústavní soud uvedl, že již v minulosti se restituční vztahovaly také na některé právnické osoby, aniž by to vyvolávalo jakékoliv ústavněprávní otázky.

Ústavní soud rovněž přezkoumal jednotlivé „typy“ majetkových křivd, v jejichž úpravě shledal neústavnost toliko ve slově „spravedlivé“ v ustanovení § 5 písm. i) zákona. V kontextu celé věci totiž není zřejmé, jaká výše náhrady by byla považována za spravedlivou a podle jakých měřítek by se měla hodnotit. Navíc je nepřipustné, aby o spravedlivosti náhrady rozhodovala povinná osoba.

Zevrubně se pak Ústavní soud zabýval též námitkami k právní úpravě finanční náhrady a smluv o vyrovnání. Uvedl, že ty je třeba hodnotit v kontextu toho, že zákon současně přináší přechod k nové úpravě poměru státu a církví. Ostatně samotné restituční zákonodárství neabsolutizovalo snahu o obnovu majetkových vztahů výlučně k počátku rozhodného období, ale bralo ohled i na současný politický a veřejný zájem. Konkrétně pak Ústavní soud vyšel z toho, že finanční náhrada má smíšený charakter: nemá pouze kompenzační charakter, ale zákonodárce jí sleduje částečně vyrovnání v postavení dotčených církví oproti církvi římskokatolické. Pokud jde o výše jednotlivých náhrad, které dle navrhovatelů neodpovídají rozsahu původního a nevydávaného majetku, Ústavní soud zdůraznil, že předmětem řízení nemůže být skutkové dokazování stran přesných výměr a jejich ocenění, neboť tyto skutečnosti nemají vazbu na ústavnost napadeného zákona. Při zvážení výše uvedených skutečností je zřejmé, že výměra původního majetku, z níž vycházela důvodová zpráva, má-li být měřítkem ústavnosti zákona, nevykazuje znaky libovůle či omylu zákonodárce, nýbrž má rozumnou a přiměřenou vazbu na dostupné historické údaje. Ústavní soud pak neshledal neústavnost ani v právní úpravě smluv mezi státem a dotčenými církvemi.

Politická práva

Právo na informace

Pokud jde o právo na informace v judikatuře Ústavního soudu za rok 2013, lze upozornit na rozhodnutí sp. zn. IV. ÚS 1684/11 ze dne 31. 7. 2013, které se týkalo poskytování informací na základě zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění pozdějších předpisů. Ústavní soud v tomto nálezu dospěl k závěru, že pokud je v čl. 17 odst. 5 Listiny základních práv a svobod státním orgánům a orgánům územní samosprávy uloženo poskytovat informace o své činnosti přiměřeným způsobem, nelze po povinném subjektu spravedlivě požadovat, aby speciálně pro konkrétního žadatele ověřoval pravdivost každé podávané informace. Stejně tak po správních orgánech obecně nelze požadovat, aby automaticky, bez jakékoli žádosti, žadatelům o informace poskytovaly veškeré přílohy požadovaných dokumentů. Pokud žadatel o informace na základě informací již poskytnutých zjistí, že ho zajímají další informace, o kterých předtím nevěděl a vědět třeba ani nemohl, je vhodnější, aby podal novou žádost o poskytnutí takovýchto informací, jejichž existence mu předtím nebyla známa.

Nález sp. zn. IV. ÚS 1684/11: Otázka rozsahu informací poskytovaných na základě žádosti o informace dle zákona č. 106/1999 Sb.; pravdivost poskytnutých informací

Stěžovatel v ústavní stížnosti namítal, že mu ve věci rozhodující soudy neposkytly ochranu před nezákonným postupem povinného subjektu, jenž mu měl podle zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění pozdějších předpisů, poskytnout požadované informace. Stěžovatel namítal, že mu povinný subjekt neposkytl pravdivé a úplné informace. Ústavní soud proto žádal o přehodnocení právní otázky rozsahu informací poskytovaných na základě žádosti o informace a přezkumu pravdivosti poskytnutých informací.

Ústavní soud konstatoval, že podle čl. 17 odst. 5 Listiny je státním orgánům a orgánům územní samosprávy uloženo poskytovat informace o své činnosti

přiměřeným způsobem. Za dané situace, kdy stěžovatel zcela konkrétním způsobem označil požadované dokumenty, povinný subjekt splnil tuto svoji povinnost poskytnutím informací, které stěžovatel požadoval. Po povinném subjektu nelze spravedlivě požadovat, aby speciálně pro konkrétního žadatele ověřoval pravdivost každé podávané informace a aby poskytoval veškeré přílohy požadovaných dokumentů. O jejich poskytnutí je vhodnější požádat v rámci nové žádosti o informace. Ústavní soud dospěl k závěru, že napadeným rozsudkům krajského soudu a Nejvyššího správního soudu, které v sobě neobsahovaly žádný prvek překvapivosti, nebylo možné z hlediska ústavnosti ničeho vytknout, a proto ústavní stížnost stěžovatele zamítl.

Volební právo

Zavedením přímé volby prezidenta do našeho právního řádu byl Ústavní soud již na přelomu roku 2012/2013 konfrontován se stížností jednoho z prezidentských kandidátů (někdejšího senátora Tomia Okamury), který v ústavní stížnosti brojil nejen proti rozhodnutí Ministerstva vnitra, které odmítlo registraci jeho kandidátní listiny pro volbu prezidenta republiky konanou ve dnech 11. a 12. ledna 2013, ale také následnému zamítavému rozhodnutí Nejvyššího správního soudu; navíc stěžovatel ve své ústavní stížnosti namítal také neústavnost čl. 56 odst. 5 Ústavy České republiky a souvisejících právních předpisů upravujících přímou volbu prezidenta. Ústavní soud svým rozhodnutím sp. zn. Pl. ÚS 27/12 ze dne 7. 1. 2013 (vyhlášeným 10. 1. 2013) zamítl ústavní stížnost stěžovatele, neboť v napadených rozhodnutích Nejvyššího správního soudu a ministerstva porušení jeho ústavně zaručených práv neshledal, a současně dodal, že ustanovení ústavního a prováděcího zákona, jež stěžovatel namítal jakožto protiústavní, se buď objektivně jeho základních práv dotknout nemohla, nebo nebyla v jeho neprospěch vůbec aplikována.

Pro úplnost je třeba dodat, že již 4. 1. 2013 nevyhovělo plénum Ústavního soudu usnesením sp. zn. Pl. ÚS 27/12 návrhu stěžovatele na vydání předběžného opatření spočívajícího v odkladu prvního kola prezidentské volby.

Nález sp. zn. Pl. ÚS 27/12: Registrace kandidátů pro volbu prezidenta republiky

Stěžovatel podal u Ministerstva vnitra kandidátní listinu pro volbu prezidenta republiky, k níž byla připojena petice s 8 612 podpisovými archy, obsahujícími 63 530 záznamů. Ministerstvo vnitra uznalo za validní záznamy v případě 61 966 podepsaných občanů. V rámci ověřování podpisů na vzorku 8 500 občanů zjistilo chybovost u 19,353 % podepsaných občanů, v důsledku čehož provedlo kontrolu na dalším stejně velkém vzorku, přičemž zjistilo chybovost 22,953 %. Podle § 25 odst. 6 zákona č. 275/2012 Sb., o volbě prezidenta republiky a o změně některých zákonů (zákon o volbě prezidenta republiky), proto ministerstvo následně z celkového počtu 61 966 podepsaných občanů odečetlo počet procentuálně odpovídající součtu chybovosti v obou vzorcích (42,306 %), čímž dospělo k číslu 35 751. Vzhledem k tomu, že tento počet byl nižší než zákonem požadovaných 50 000 podpisů, ministerstvo kandidátní listinu rozhodnutím odmítlo. Stěžovatel se následně domáhal registrace kandidátní listiny u Nejvyššího správního soudu. Nejvyšší správní soud shledal nedůvodnými všechny námitky stěžovatele s výjimkou jediné. Připustil, že ministerstvo postupovalo chybně, když procentuální chybovost u obou kontrolních vzorků sečetlo, a nikoliv zprůměrovalo, nicméně ani po správném propočítání podpisů stěžovatel nedosáhl potřebný počet 50 000 podpisů. Nejvyšší správní soud proto návrh stěžovatele na vydání rozhodnutí o povinnosti registrovat jeho kandidátní listinu zamítl. Stěžovatel v ústavní stížnosti namítal jak neústavnost Ústavy České republiky a zákona o volbě prezidenta republiky, tak i porušení svých ústavně zaručených práv při aplikaci zákona ze strany Ministerstva vnitra a Nejvyššího správního soudu. Konkrétně stěžovatel vznesl námitky stran délky lhůt, které byly v procesu registrace kandidáta k dispozici, stran ústavního a zákonného požadavku doložení 50 000 podpisů jako předpokladu registrace kandidátní listiny, námitky týkající se rizika zneužití osobních údajů petentů při sběru podpisů či další námitky stran porušení petičního práva. Samostatný komplex námitek stěžovatele se vázal k aplikaci § 25 a 26 zákona o volbě prezidenta republiky, v rámci nichž stěžovatel zpochybňoval proces a metodu kontroly petičních archů (mj. také to, že v rámci kontroly podpisů není kontrolována jejich pravost).

Na adresu namítané nedostatečné délky lhůty u prostředku ochrany Ústavní soud podotkl, že podobně koncipovanou lhůtu lze najít ve všech volebních zákonech, přičemž právě ty jsou v daném případě pro srovnání relevantní. Pokud se týče aplikace lhůty na případ stěžovatele, což je jediná skutečnost, kterou je možné v řízení o ústavní stížnosti zkoumat, Ústavní soud neshledal žádný zásah do práva stěžovatele na přístup k soudu, neboť stěžovatel prostředek ochrany uplatnil. Stěžovatel měl navíc k dispozici lhůtu de facto prodlouženou na pět dnů.

Pokud jde o namítané porušení čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, ten na tzv. volební věci, včetně řízení o registraci kandidáta, nedopadá. Z judikatury Evropského soudu pro lidská práva nejen že neplyne požadavek na přiměřený přístup k národnímu soudu ve volebních věcech, ale Úmluva vlastně v těchto věcech ani nevyžaduje soudní přezkum jako takový. Ústavní a zákonný požadavek doložení 50 000 podpisů jako předpokladu registrace kandidátní listiny považoval Ústavní soud za přiměřený. Připomněl, že ústavní systém České republiky je založen na systému zastupitelské demokracie (čl. 2 odst. 1 Ústavy České republiky) a parlamentní formy vlády a na tom nic nemění ani zavedení přímé volby prezidenta. Z toho důvodu nelze akceptovat ani námitku stěžovatele týkající se jeho diskriminace ve srovnání s kandidáty navrženými skupinou poslanců či senátorů, neboť relevance jejich podpory pro kandidaturu vyplývá z mandátu poslanců a senátorů, kteří sami byli zvoleni určitým počtem voličů.

Ke stěžovatelem namítané hrozbě zneužití osobních údajů Ústavní soud poznamenal, že osoby nakládající s údaji jsou vázány povinnostmi vyplývajícími ze zákona č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, který se na situaci vztahuje jako lex generalis. Schopnost či neschopnost osob shromažďujících osobní údaje poskytnout občanům dostatečnou záruku, že nedojde k jejich zneužití, nelze přičítat veřejné moci či dokonce na základě nedostatku důvěry konstruovat porušení práva kandidáta na přístup k volené funkci.

Pokud se týče námitek ohledně aplikace § 25 a 26 zákona o volbě prezidenta republiky, v rámci nichž stěžovatel zpochybňoval proces a metodu kontroly petičních archů, Ústavní soud ve většině odkázal na rozhodnutí Nejvyššího správního soudu, který se s těmito námitkami dostatečně vypořádal. Námitka týkající se přečíslování archů Ministerstvem vnitra před jejich počítačovým zpracováním, což má v kombinaci s randomizací vzorků po celých arších dle stěžovatele vzbuzovat pochybnosti o nestrannosti zpracování, byla vznesena jako novum až v řízení před Ústavním soudem. V souladu se zásadou subsidiarity se jí proto Ústavní soud nemohl zabývat. I přesto však podotkl, že k přečíslování petičních archů, k němuž se Ministerstvo vnitra ve vyjádření k ústavní stížnosti přihlásilo, došlo při elektronickém zpracování archů a stěžovatel nepředložil nic, co by nasvědčovalo svévolnému zásahu ze strany ministerstva.

Ústavní soud se neztotožnil ani s namítaným nedostatkem spočívajícím v absenci ověřování autenticity podpisů. Naopak, zkoumání pravosti podpisů v jednotlivých vzorcích nad rozsah kontroly správnosti údajů by v případě stěžovatele (a nejen jeho) mohlo vést ke zjištění ještě větší chybovosti. Postup zvolený ministerstvem v souladu se zákonem o volbě prezidenta republiky byl tak vlastně pro stěžovatele příznivější, než čeho se zřejmě svým argumentem domáhal. Proto namítaný nedostatek nebyl vůbec s to způsobit zásah do jeho práv. Stran neodpovědnosti kandidáta za chyby na arších Ústavní soud uvedl, že ten, kdo se uchází o účast ve volbě prezidenta a souhlasí se svou kandidaturou, přirozeně nese negativní důsledky v případě, že předložená kandidátní listina a přiložená petice vykazují chyby a vady.

Jako obiter dictum Ústavní soud dodal, že zákon o volbě prezidenta republiky obsahuje mezeru, která by mohla být hodnocena jako protiústavní, pokud neukládá ověření skutečného, nezaměnitelného a individualizovaného projevu vůle petenta, tj. ověření pravosti jeho podpisu. Je-li účelem petice zjištění relevantní podpory a serióznosti kandidatury, nelze je realizovat toliko způsobem, z něhož není zřejmé, zda petent uvedl skutečně svoje vlastní údaje a k nim připojil svůj vlastnoruční podpis, či zda neuvedl údaje svých rodinných příslušníků či dalších osob, jejichž osobní údaje v rozsahu požadovaném zákonem o volbě prezidenta republiky zná.

Hospodářská a sociální práva

Právo podnikat a vykonávat jinou hospodářskou činnost

Rovněž v uplynulém roce se Ústavní soud zabýval ochranou práv spadajících do oblasti hospodářských, sociálních a kulturních práv zakotvených v hlavě čtvrté Listiny základních práv a svobod a přijal zde několik významných rozhodnutí. Z pohledu ochrany práva na podnikání garantovaného čl. 26 Listiny základních práv a svobod lze upozornit na nález sp. zn. Pl. ÚS 19/13 ze dne 22. 10. 2013 (396/2013 Sb.), v němž Ústavní soud posuzoval ústavnost tzv. úhradové vyhlášky pro rok 2013. Rozhodnutí svým předmětem spadá současně do kategorie práva na ochranu zdraví, proto je zmíněno i v části věnované tomuto právu.

Nález sp. zn. Pl. ÚS 19/13: Úhradová vyhláška pro rok 2013

Ústavní soud zrušil na návrh skupiny senátorů vyhlášku Ministerstva zdravotnictví č. 475/2012 Sb., o stanovení hodnot bodu, výše úhrad hrazených služeb a regulačních omezení pro rok 2013, (dále též jen „úhradová vyhláška“). Protiústavnost napadené úpravy navrhovatelé shledávali v překročení zákonného zmocnění pro vydání úhradové vyhlášky a v nepředvídatelnosti předmětné právní úpravy, která je dána složitostí vzorců a kritérií pro výpočet úhrad za zdravotnické služby. Namítali, že vyhláška snížila úhrady oproti roku 2011, ačkoliv skutečné náklady na zdravotní péči rostly. Za neústavní označili i to, že poskytovatel zdravotních služeb byl dle vyhlášky sankcionován, pokud došlo k překročení stanoveného objemu hrazené zdravotní péče. Taková úprava podle nich neodůvodněně postihovala poskytovatele zdravotnických služeb za to, že poskytují zdravotní péči, a je v rozporu s právem podnikat a vykonávat jinou hospodářskou činnost. Obdobně navrhovatelé hodnotili i snížení úhrady v případě poskytnutí tzv. neodkladné péče poskytovatelem, který neměl uzavřenu smlouvu se zdravotní pojišťovnou pacienta. Všechna uvedená snížení úhrad v důsledku představovala podle navrhovatelů porušení práva na ochranu zdraví.

Ústavní soud neuznal námitku týkající se překročení zákonného zmocnění, neboť zákonný pojem „výše úhrad“ zahrnoval i stanovení hodnoty bodu a regulačních omezení jako prostředků vedoucích k jejímu určení. Námitku nepředvídatelnosti, nesrozumitelnosti a neurčitosti napadené právní úpravy akceptoval pouze částečně. Ústavní soud konstatoval, že kombinace několika matematických operací ještě nečiní právní úpravu nepředvídatelnou či nesrozumitelnou, zvláště pokud adresátem těchto norem je omezený okruh subjektů, u nichž se předpokládá určitá odborná znalost materie. Nepředvídatelnost a prostor pro libovůli shledal pouze u tzv. regulačních srážek, které se uplatní v případě, kdy poskytovatel předepíše léky a zdravotní prostředky v rozsahu vyšším, než byly úhrady v roce 2011. Podle Ústavního soudu nebyly limity těchto srážek v souvztáznosti s limity pro objem poskytované zdravotní péče. U podstatné části poskytovatelů tak vznikal prostor pro uplatnění těchto srážek již v důsledku toho, že poskytovatel plní svou povinnost a předepisuje léčiva tak, aby léčba byla účinná. V případě vyžádané péče pak není poskytovatel vůbec schopen odhadnout či ovlivnit, v jakém rozsahu bude péče poskytnuta a zda nebude poskytnuta ve větším rozsahu, než byla vyžádána. Přesto byl poskytovatel za překročení sankcionován.

Ústavní soud nepřisvědčil námitce, že celkové snížení výše úhrad oproti roku 2011 představovalo porušení práva podnikat a práva na ochranu zdraví. Tímto snížením dle Ústavního soudu nebyla dotčena podstata a smysl těchto práv, byť k tomu poznamenal, že za určitých okolností by se snižování objemu péče mohlo dostat do rozporu s právem na ochranu zdraví a realizace tohoto práva může vyžadovat i navýšení prostředků veřejného zdravotního pojištění.

Naopak porušení práva podnikat a práva na ochranu zdraví a bezplatnou zdravotní péči shledal Ústavní soud v omezení výše úhrad při překročení objemu poskytnuté zdravotní péče. Podle Ústavního soudu poskytovatelé nemohli odmítnout poskytnutí péče, avšak současně byli nuceni při překročení objemu v kalendářním roce ji poskytovat za situace, kdy úhrada nepokrývala ani jen nezbytné náklady. Takovýto stav by z pohledu čl. 26 Listiny základních práv a svobod nebyl problémem, pokud by příčinou vzniku

ztráty byla vlastní podnikatelská rozhodnutí poskytovatele. Nebylo lze jej však akceptovat tehdy, pokud vznikla jako nezbytný důsledek nastavení výše úhrad. Poskytovatelé totiž nemohou předvídat celkový rozsah zdravotních služeb, které budou nuceni v průběhu roku poskytnout, a již vůbec nemohou ovlivnit, zda nedojde k jejich výraznému navýšení v důsledku mimořádných událostí, např. hromadných nehod, epidemií atd. Základním problémem tedy bylo, že úhradová vyhláška nerozlišovala mezi překročením objemu péče v důsledku skutečného plýtvání či nadužívání péče a v důsledku plnění zákonných povinností ze strany poskytovatele, přičemž v druhém případě ve vyhlášce absentoval nárok na dorovnání či kompenzaci. Napadená úprava byla proto v rozporu s čl. 26 Listiny základních práv a svobod a současně též ohrožovala právo na ochranu zdraví dle čl. 31 Listiny základních práv a svobod, neboť nutila poskytovatele, aby ve vlastním ekonomickém zájmu omezovali poskytovanou zdravotní péči.

Ústavní soud dále shledal neústavnost také v nerovném postavení smluvních a nesmluvních poskytovatelů při proplácení úhrad za poskytnutou neodkladnou péči. Pokud neměl poskytovatel neodkladné péče uzavřenou smlouvu se zdravotní pojišťovnou pojištěnce, vznikl mu nárok na věcné plnění vůči této zdravotní pojišťovně na úrovni 75 % hodnoty bodu. Nesmluvní poskytovatel se tak ocitl v neodůvodněně výrazně horším postavení než poskytovatel smluvní. Ústavní soud přistoupil k odložení derogace vyhlášky ke dni 31. 12. 2014, a to z důvodu zájmu na zachování právní jistoty a stability systému financování zdravotní péče.

Právo na sociální zabezpečení

Oblasti práva sociálního zabezpečení, jež v sobě pojímá vícero kategorií práv, se věnoval Ústavní soud v loňském roce pouze v několika svých rozhodnutích. Významným je náleze sp. zn. Pl. ÚS 31/09 ze dne 9. 1. 2013 (42/2013 Sb.), v němž se Ústavní soud zabýval problematikou sociálního zabezpečení z hlediska ústavněprávního posouzení změn týkajících se podmínek vzniku nároku na přiznání rodičovského příspěvku a jeho výše podle nové právní úpravy.

Nález sp. zn. Pl. ÚS 31/09: Ústavnost podmínek pro čerpání rodičovského příspěvku zavedených zákonem č. 261/2007 Sb., o stabilizaci veřejných rozpočtů

Ústavní soud zamítl náleze ze dne 9. 1. 2013 návrh Krajského soudu v Brně na zrušení ustanovení článku XXIV bodů 4 a 5 zákona č. 261/2007 Sb., o stabilizaci veřejných rozpočtů, jež je přechodným ustanovením reagujícím na zavedení nové právní úpravy zakotvené v § 32 odst. 1 zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů, zavádějícím program tzv. vícerychlostní struktury čerpání rodičovského příspěvku. Napadená přechodná ustanovení upravovala výši příspěvků, na jejichž pobírání vznikl nárok ještě před účinností novely.

Podle navrhovatele byla nová úprava nároku na rodičovský příspěvek a stanovení jeho výše retroaktivní, diskriminační a porušovala zásadu legitimního očekávání. Za nelogické a nesystémové považoval navrhovatel zejména navázání dávky státní sociální podpory na nemocenské pojištění, které je však plněním dobrovolným. Diskriminaci pak navrhovatel spatřoval v tom, že rodiče dětí, kteří mají nárok na rodičovský příspěvek ke dni 1. 1. 2008, byli rozděleni do nerovných tří skupin. Zatímco dvěma ze tří skupin rodičů byla určena výše dávky pevnou částkou, pro třetí skupinu platil režim znění zákona č. 117/1995 Sb.

Ústavní soud uvedl, že podmínky pro způsoby čerpání rodičovského příspěvku a pro jeho výměru nově zavedené v důsledku přechodných ustanovení vedly za určité jejich konstelace k tomu, že u některých příjemců rodičovského příspěvku došlo, oproti stavu před novelizací, k poklesu vyplácené finanční částky, tj. ke snížení dříve dosažené úrovně sociálních práv, nešlo však o takový zásah, který by ve svém důsledku porušil jejich podstatu a smysl.

Ústavní soud zejména zdůraznil, že zásah do právního postavení jednotlivců v projednávané věci nenastal v důsledku pravé retroaktivity, nýbrž v důsledku úpravy, která byla retroaktivní toliko nepravě a splňovala v tomto ohledu podmínky vyplývající z dřívější judikatury Ústavního soudu.

Nová právní úprava rodičovského příspěvku dle Ústavního soudu nepředstavovala změnu podmínek vzniku nároku na tuto dávku. Obsahem změn bylo především čerpání rodičovského příspěvku v návaznosti na jeho výši, přičemž smyslem takové úpravy byla i participace rozhodování oprávněného rodiče na volbě doby, způsobu a výše čerpání této dávky. Napadená intertemporální ustanovení sledovala racionálně zdůvodnitelný cíl, kterým bylo zavedení pravidla pro určení výše rodičovského příspěvku pro ty rodiče, kteří rodičovský příspěvek dosud pobírali podle právních předpisů účinných před 1. 1. 2008 a nemohli by provést volbu nároku na rodičovský příspěvek podle nové právní úpravy z důvodu dosažení věku dítěte.

Ústavní soud odmítl, že by napadená ustanovení byla diskriminační. Jak rodiče, kterým se narodilo dítě po 1. 1. 2008, tak i rodiče, kterým se dítě narodilo před tímto datem, totiž měli nárok na stejnou výši rodičovského příspěvku za předpokladu, že splní podmínky pro přiznání rodičovského příspěvku v konkrétní výši.

V dalších dvou rozhodnutích Ústavního soudu se stěžovatelé dovolávali ochrany práva na přiměřené hmotné zabezpečení ve stáří garantovaného čl. 30 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. Byť přijatá ve formě usnesení, jsou tato rozhodnutí významná, jelikož svým předmětem spadají do řady rozhodnutí Ústavního soudu v kauze tzv. slovenských důchodů, tj. problematiky dorovnáání česko-slovenských důchodů občanů České republiky po rozpadu federace.

Prvním případem je usnesení sp. zn. III. ÚS 2106/10 ze dne 24. 1. 2013, v němž Ústavní soud vyhodnotil závěry obecných soudů, dle nichž stěžovatelce nebylo možno přiznat vyrovnávací příspěvek podle českých předpisů k důchodu jí vyměřenému orgánem slovenské správy sociálního zabezpečení před rozpadem federace, jako ústavně konformní.

Usnesení sp. zn. III. ÚS 2106/10: Slovenské důchody XXV – aplikace Smlouvy mezi Českou republikou a Slovenskou republikou o sociálním zabezpečení

Ústavní soud uvedl, že za podstatnou v projednávané věci bylo třeba považovat skutečnost, že stěžovatelce, české státní občance, byl vyměřen starobní

důchod již v roce 1988, tedy ještě před rozpadem federace podle tehdy platných předpisů, a k tomuto datu byly tak její důchodové nároky za trvání Československa vypořádány. Stěžovatelce tedy nebyl dle čl. 33 Smlouvy mezi Českou republikou a Slovenskou republikou o sociálním zabezpečení (vyhlášené pod č. 228/1993 Sb.) vyměřen důchod ani v jeho důsledku nebyla řešena otázka zápočtu dob a přiznávání a vyměřování nových nároků (eventuálně jejich doměření), ale dle tohoto článku byla řešena otázka nakládání s nároky přiznanými ještě před rozpadem federace. Uzavřením Smlouvy mezi Českou republikou a Slovenskou republikou o sociálním zabezpečení a působením čl. 33 se tedy na postavení poživatelů důchodů (již vyměřených) nic nezměnilo, k výplatě dávky byla nadále příslušná instituce, která ji přiznala, a vzniklý nárok nebyl v důsledku rozdělení federace nijak krácen. K rozdílu ve výši slovenských a českých důchodů nedocházelo v důsledku aplikace přechodných ustanovení Smlouvy mezi Českou republikou a Slovenskou republikou o sociálním zabezpečení, konkrétně čl. 33, ale v důsledku rozdílného ekonomického vývoje v obou částech bývalé federace.

Judikatura Ústavního soudu z let 2003 až 2009 vážící se k problematice důchodů po rozdělení federace se v konkrétních případech týkala aplikace čl. 20 Smlouvy mezi Českou republikou a Slovenskou republikou, stanovujícího kritérium, podle kterého a kým budou hodnoceny doby zaměstnání (důchodového zabezpečení) získané v Československu, tj. do 31. 12. 1992, pro budoucí nároky vzniklé po rozdělení státu. Řešila tak případy pojištěnců, jimž vznikl nárok na starobní důchod po 31. 12. 1992, kdy spornou byla otázka zápočtu dob zaměstnání (pojištění) získaných jimi do tohoto data pro jejich důchodové nároky v jednotlivých nástupnických státech. Tato judikatura tedy nedopadá na případy důchodových nároků vzniklých za existence společného státu.

V případě usnesení sp. zn. III. ÚS 181/12 ze dne 24. 1. 2013 Ústavní soud posuzoval nárok stěžovatelky na přiznání plného invalidního důchodu dle právních předpisů České republiky, a to za situace, kdy odpracovala část doby před rozdělením federace na Slovensku, přičemž nárok na důchod jí vznikl až po vstupu České republiky do Evropské unie.

Úsnesení sp. zn. III. ÚS 181/12: Slovenské důchody XXVI – aplikace Smlouvy mezi Českou republikou a Slovenskou republikou o sociálním zabezpečení

Stěžovatelce, občance České republiky, vzhledem k sídlu posledního zaměstnavatele na Slovensku většinu dílčího invalidního důchodu vyplácí slovenský nositel pojištění. Domáhala se, aby všechny doby pojištění, které získala do roku 1990, kdy byla zaměstnána na území České republiky, jako doby „české“ byly českým nositelem důchodového pojištění započítány a její invalidní důchod se tak zvýšil oproti důchodu, který je jí přiznáván ve Slovenské republice, tj. domáhala se plného „českého“ invalidního důchodu.

Ústavní soud konstatoval, že závěry vyplývající z judikatury Ústavního soudu nebylo lze v daném případě aplikovat, jelikož tento případ se od jiných kauz týkajících se tzv. česko-slovenských důchodů lišil v tom, že se nejednalo o důchod starobní, nýbrž o důchod invalidní, u něhož byly podmínky vzniku nároku stanoveny specifickým způsobem.

Judikatura Ústavního soudu nezakládá nárok na plný český důchod, ale toliko požaduje, aby se stěžovateli dostalo důchodu ve výši, který by pobíral, pokud by se všechny doby pojištění posuzovaly podle českých právních předpisů. O tzv. vyrovnávací příspěvek lze žádat pouze za situace, kdy nárok na „český“ důchod skutečně vznikl. V případě stěžovatelky bylo však třeba brát v úvahu (tehdy platnou) právní úpravu obsaženou v § 40 odst. 2 zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, dle které se potřebná doba pojištění pro nárok na plný invalidní důchod zjišťovala v případě pojištěnce staršího 28 let z období deseti roků před vznikem plné invalidity, přičemž v případě stěžovatelky bylo třeba v tomto období získat doby pojištění v délce alespoň pěti let. Stěžovatelka však v rozhodném období roků 1995 až 2005 získala v českém systému (náhradní) dobu pojištění v délce 837 dnů, a nárok na invalidní důchod jí tak vznikl pouze v důsledku existence Smlouvy mezi Českou republikou a Slovenskou republikou o sociálním zabezpečení, resp. nařízení Rady (ES) 1408/71 o uplatňování systémů sociálního zabezpečení na zaměstnané osoby, osoby samostatně výdělečně činné a jejich rodinné příslušníky pohybující se v rámci Společen-

ství, na jejichž základě se přihlíželo k dobám získaným na Slovensku; dle samotného zákona č. 155/1995 Sb. by jí nárok na český invalidní důchod vůbec nevznikl.

V případě starobního důchodu stěžovatelky by byla podle Ústavního soudu situace jiná, neboť za předpokladu, že stěžovatelka získá dostatečné doby pojištění, lze posléze o přiznání vyrovnávacího příspěvku uvažovat, bude-li výše teoretického českého důchodu přesahovat souhrn dílčích starobních důchodů přiznaných českou a slovenskou stranou.

Ochrana zdraví

V oblasti práva na ochranu zdraví garantovaného čl. 31 Listiny základních práv a svobod přijal Ústavní soud v roce 2013 několik významných rozhodnutí, přičemž je třeba poukázat zejména na nálezy sp. zn. Pl. ÚS 19/13 ze dne 22. 10. 2013 (396/2013 Sb.), v němž podrobil ústavnímu přezkumu vyhlášku Ministerstva zdravotnictví č. 475/2012 Sb., o stanovení hodnot bodu, výše úhrad hrazených služeb a regulačních omezení pro rok 2013, (tzv. úhradová vyhláška) a kterou pro porušení práva podnikat, ale rovněž práva na ochranu zdraví a bezplatnou zdravotní péči zrušil (blíže k tomuto nálezu viz část výše věnovanou právu podnikat a vykonávat jinou hospodářskou činnost).

Dalším stěžejním rozhodnutím v této kategorii byl nálezy sp. zn. Pl. ÚS 36/11 ze dne 20. 6. 2013 (238/2013 Sb.), v němž Ústavní soud podrobil přezkumu napadená ustanovení zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, jimiž došlo k rozdělení zdravotní péče, resp. zdravotních služeb na variantu základní a ekonomicky náročnější (tzv. zdravotnické standardy a nadstandardy), dále ustanovení, na základě nichž byl navýšen poplatek za poskytování lůžkové péče a jež zakotvila oprávnění zdravotních pojišťoven sankcionovat za vymezená jednání poskytovatele zdravotních služeb.

Nález sp. zn. Pl. ÚS 36/11: Zdravotnické standardy a nadstandardy, zvýšení poplatku za hospitalizaci a sankční pravomoc zdravotních pojišťoven vůči poskytovatelům zdravotnických služeb

Na návrh skupiny poslanců zrušil Ústavní soud nálezem ze dne 20. 6. 2013 některá ustanovení zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů. Ke dni vyhlášení nálezu ve Sbírce zákonů Ústavní soud zrušil úpravu rozdělení zdravotnických standardů a nadstandardů. Ke stejnému dni pozbyly platnosti související části přílohy vyhlášky Ministerstva zdravotnictví č. 134/1998 Sb., kterou se vydává seznam zdravotních výkonů s bodovými hodnotami, ve znění pozdějších předpisů. Ke dni 31. 12. 2013 pak Ústavní soud zrušil úpravu zvýšení regulačního poplatku za poskytnutou lůžkovou péči a oprávnění zdravotních pojišťoven sankcionovat poskytovatele zdravotních služeb.

Podle navrhovatelů byly použité formulace rozdělení zdravotní péče vágní. Vymezení rozsahu výše poskytované zdravotní péče nelze ponechat pouze na prováděcí vyhlášce. Zavedení dvou variant zdravotní péče je přitom popřením principu rovnosti lidí v důstojnosti a právech. Navrhovatelé dále namítali, že částka navýšení regulačního poplatku za poskytnutou lůžkovou péči bez ochranných limitů je pro některé sociální skupiny bariérou v přístupu ke zdravotní péči. V neposlední řadě navrhovatelé namítali, že díky sankčním oprávněním může zdravotní pojišťovna působit na poskytovatele zdravotních služeb ve vztahu k uzavírání, plnění nebo ukončení smlouvy o poskytování a úhradě hrazených služeb, zvláště jsou-li či byli spolu ve sporu.

Ústavní soud konstatoval, že podle čl. 31 Listiny základních práv a svobod musí být prostředky veřejného zdravotního pojištění plně kryta kvalitní, plnohodnotná a účinná péče jakožto péče základní, standardní. Rozdíl mezi standardní a nadstandardní péčí nesmí spočívat v rozdílech ve vhodnosti a účinnosti léčby. Pokud se ošetřující lékař rozhodne doporučit pro konkrétní diagnózu ekonomicky náročnější variantu, může tak učinit jedině za té podmínky, že bude plně hrazena z veřejného zdravotního pojištění. Samotné

rozdělení zdravotních služeb hrazených z prostředků veřejného zdravotního pojištění na variantu základní, z veřejného pojištění plně hrazenou, a variantu ekonomicky náročnější je v souladu s naším ústavním pořádkem.

Aby exekutivní normotvorná činnost mohla být považována za ústavně konformní a nelibovolný výkon moci, musí mít vždy pro svou normotvorbu meze stanoveny zákonem. Je pravda, že obecný základ variant zdravotní péče byl obsažen přímo v zákoně. Z pohledu Ústavního soudu bylo ale podstatné, zda úprava v zákoně sama o sobě, tedy i bez prováděcí vyhlášky, je adresátům dostatečně srozumitelná a zda by byla aplikovatelná. Prováděcí předpis má stanovit již jen její detaily. Konkrétní určení toho, co je v intencích čl. 31 Listiny základních práv a svobod bezplatnou péčí, je obsaženo až v prováděcí vyhlášce. Zákonodárce tím dle Ústavního soudu požadavkům nastaveným ústavním pořádkem a opakovaně vyloženým dosavadní rozhodovací praxí nedostál.

Navýšení regulačního poplatku za poskytnutou lůžkovou péči nijak nediferencovalo mezi případy, kdy je pobyt na lůžku pouze běžnou součástí léčby, se zdravotní službou pouze související, v krajním případě nahraditelnou pobytem mimo zdravotnické zařízení, a kdy jde již o nutnou součást vlastního medicínského výkonu. Těžko lze akceptovat, že během hospitalizace na jednotce intenzivní péče je pacientovi poskytována „hotelová služba“. V těchto případech se již povinnost hradit poplatek dostává do rozporu s dikcí čl. 31 Listiny základních práv a svobod. Hospitalizace, která je zdravotní péčí v užším smyslu, hrazenou z veřejného zdravotního pojištění, musí být poskytnuta bezplatně, neboť k ní pro pacienta neexistuje žádná jiná alternativa. Ústavní deficit navýšení poplatku byl shledán právě v jeho nedostatečné diferenciaci a plošné aplikaci v kombinaci s absencí jakýchkoli limitů.

Dominantní postavení pojišťoven v kombinaci se sankčním oprávněním a regulacemi vůči poskytovatelům zdravotních služeb nebylo na straně poskytovatelů zdravotních služeb ničím vyváženo. Sankční oprávnění zdravotních pojišťoven proto vybočovalo z mezí ještě ústavně přijatelné nerovnosti dle čl. 1 Listiny základních práv a svobod. Tuto nerovnost navíc násobilo velké rozpětí většiny sankcí.

V nálezu sp. zn. Pl. ÚS 15/12 ze dne 15. 1. 2013 (82/2013 Sb.) shledal Ústavní soud protiústavním vyloučení ze soudního přezkumu rozhodnutí o uznání za osobu zdravotně znevýhodněnou a rozhodnutí o odvolání proti němu, jež jsou rozhodnutími týkajícími se základních práv garantovaných Listinou základních práv a svobod ve smyslu jejího čl. 36 odst. 2.

Nález sp. zn. Pl. ÚS 15/12: Právo na soudní přezkum rozhodnutí o odvolání proti neuznání za osobu zdravotně znevýhodněnou

Ústavní soud zamítl návrh Nejvyššího správního soudu na vyslovení protiústavnosti části § 70 písm. d) zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve slovech „zdravotního stavu osob nebo“. Zamítavý výrok doplnil výrokem interpretativním, zavazujícím správní soudy poskytnout dobrodíní soudního přezkumu osobám brojícím správní žalobou proti rozhodnutí o odvolání proti neuznání za osobu zdravotně znevýhodněnou ve smyslu § 67 odst. 2 písm. c) zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti.

Dotčená část napadeného ustanovení vylučovala ze soudního přezkumu rozhodnutí, jejichž vydání závisí výlučně na posouzení zdravotního stavu osob nebo technického stavu věcí, pokud sama o sobě neznamenají právní překážku výkonu povolání, zaměstnání nebo podnikatelské, popřípadě jiné hospodářské činnosti.

Podle navrhovatele rozhodování o uznání za osobu zdravotně znevýhodněnou zasahovalo do základních práv garantovaných ustanovením čl. 29 Listiny základních práv a svobod. Ustanovení § 67 zákona o zaměstnanosti, na jehož základě rozhodování o uznání za osobu zdravotně znevýhodněnou probíhá, je totiž dle navrhovatele realizací ustanovení čl. 29 odst. 1 a 2 Listiny základních práv a svobod zakotvujícího mimo jiné právo osob zdravotně postižených na zvýšenou ochranu zdraví při práci, na zvláštní pracovní podmínky, na zvláštní ochranu v pracovních vztazích a na pomoc při přípravě k povolání. Podle navrhovatele se jedná o rozhodnutí dotýkající se základních práv a svobod podle Listiny, jehož přezkum nemůže být zákonem vyloučen s ohledem na ustanovení čl. 36 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

Jelikož dle navrhovatele nebyl možný ústavně konformní výklad ustanovení, obrátil se k Ústavnímu soudu s návrhem na jeho zrušení.

Ústavní soud se ztotožnil s právním názorem navrhovatele, podle něhož ustanovení § 67 zákona o zaměstnanosti, na jehož základě rozhodování o uznání za osobu zdravotně znevýhodněnou probíhá, je zákonnou realizací čl. 29 odst. 1 a 2 Listiny základních práv a svobod. S ohledem na tuto skutečnost konstatoval, že vyloučení tohoto rozhodnutí ze soudního přezkumu nebylo souladné s ustanovením čl. 36 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

Zároveň však Ústavní soud připomněl svůj ustálený názor, že přichází-li v úvahu možnost ústavně konformního výkladu napadeného ustanovení, má tento přednost před kasací napadeného ustanovení. V tomto kontextu zdůraznil Ústavní soud, že napadené ustanovení nejen že lze, ale je přímo nutno interpretovat tak, že v něm zakotvená výlučka, byť v mnohých jiných případech opodstatněná, nesmí dopadat na taková rozhodnutí, která se dotýkají základních práv Listinou základních práv a svobod garantovaných. Výsledkem ústavně konformní interpretace napadeného zákonného ustanovení je závěr vyjádřitelný takto: Úkony správního orgánu, jejichž vydání závisí výlučně na posouzení zdravotního stavu osob, jsou ze soudního přezkoumání vyloučeny, ledaže by samy o sobě znamenaly právní překážku výkonu povolání, zaměstnání nebo podnikatelské, popřípadě jiné hospodářské činnosti, nebo ledaže by šlo o úkony dotýkající se základních práv zaručených Listinou základních práv a svobod. K respektování tohoto výkladu pak obecné soudy zavázal interpretativním výrokem.

Ochrana rodičovství, rodiny a dětí

Judikatura Ústavního soudu v oblasti ochrany rodičovství, rodiny a dětí se v uplynulém roce orientovala výhradně směrem k právům dětí ve vztahu k rodičům. Z pohledu ochrany práva dítěte na rodičovskou výchovu a péči garantovaného čl. 32 odst. 4 Listiny základních práv a svobod byl Ústavní soud konfrontován se závěry obecných soudů ve sporech o výši výživného a ve sporech o existenci vyživovací povinnosti jako takové.

V nálezu sp. zn. II. ÚS 979/13 ze dne 30. 7. 2013 Ústavní soud uvedl, že při rozhodování o výši výživného musí soud dostatečně zjistit skutkový stav, přičemž jediným kritériem pro stanovení výše výživného nemohou být pouze hypotetické úvahy. Splatnost dlužného výživného musí být stanovena způsobem umožňujícím reálné plnění ze strany povinného. V nálezu sp. zn. I. ÚS 4239/12 ze dne 10. 6. 2013 Ústavní soud konstatoval, že při rozhodování o výživném jsou obecné soudy povinny vždy zohlednit nejen fakticky dosahované příjmy povinného, ale i celkovou hodnotu jeho movitého a nemovitého majetku a jeho životní úroveň, přičemž majetkové poměry povinného a potencialitu jeho příjmů je třeba vždy posoudit komplexně.

Dále v nálezu sp. zn. I. ÚS 1996/12 ze dne 24. 7. 2013 a rovněž v nálezu sp. zn. I. ÚS 2306/12 ze dne 13. 3. 2013 se Ústavní soud vyjádřil k případům souběhu vyživovací povinnosti rodiče a sociálních dávek u dospělého dítěte s těžkým zdravotním postižením či nesvéprávného. Dospěl k závěru, že přiřazením sociálních dávek ve formě invalidního důchodu či příspěvku na péči (resp. dalších dávek) vyživovací povinnost rodičů k takovému dítěti automaticky nezaniká. Objektivní nemožnost dítěte žít se samostatně z důvodu těžkého zdravotního postižení nemůže být přičítána k tíži tohoto dítěte v tom smyslu, že by po přiřazení sociálních dávek již nemělo právo na výživné ze strany rodiče a nemělo právo podílet se na životní úrovni svých rodičů. Obecné soudy jsou povinny dostatečně zohlednit individuální a konkrétní podmínky na straně dítěte i rodičů.

Právo na soudní a jinou právní ochranu

Právo na spravedlivý proces

Právo na spravedlivý proces se pravidelně objevuje jako nejčastější předmět řízení před Ústavním soudem. Patří mezi základní práva, která charakterizují právní stát, a lze pod něj zařadit řadu zásad, které musí být v řízení naplněny (přístup k soudu, rovnost zbraní, nezávislý a nestranný soud, veřejnost řízení). Tyto zásady se historicky vyvinuly s cílem garantovat každé osobě spravedlivé řízení. Případy, v nichž Ústavní soud rozhoduje v souvislosti

s uvedeným právem, se vyznačují značnou různorodostí. V následujícím textu mohlo být proto z velkého počtu rozhodnutí Ústavního soudu vybráno jen několik případů ilustrujících způsob posuzování ze strany Ústavního soudu.

Posuzování různých aspektů uplatnění všeobecných obchodních podmínek ve spotřebitelských smlouvách se objevuje v judikatuře Ústavního soudu již delší dobu a nejinak tomu bylo i v loňském roce. Tato oblast judikatury odráží důraz na ochranu spotřebitele. Východiskem je postulát, podle něhož se spotřebitel ocitá ve fakticky nerovném postavení s profesionálním dodavatelem, a to s ohledem na okolnosti, za nichž dochází ke kontraktaci, s ohledem na větší profesionální zkušenost prodávajícího, lepší znalost práva, snazší dostupnost právních služeb a konečně se zřetelem na možnost stanovit smluvní podmínky jednostranně cestou formulářových smluv. Zákodárce se pokusil vyrovnat tuto faktickou nerovnou cestou práva a korigovat výchozí nerovnost stejně nerovnou úpravou práv a povinností. V pozitivním právu se ochrana spotřebitele promítá například do podoby vyšší informační povinnosti dodavatele, do práva spotřebitele odstoupit od smlouvy, do podoby zákazu některých ujednání ve spotřebitelských smlouvách či do podoby příkazu vykládat v pochybnostech smluvní ujednání pro spotřebitele co nejpriznivěji (srov. § 51a a násl. občanského zákoníku).

Nález sp. zn. I. ÚS 3512/11: Uplatnění všeobecných obchodních podmínek ve spotřebitelských smlouvách

Žalobce požadoval po stěžovateli zaplacení smluvní pokuty. Nalézací soud zjistil, že stěžovatel uzavřel s poskytovatelem smlouvu o poskytování veřejně dostupných služeb elektronických komunikací, jejíž součástí byl odkaz na všeobecné obchodní podmínky obsahující ujednání o smluvní pokutě ve výši 5 000 Kč pro případ, že zákazník nevrátí poskytovateli do 7 dnů od ukončení smlouvy zapůjčený modem. Vzhledem k tomu, že stěžovatel zařízení nevrátil, nalézací soud měl za prokázané, že stěžovatel nesplnil svou smluvní povinnost, a nároku žalobce vyhověl. Stěžovatel tvrdil, že smlouvu o poskytování služeb podepsal s technikem poskytovatele, který se dostavil do jeho obydli za účelem instalace zařízení, aniž by mu přitom byly předloženy vše-

becné obchodní podmínky poskytovatele. Dále namítal, že soud nezohlednil jeho postavení jako spotřebitele.

Ústavní soud se v souvislosti s projednávanou věcí zabýval otázkou uplatnění obchodních podmínek ve spotřebitelských smlouvách, důkazním břemenem při prokazování obchodních podmínek a aplikací principu rovnosti a poctivosti u spotřebitelských smluv. K uplatnění obchodních podmínek ve spotřebitelských smlouvách Ústavní soud uvedl, že obecně platí, že si smluvní strany mohou dohodnout obsah práv a povinností, kterými se budou navzájem řídit. Tím není dotčena aplikace všeobecných či jiných obchodních podmínek, na něž smlouva může odkazovat, nicméně musí tak učinit prostřednictvím tzv. včleňovací doložky (§ 273 obchodního zákoníku). Případné důkazní břemeno ohledně prokázání obchodních podmínek přitom leží podle současně platné soudní judikatury na osobě, která se ustanovení obchodních podmínek dovolává.

Ústavní soud také připomenul, že v případě ochrany spotřebitele je třeba akcentovat ústavní princip rovnosti v jeho faktickém, nikoliv formálním pojetí (čl. 1 Listiny základních práv a svobod). To znamená, že zákonodárce v odůvodněných případech zakotví normativní nerovnost, která odstraní faktickou nerovnost, případně soudy aplikují pozitivní právo tak, aby řešily napětí mezi neúplností psaného práva a povahou konkrétního případu cestou aplikace ústavních principů. Takto je princip autonomie vůle a princip rovnosti doplňován a korigován principem ekvity či spravedlnosti. To dokládá též ustanovení § 56 odst. 1 občanského zákoníku, ze kterého vyplývá, že spotřebitelské smlouvy nesmějí obsahovat ujednání, která v rozporu s požadavkem dobré víry znamenají k újmě spotřebitele značnou nerovnováhu v právech a povinnostech stran. Ústavní soud zmíněný pojem „dobrá víra“ („zásada poctivosti“ v novém občanském zákoníku) již několikrát aplikoval, a to ve formě tzv. principu důvěry. Ten spočívá v tom, že od dodavatele lze kromě omezení vyplývajících z výše uvedeného principu rovnosti prostředků také očekávat (případně i vyžadovat), že se ve vztahu ke spotřebiteli bude chovat poctivě.

V praxi se zásada poctivosti projevuje mimo jiné tím, že text spotřebitelské smlouvy má být pro průměrného spotřebitele dostatečně čitelný, přehledný a logicky uspořádaný. Například smluvní ujednání musí mít dostatečnou velikost písma, nesmějí být ve výrazně menší velikosti než okolní text, nesmějí být umístěna v oddílech, které vzbuzují dojem nepodstatného charakteru. Je třeba zdůraznit, že obchodní podmínky ve spotřebitelských smlouvách na rozdíl třeba od obchodních smluv mají sloužit především k tomu, aby nebylo nezbytné do každé smlouvy přepisovat ujednání technického a vysvětlujícího charakteru. Naopak nesmějí sloužit k tomu, aby do nich dodavatel skryl ujednání, která jsou pro spotřebitele nevýhodná a o kterých předpokládá, že pozornosti spotřebitele nejspíše uniknou (například rozhodčí doložka nebo ujednání o smluvní pokutě). Pokud tak i přesto dodavatel učiní, nepočíná si v právním vztahu poctivě a takovému jednání nelze přiznat právní ochranu.

Výše uvedený výklad dopadá i na aplikaci všeobecných obchodních podmínek ve věci stěžovatele. Jak již bylo uvedeno, i ve spotřebitelských smlouvách je možno všeobecné obchodní podmínky uplatnit, nicméně taková aplikace má nejen formální, nýbrž i obsahová omezení. V rámci spotřebitelských smluv proto nemohou být zásadně ujednání zakládající smluvní pokutu (podobně jako rozhodčí doložka) součástí tzv. všeobecných obchodních podmínek, nýbrž toliko spotřebitelské smlouvy samotné (listiny, na niž spotřebitel připojuje svůj podpis). Výjimku představují specifické případy, kdy se z povahy věci uplatňuje specifický režim (např. smlouva o přepravě osob s ohledem na § 3 vyhlášky č. 175/2000 Sb., o přepravním řádu pro veřejnou drážní a silniční osobní dopravu, apod.).

Z výše uvedených důvodů Ústavní soud dospěl k závěru, že bylo porušeno právo stěžovatele na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny a právo na ochranu vlastnictví dle čl. 11 odst. 1 Listiny.

Ústavní soud se ve své judikatuře věnoval i situaci, kdy strany dohodnou ve smlouvě, že řešení sporů je možné jak cestou rozhodčího řízení, tak i cestou občanského soudního řízení, aniž je mezi nimi výslovně smlouvena preference rozhodčího řízení. V takové situaci některé obecné soudy judikují, že

strany jsou povinny postupovat cestou rozhodčího řízení. Ústavní soud v této věci zaujal odlišný názor, který spočívá v tom, že v případě nesouhlasu žalované strany nelze tuto skutečnost pominout a negovat explicitě vyjádřenou vůli umožňující stranám výběr mezi dvěma způsoby řešení sporů. Odlišný přístup by vedl k nepřipustnému zasahování do soukromoprávního vztahu a k porušení zásady smluvní autonomie v rozporu s principy zakotvenými v čl. 2 odst. 4 Ústavy České republiky, resp. čl. 2 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

Nález sp. zn. II. ÚS 1512/12: Otázka platnosti rozhodčí doložky ve spotřebitelské smlouvě; hodnocení rovnováhy práv a povinností smluvních stran obecnými soudy

V projednávané věci obvodní soud jako soud prvního stupně zastavil řízení o určení neplatnosti smlouvy o podpoře prodeje nemovitostí uzavřené mezi stěžovatelkou (žalobkyní) jako spotřebitelem a vedlejším účastníkem jako poskytovatelem a stěžovatelce uložil zaplatit vedlejšímu účastníkovi náhradu nákladů řízení. Vedlejší účastník v tomto řízení namítl nedostatek pravomoci soudu s ohledem na sjednanou rozhodčí doložku. Obvodní soud dospěl k závěru, že předmětná rozhodčí doložka v napadené smlouvě byla sjednána platně, je pro stěžovatelku závazná a vzájemná práva a povinnosti stran nebyly ve smlouvě formulovány nevyváženě v neprospěch stěžovatelky. Odvolací soud rozhodnutí soudu prvního stupně potvrdil. Stěžovatelka poukázala v ústavní stížnosti na to, že vedlejší účastník si v rozhodčí doložce zachoval exkluzivní možnost obrátit se se svým nárokem na obecný soud, nicméně druhé straně toto právo odpíral.

Ústavní soud uvedl, že hodnocení obecných soudů v otázce platnosti rozhodčí doložky nelze z ústavněprávního hlediska ničeho vytknout, obvodní soud však pochybil, jestliže přehlédl smluvní ustanovení, dle kterého není ujednáním o rozhodčí doložce dotčeno právo žalobkyně obrátit se se svým nárokem na obecný soud, a nezohlednil je při svém rozhodování. Rovněž odvolací soud nepřipustně dovodil, že jestliže se žalovaný dovolá rozhodčí doložky ve smyslu § 106 odst. 1 občanského soudního řádu, nelze věc v řízení před

obecnými soudy rozhodnout. Názor, že podle tohoto ustanovení měl pouze vedlejší účastník právo volby mezi řízením soudním a rozhodčím, byl mylný, neboť dotčené smluvní ujednání bylo adresováno kterékoli smluvní straně. Názor odvolacího soudu, že je třeba soudní řízení zastavit a upřednostnit řízení rozhodčí, pokud se žalovaný, který má volbu mezi rozhodčím a soudním řízením, dovolá rozhodčí doložky před obecným soudem, není ústavně konformní, poněvadž nerespektuje vůli stran založit možnost alternativního řešení sporů. Vedlejší účastník tudíž nemohl námitku nedostatku pravomoci obecného soudu úspěšně vznést, jelikož věc mohla být v daném případě podle smlouvy projednána jak v řízení rozhodčím, tak i v občanském soudním řízení, jak požaduje citované ustanovení.

Ústavní soud uzavřel, že posouzení přiměřenosti podmínek ve smlouvě o podpoře prodeje nemovitostí, konkrétně hodnocení rovnováhy práv a povinností smluvních stran obecnými soudy, bylo formalistické a selektivní. Napadená soudní rozhodnutí zrušil pro rozpor s právem na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny.

V případech projednávání některých soudních sporů dojde v průběhu soudního řízení ke změně judikatury, takže vznikají otázky, jak má soud posoudit vzniklou situaci, když se strana sporu opírá o ustálenou soudní praxi, nebo naopak když se dovolává excesivního rozhodnutí. Předmětem ústavního přezkumu v těchto situacích je posouzení kolize mezi hodnotou soudcovského dotváření práva na straně jedné a hodnotou právní jistoty a předvídatelnosti na straně druhé.

Nález sp. zn. II. ÚS 2234/10: K důsledkům změny judikatury soudů, k níž došlo v průběhu soudního řízení

Stěžovatelka (žalobce) se žalobou u obecných soudů domáhala po žalovaném (vedlejšímu účastníkovi) zaplacení dlužné částky s příslušenstvím z titulu neuhrazené pohledávky ze smlouvy o úvěru uzavřené mezi vedlejším účastníkem a předchozím věřitelem žalovaného. Tuto pohledávku získala na základě rámcové smlouvy o postoupení pohledávek. Nalézací soud žalobu

zamítl s odůvodněním, že stěžovatelka neprokázala, že smlouva je účinná s ohledem na odkládací podmínku, tudíž že je ve sporu aktivně legitimována. Nalézací soud při posouzení rozhodné právní otázky dospěl k závěru, že na uvedený případ dopadá judikatura vzájemně rozporná, a proto se přiklonil k jedné z výkladových variant. K odvolání stěžovatelky odvolací soud rozhodnutí soudu prvního stupně potvrdil, přičemž označil za nepřipadná ta rozhodnutí Nejvyššího soudu, jimiž stěžovatelka podpořila svoji argumentaci.

Ústavní soud uvedl, že předmětem ústavního přezkumu v rozhodované věci byly důsledky změny judikatury soudů, k nimž došlo v průběhu soudního řízení (v rámci řízení o odvolání). Věc posoudil tak, že stěžovatelka se při podání žaloby neopírala o ustálenou soudní interpretaci relevantního práva, nýbrž jen o ojedinělé excesivní rozhodnutí. Přitom změna judikatury Nejvyššího soudu, ke které došlo v průběhu řízení o žalobě stěžovatelky v její prospěch, měla ve vztahu k ní toliko povahu náhody, kterou nijak nepředjímal a ani se o ni nesnažila. Za předpokladu priority hodnoty stálosti judikatury, již lze prolomit pouze za podmínky splnění přísných procedurálních a materiálních podmínek, nelze potom obecnému soudu vytknout, že obrátové rozhodnutí Nejvyššího soudu při svém rozhodování pominul.

Ústavní soud uzavřel, že uvedený postup obecného soudu nelze vyhodnotit jako excesivní odchýlení od judikatorní praxe. Proto také Ústavní soud v projednávané věci neuplatnil hledisko nepřipustnosti retroaktivních dopadů způsobených změnou soudní judikatury, které vede k tomu, že soudy jsou povinné zvažovat míru negativních dopadů pro ochranu důvěry v právo. Pouze v takovém případě by totiž bylo nutné přisvědčit stěžovateli, že se beneficium změněné judikatury má vztáhnout i na její případ, neboť by bylo jen dílem okolností, že by k obdobnému „vyhovujícímu“ rozhodnutí nedošlo právě v jejím případě.

Z výše uvedených důvodů Ústavní soud nepřisvědčil stěžovateli v tom, že pominutí rozhodnutí Nejvyššího soudu obecnými soudy znamenalo odchýlení se od relevantním způsobem a nově založené judikatorní praxe. Ústavní soud proto ústavní stížnost zamítl.

Nárok na náhradu nemateriální újmy představuje dlouhodobě sledované téma v soudní judikatuře, mj. z hlediska promlčení tohoto práva. Interpretace v čase se přitom v posledních letech natolik proměňovala, že orgán sjednocující judikaturu obecných soudů, tedy Nejvyšší soud, dospěl k oběma závěrům, tedy jak o promlčitelnosti, tak o nepromlčitelnosti práva. Za situace, kdy rozhodná ustanovení občanského zákoníku zcela nedostála požadavku předvídatelnosti, srozumitelnosti a vnitřní bezrozpornosti předmětné judikatury, Ústavní soud zaujal stanovisko, že by bylo v rozporu s principem důvěry občana v právo, pokud by měl být jednotlivec zbaven svého oprávněného nároku toliko na základě nevyjasněné koncepce ne/promlčitelnosti tohoto práva.

Nález sp. zn. II. ÚS 3403/11: Soulad vznesení námítky promlčení nároku na náhradu nemateriální újmy dle § 13 odst. 2 občanského zákoníku s dobrými mravy

Krajský soud zamítl žalobu stěžovatelky, jíž se na žalovaném domáhala zaplacení částky 300 000 Kč jako náhrady imateriální škody za smrt manžela. Krajský soud dospěl k závěru, že právo zakotvené v ustanovení § 13 odst. 2 občanského zákoníku se promlčuje v obecné promlčecí době, přičemž stěžovatelka podala žalobu až po jejím uplynutí. K odvolání stěžovatelky vrchní soud výrok nalézacího soudu ve věci samé potvrdil. Nejvyšší soud odmítl dovolání stěžovatelky jako nepřipustné. Stěžovatelka v ústavní stížnosti namítala, že obecné soudy nepřihlédly k její argumentaci, že námítka promlčení vznesená žalovaným je v rozporu s dobrými mravy. Uvedla, že změna judikatury v otázce promlčitelnosti nároku na náhradu nemateriální újmy byla potvrzena až rozhodnutím velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 12. 11. 2008 ve věci sp. zn. 31 Cdo 3161/2008.

Ústavní soud připomněl, že ke změně rozhodovací soudní praxe je třeba přistupovat při posuzování jednotlivých případů opatrně a tak, aby nebyl narušen princip předvídatelnosti soudního rozhodování a požadavek na spravedlivé rozhodnutí. Posouzení kolize mezi hodnotou soudcovského

dotváření práva na straně jedné a hodnotou právní jistoty a předvídatelnosti soudního rozhodování na straně druhé musí vycházet ze zásady proporcionality. Jeho obsahem musí být pečlivé vážení negativních dopadů změny právního názoru soudů a zúžení možností uplatnění subjektivního práva pro účastníky řízení, kteří jednají v dobré víře v existenci práva a jeho soudy ustálenou interpretaci. Tzv. intertemporální soudcovské právo vyžaduje přijetí hledisek posuzování jeho přijatelnosti, která musí zohlednit ochranu uplatněného subjektivního práva, stanovení časového momentu pro určení relevantního hmotného práva pro posouzení věci, zajistit rovnost v uplatnění práv, ochranu oprávněné důvěry v právo, jakož i předvídatelnost soudních rozhodnutí.

Vznesení námítky promlčení zásadně dobrým mravům neodporuje, nastávají však situace, při nichž je uplatnění této námítky výrazem zneužití práva na úkor účastníka, který marné uplynutí promlčecí doby nezavinil a vůči němuž by za takové situace zánik nároku v důsledku uplynutí promlčecí doby byl nepřiměřeně tvrdým postihem ve srovnání s rozsahem a charakterem jím uplatňovaného práva a s důvody, pro které své právo včas neuplatnil. V tomto ohledu jsou obecné soudy při nalézání práva povinny udělat vše pro spravedlivé řešení, což znamená, že musí v rovině podústavního práva posuzovat individuální okolnosti daného případu též z pohledu kogentního ustanovení § 3 odst. 1 občanského zákoníku. Zásada souladu výkonu práv s dobrými mravy představuje významný korektiv, který v odůvodněných případech dovoluje zmírňovat tvrdost zákona a dává soudci prostor pro uplatnění pravidel slušnosti.

Ústavní soud uvedl, že v soudních řízeních zahájených před rozhodnutím velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 12. 11. 2008 ve věci sp. zn. 31 Cdo 3161/2008 by měly obecné soudy otázku promlčení nárokovaného práva na náhradu nemajetkové újmy podle ustanovení § 13 občanského zákoníku posuzovat případ od případu velmi citlivě a měly by věnovat zvýšenou pozornost otázce, zda vznesení námítky promlčení neodporuje dobrým mravům. Tento názor se uplatnil i v projednávané věci.

Vzhledem k tomu, že obecné soudy svým postupem nedostály shora vytyčeným požadavkům, porušily právo stěžovatelky na spravedlivý proces zakotvené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod ve spojení s čl. 1 odst. 1 Ústavy České republiky. Ústavní soud proto napadená rozhodnutí obecných soudů zrušil.

V České republice restituce, které představují navrácení neprávem odňatého majetku bývalým soukromým vlastníkům, již z velké části proběhly (s výjimkou církevního majetku). Ústavní soud v této oblasti významně judikoval a přispěl k objasnění řady sporných otázek. Dnes se objevují otázky spojené s tímto předmětem řízení stále, byť sporadičtěji. V této souvislosti se nově objevila interpretace pojmu tíseň v restituční judikatuře Ústavního soudu, který je třeba interpretovat v širších souvislostech, tedy i v souvislosti s politickým nátlakem, spojeným s obdobím let 1948–1989. Politický nátlak nelze chápat jen jako jednorázový akt, ale rovněž jako dlouhodobý proces, jehož výsledkem bylo to, že fyzická osoba jako vlastník věci učinila ve vztahu k ní právní úkon, který by v právním státě jinak neučinila.

Nález sp. zn. III. ÚS 1043/10: Restituce majetku, aneb právní úkon učiněný v tísní pod hrozbou politické perzekuce

V restituční věci se stěžovatel v řízení před obecnými soudy domáhal určení, že je vlastníkem spoluvlastnického podílu k předmětným nemovitostem. Nalézací soud rozhodl, že předmětné nemovitosti nepřešly na stát některým ze způsobů taxativně vyjmenovaných v § 6 odst. 1 písm. a) až u) zákona č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, nýbrž přešly na stát jako odúmrtí, přičemž takovýto způsob převodu nemovitostí do vlastnictví státu nespadá mezi restituční tituly. K odvolání stěžovatele, v němž namítal, že se nalézací soud nezabýval jeho tvrzením o přenechání pozůstalosti státu a zpětvzetím restituční žádosti jeho matky pod politickým nátlakem v době nesvobody, odvolací soud napadený rozsudek potvrdil. Dovolání stěžovatele pak Nejvyšší soud odmítl s tím, že tvrdil-li stěžovatel existenci tísně na straně své matky při činění právních úkonů, měl povinnost tato svoje tvrzení prokázat.

Ústavní soud dospěl k závěru, že ústavní stížnost stěžovatele je důvodná. Podle jeho názoru se sice odvolací soud s předloženými důkazy vypořádal, neboť hodnotil dobové listiny ze soudního a správního spisu, nesprávně však pojednal o stavu tísňe a výkladu tohoto pojmu v restitučním zákonodárství, čímž nezohlednil předchozí judikaturu Ústavního soudu. Ústavní soud např. ve svém nálezu sp. zn. IV. ÚS 101/96 ze dne 26. 6. 1996 (N 55/5 SbNU 425) dovodil, že pojem tísňe – v rámci restitučních předpisů – je třeba „interpretovat v širších souvislostech, tedy i v souvislosti s politickým nátlakem, spojeným s obdobím let 1948–1989. Politický nátlak nelze zde chápat jen jako jednorázový akt, ale rovněž jako dlouhodobý proces, jehož výsledkem bylo to, že fyzická osoba jako vlastník věci učinila ve vztahu k ní právní úkon, který by v právním státě jinak neučinila.“

Ústavní soud konstatoval, že komunistický režim v době, kdy stěžovatelova matka vzala zpět žádost o restituci a souhlasila s odevzdáním pozůstatosti státu, nevytvářel pro svobodná rozhodnutí příznivé podmínky a lidé různých společenských postavení trpěli vyhrocenou atmosférou. Sama matka stěžovatele, jenž byl v té době v útlém dětském věku, byla ženou exponovanou a právě v její bezprostřední blízkosti si pachatelé justičních zločinů vybírali své oběti. Za takových okolností je pochopitelné, aby i osoba inteligentní, s bohatou životní zkušeností, jež se předtím ani později nenechala zviklat možnými důsledky projevů své vůle a přesvědčení, ve strachu o svoji osobu a své dítě učinila ve vztahu k majetku takové právní úkony, které by jinak nebyla učinila. Ústavní soud proto presumoval, že v tomto konkrétním případě matka stěžovatele učinila zkoumané právní úkony ve stavu tísňe, a proto je nutné dát dostatečný procesní prostor ostatním účastníkům řízení, aby mohli uvedenou domněnku vyvrátit a stav tísňe tak byl pojmově vyloučen. Z výše uvedených důvodů Ústavní soud stížnosti zčásti vyhověl.

Ústavní soud již v loňském roce ve své judikatuře reagoval na změnu právní úpravy dovolání v § 237 občanského soudního řádu ve vztahu k přípustnosti ústavní stížnosti.

Usnesení sp. zn. III. ÚS 772/13: Vyčerpání dovolání podle § 237 občanského soudního řádu, ve znění zákona č. 404/2012 Sb., jako podmínka přípustnosti ústavní stížnosti

Krajský soud zamítl žalobu stěžovatelky proti žalované o zaplacení částky 480 Kč s příslušenstvím, kterou uplatnila na základě směnky. Vzhledem k tomu, že nešlo o spor mezi podnikateli při jejich činnosti a požadovaná částka nepřevyšovala 100 000 Kč, krajský soud stěžovatelce nepřiznal uplatněný nárok z důvodu věcné nepřislusnosti. Stěžovatelka navrhla vydání doplňujícího rozsudku podle § 166 odst. 1 občanského soudního řádu, a to z důvodu, že krajský soud v popsaném rozsudku nerozhodl o žalované pohledávce z příčinného závazkového vztahu na zaplacení regulačních poplatků ve zdravotnictví. Krajský soud návrh stěžovatelky zamítl a vrchní soud toto rozhodnutí potvrdil s tím, že směnečný nárok uplatněný stěžovatelkou nezahrnoval nárok z případného kauzálního vztahu, a tedy o něm krajský soud nemohl rozhodnout. Za předmět řízení by tento nárok bylo možné považovat toliko tehdy, pokud by soud připustil změnu žaloby podle § 95 odst. 1 občanského soudního řádu. I kdyby však stěžovatelka podala návrh v tomto směru, krajský soud by jej musel zamítnout, protože k projednání kauzálního nároku by s ohledem na výšku žalované částky nebyl věcně příslušný. Stěžovatelka namítala, že se zaplacení žalované částky domáhala jednak ze směnky, jednak z kauzální pohledávky, takže soudy porušily její právo na soudní ochranu.

Ústavní soud předně konstatoval, že ústavní stížnost proti rozsudku krajského soudu byla podána zjevně opožděně. Pokud jde o zbylou část stížnosti, Ústavní soud se musel zabývat otázkou přípustnosti ústavní stížnosti, a to s ohledem na novelizaci § 237 občanského soudního řádu a § 75 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, provedenou v obou případech zákonem č. 404/2012 Sb. K vydání napadeného usnesení odvolacího soudu totiž došlo po 1. lednu 2013, tedy za účinnosti nové právní úpravy, která je tak v souladu s přechodnými ustanoveními čl. II odst. 1 a 7 a čl. IV odst. 1 posledně uvedeného zákona určující i pro posouzení přípustnosti dovolání nebo ústavní stížnosti proti tomuto rozhodnutí.

Podle § 237 občanského soudního řádu, ve znění zákona č. 404/2012 Sb., není-li stanoveno jinak, je dovolání přípustné proti každému rozhodnutí odvolacího soudu, kterým se odvolací řízení končí, jestliže napadené rozhodnutí závisí na vyřešení otázky hmotného nebo procesního práva, při jejímž řešení se odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu nebo která v rozhodování dovolacího soudu dosud nebyla vyřešena nebo je dovolacím soudem rozhodována rozdílně anebo má-li být dovolacím soudem vyřešená právní otázka posouzena jinak. Ústavní soud má za to, že v případě napadeného meritorního usnesení odvolacího soudu potvrzujícího (procesní) usnesení soudu prvního stupně, kterým byl zamítnut návrh na doplnění rozsudku podle § 166 odst. 1 občanského soudního řádu, se neuplatní žádná z výjimek podle § 238 občanského soudního řádu, ve znění zákona č. 404/2012 Sb., která by obecně vylučovala přípustnost dovolání proti němu. Z těchto důvodů tak jeho přípustnost závisela právě a jen na tom, zda byly splněny podmínky vymezené ustanovením § 237 občanského soudního řádu, ve znění zákona č. 404/2012 Sb., o čemž byla stěžovatelka v usnesení odvolacího soudu náležitým způsobem poučena.

Poněvadž v dané věci stěžovatelka nenapadla usnesení odvolacího soudu dovoláním, nevyčerpala všechny zákonem stanovené procesní prostředky k ochraně svého práva, a její ústavní stížnost je tudíž v této části nepřijatelná (§ 75 odst. 1 zákona o Ústavním soudu, ve znění zákona č. 404/2012 Sb.). Ústavnímu soudu proto nezbylo než ústavní stížnost odmítnout zčásti podle § 43 odst. 1 písm. b) zákona o Ústavním soudu jako podanou po lhůtě stanovené zákonem pro její podání a zčásti podle § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu jako nepřijatelnou.

Náhrada nákladů řízení

Do oblasti práva na spravedlivý proces spadá rovněž problematika náhrady nákladů řízení, jež je v judikatuře Ústavního soudu tradičně hojně zastoupena. V roce 2013 se Ústavní soud zabýval mj. otázkou paušální náhrady nákladů v občanskoprávním řízení (viz nálezy sp. zn. Pl. ÚS 25/12 ze dne 17. 4. 2013) či úhrady nákladů řízení subjektu hospodařícímu s majetkem

státu zastoupenému advokátem (viz nálezy sp. zn. II. ÚS 1172/12 ze dne 19. 9. 2013).

V nálezu sp. zn. Pl. ÚS 25/12 Ústavní soud posuzoval návrh skupiny senátorů na vyslovení protiústavnosti vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 484/2000 Sb., kterou se stanoví paušální sazby výše odměny za zastupování účastníka advokátem nebo notářem při rozhodování o náhradě nákladů v občanském soudním řízení a kterou se mění vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., o odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif), ve znění pozdějších předpisů, (dále též jen „přísudková vyhláška“).

Nálezy sp. zn. Pl. ÚS 25/12: Zrušení vyhlášky č. 484/2000 Sb. (tzv. přísudkové vyhlášky)

Navrhovatel ve svém návrhu namítal, že přísudková vyhláška je v rozporu se zákonem (§ 142 odst. 1 občanského soudního řádu) i s ústavním pořádkem (čl. 1 Ústavy České republiky), jelikož porušuje všechny principy přiměřenosti, rozumného uspořádání vztahů a neplní účel, pro který byla přijata. Nebylo přitom technicky ani věcně možné, aby se soudní judikatura shodla na jednotném, paušalizovaném, předvídatelném a současně spravedlivém způsobu rozhodování o nákladech.

Ústavní soud při rozhodování vyšel z toho, že přísudková vyhláška zavedla stanovení nákladů právního zastoupení dle principu paušalizace sazeb výše odměn. I v případech, kdy je předmětem sporu věc nepatrné hodnoty, proto motivuje věřitele k vedení soudních sporů, jelikož výše přiznané náhrady nákladů řízení bude vyšší než skutečně vynaložené náklady. Vedení těchto sporů, pojaté primárně jako obchodní a podnikatelská činnost produkující zisk, se ocitá na samé hraně institutu zneužití práva. Kromě toho, že vede k nadměrnému kapacitnímu zatěžování soudního systému, vyvolává tento relativně autonomní systém sociálně nežádoucí následky, neboť náklady právního zastoupení vypočtené na základě přísudkové vyhlášky nepřiměřeně zatěžují neúspěšné strany řízení, ba dokonce vedou k ožebračování značné části obyvatelstva.

K těmto negativním jevům pak dochází zejména v typech občanskoprávních sporů, kdy (a) proti rozsudku nalézacího soudu není odvolání přípustné, kdy (b) jsou spory zahajované tzv. formulářovou žalobou, kdy (c) jde o pohledávky ze smluv, kde jednou stranou byl spotřebitel, a konečně (d) v případech smluvních vztahů, při nichž je spotřebitel fakticky vyloučen z možnosti sjednat si občanskoprávní smlouvu s jiným obsahem.

Ústavní soud konstatoval, že tímto způsobem došlo ke vzniku obchodu s bagatelními pohledávkami. Zisk podnikatelů výrazně převyšuje skutečně vynaložené náklady, jelikož je znásoben paušálně stanovenými náhradami nákladů soudního řízení, především pak nepřiměřenou odměnou advokáta za zastupování úspěšného žalobce. Uvedený systém zcela záměrně produkuje neúměrně vysoké náklady soudního řízení. Zvláště nežádoucí je pak situace v oblasti veřejných služeb financovaných z veřejných rozpočtů.

Ústavní soud došel k závěru, že se přiznané náklady dostávají do hrubého nepoměru k žalované hodnotě sporu. Sankcionování neúspěšné strany sporu je v rozporu s principem proporcionality sankcí a dochází tak fakticky k ukládání sankcí bez zákona (čl. 4 odst. 1 Listiny základních práv a svobod). Ač se soudy mohou odchýlit od přisudkové vyhlášky, aplikace těchto oprávnění je ze strany soudů nejednotná a nepředvídatelná. Navíc toto odchýlení musí být odůvodněno, což dále demotivuje soudce k jejich aplikaci.

V obsáhlém obiter dicto Ústavní soud upozornil na principy, které formuloval v předchozí judikatuře a které by se měly projevit v budoucí úpravě. Tato judikatura přitom potvrzuje tezi, že se sjednocovací role musel ujmout Ústavní soud, což mu však zásadně nepřísluší. Proto by měla být přijata nová právní úprava. Vzhledem k tomu, že napadená vyhláška byla v rozporu nejen s § 142 odst. 1 občanského soudního řádu, ale též s čl. 4 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, Ústavní soud ji zrušil.

V nálezu sp. zn. II. ÚS 1172/12 se Ústavní soud opětovně vypořádal s otázkou účelného vynaložení nákladů řízení v případě, kdy je subjekt hospodařící s majetkem státu (v daném případě Pozemkový fond České republiky)

zastoupen advokátem. V této souvislosti Ústavní soud konstatoval, že pokud obecné soudy při svém rozhodování o náhradě nákladů řízení při zastupování orgánů státu nebo jiných specifických subjektů advokátem neposoudí to, zda šlo o náklady potřebné k účelnému uplatňování nebo bránění práva, tj. nezohlední předmět sporu a okolnosti konkrétního případu, poruší tím právo účastníka řízení na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a současně zasáhnou do jeho vlastnického práva garantovaného čl. 11 odst. 1 Listiny.

Nález sp. zn. II. ÚS 1172/12: Úhrada nákladů řízení subjektu hospodařícímu s majetkem státu zastoupenému advokátem

Městský soud v Praze jako soud odvolací potvrdil rozsudek soudu nalézacího ve věci samé, jímž ten vyhověl žalobě Pozemkového fondu České republiky (vedlejší účastník), když určil, že smlouva o převodu pozemku uzavřená mezi vedlejším účastníkem a stěžovatelem je neplatná, a uložil stěžovateli povinnost zaplatit vedlejšímu účastníkovi náklady řízení.

Ústavní soud opakovaně ve svých nálezech konstatoval, že tam, kde je stát k hájení svých zájmů vybaven příslušnými organizačními složkami, není důvod, aby výkon svých práv a povinností z této oblasti přenášel na soukromý subjekt (advokáta); pokud tak však učiní, není důvod uznat takto vzniklé náklady řízení jako náklady účelně vynaložené. Je však třeba vždy přihlídnout ke konkrétním okolnostem případu, neboť předmětem sporu může být i právní problematika, která přímo nesouvisí s oblastí spravovanou vedlejším účastníkem, případně právní problematika velmi specializovaná, obtížná, dosud neřešená, problematika s mezinárodním prvkem, vyžadující znalosti cizího práva, eventuálně jazykové znalosti apod. V takových případech lze shledat postup vedlejšího účastníka, který zvolí pro své zastupování advokáta, za adekvátní. Nicméně i v těchto případech je třeba při rozhodování o povinnosti k úhradě nákladů řízení specifické okolnosti případu řádně odůvodnit.

V projednávané věci Ústavní soud uvedl, že ačkoliv Pozemkový fond vykazuje některé rysy osoby soukromého práva, jedná se o veřejnou instituci hospo-

dařící s veřejnými prostředky, přičemž považuje za notorietu skutečnost, že k výkonu své rozsáhlé agendy disponuje specializovanými orgány a odborným aparátem. Městský soud vydaje související se zastupováním vedlejšího účastníka advokátem v soudním řízení neposoudil z hlediska jejich potřeby k účelnému uplatňování nebo bránění práva, tj. bez ohledu na předmět sporu a bez patřičné relevance okolností konkrétního případu. Svým postupem porušil právo stěžovatele na spravedlivý proces zakotvené v čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, a pokud stěžovateli uložil povinnost k peněžitému plnění z jeho majetku, zasáhl současně do jeho vlastnického práva garantovaného čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Kromě výše uvedeného nálezu dopadaly obdobné závěry v roce 2013 rovněž na následující subjekty: Česká televize (nález sp. zn. I. ÚS 3344/12 ze dne 24. 7. 2013), Olomoucký kraj (nález sp. zn. I. ÚS 4229/12 ze dne 6. 6. 2013) či Ministerstvo pro místní rozvoj (nález sp. zn. IV. ÚS 2049/11 ze dne 13. 5. 2013).

Náhrada škody za nezákonné rozhodnutí a nesprávný úřední postup

Judikatura týkající se práva na náhradu škody za nezákonné rozhodnutí nebo nesprávný úřední postup setrvale narůstá a zasahuje do nových oblastí. Začíná ale narážet i na své limity, jak ukazuje i judikatura Ústavního soudu za rok 2013. V nálezu sp. zn. II. ÚS 179/13 ze dne 19. 9. 2013 se Ústavní soud vyslovil k řízení před obecnými soudy, v němž se stěžovatelka domáhala nemajetkové újmy vzniklé v důsledku nesprávného úředního postupu ze strany Ústavního soudu. Ústavní stížnost byla zamítnuta z důvodu, že se stěžovatelka nemůže obracet na vnitrostátní orgány, aby přezkoumaly, zda Ústavní soud porušil její základní práva. Tím, že nalézací soud takovou žalobu skutečně věcně projednal, popřel samotný ústavní pořádek a obecné principy hierarchické výstavby právního řádu a struktury soudní soustavy. Rozhodnutí Ústavního soudu jsou na vnitrostátní úrovni konečná a mohou být zpochybněna toliko v řízení před Evropským soudem pro lidská práva, ovšem bez možnosti přímé kasace ze strany tohoto mezinárodního soudu. Zvoleným postupem stěžovatelka obešla ustanovení zákona o Ústavním

soudu upravující nepřípustnost přezkumu jeho rozhodnutí a vynucovala si přezkum ze strany orgánů, které k tomu nemohou být povolány. Je nepřipustné přímo z ústavněprávních hledisek, aby rozhodnutí orgánu ochrany ústavnosti byla podrobována přezkumu ze strany orgánů moci výkonné, byť jen v rámci posuzování toho, zda jimi vznikla škoda či nemateriální újma.

Při příležitosti posuzování zadostiučinění za průtahy v řízení měl Ústavní soud příležitost vyjádřit se k významu (šikanózního) řízení pro stěžovatele.

Nález sp. zn. IV. ÚS 3115/12: Nepřiměřené zadostiučinění za nedůvodné průtahy v (šikanózním) exekučním řízení

Stěžovatel brojil ústavní stížností proti rozhodnutím obecných soudů, kterými mu bylo přiznáno přiměřené zadostiučinění za nemajetkovou újmu způsobenou nesprávným úředním postupem, avšak nikoli v požadované výši. Stěžovatel nesouhlasil se způsobem, jakým soudy aplikovaly zákon č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, zejména jak zhodnotily kritérium významu řízení pro stěžovatele při stanovení výše zadostiučinění.

Ústavní soud dospěl k závěru, že obecné soudy při hodnocení významu řízení pro stěžovatele opomněly přihlídnout ke skutečnosti, že exekutorem zvolený způsob exekuce prakticky na celý majetek povinného pro částku 5 075 Kč byl prima facie šikanózní, neproporcionální a tím i nezákonný a neústavní, zjevně nasvědčující zásahu do základního práva na ochranu vlastnictví, jakož i do základního práva na soukromý život. Závěr nalézacího soudu o malém významu předmětu řízení pro poškozeného proto nemůže obstát, a to ani ve světle jeho vlastních zjištění, a sice že za daných okolností byl předmětný exekuční příkaz skutečně nadbytečný.

V roce 2013 Ústavní soud navázal na svou dřívější judikaturu týkající se odškodnění nemateriální újmy vzniklé za komunistického režimu. Rozhod-

nou pro něj byla skutečnost, od kterého okamžiku byl konkrétní stěžovatel účasten rehabilitace. V případě uplatňování nároku na náhradu nemateriální újmy vzniklého za účinnosti zákona č. 160/2006 Sb. je potřeba postupovat dle čl. 5 odst. 5 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a ustanovení § 31a a § 32 odst. 3 zákona č. 82/1998 Sb., bez ohledu na to, že k samotnému vydání nezákonného rozhodnutí o vazbě a trestu a ke vzniku nemajetkové újmy došlo před účinností tohoto zákona. Tyto závěry Ústavní soud potvrdil v řadě svých rozhodnutí – v nálezu sp. zn. IV. ÚS 3439/11 ze dne 4. 3. 2013, nálezu sp. zn. IV. ÚS 662/12 z 30. 4. 2013, nálezu sp. zn. II. ÚS 4877/12 z 30. 5. 2013 či nálezu sp. zn. IV. ÚS 500/13 ze dne 5. 11. 2013.

Rovnost účastníků řízení

Princip rovnosti účastníků řízení zakotvený v čl. 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod je jedním ze základních principů, jimiž se musí vyznačovat soudní řízení. Vyjadřuje skutečnost, že účastníci řízení (strany) musí stát před soudem v rovném postavení, aniž by byla jedna nebo druhá strana jakkoli procesně zvýhodněna. Soud má povinnost zajistit oběma stranám sporu stejné možnosti k uplatnění jejich práv; všem účastníkům musí soud dát možnost reálně a efektivně před soudem jednat, vyjadřovat se k tvrzením protistrany, jakož i k provedeným důkazům a činit důkazní návrhy. Skrze nerušenou realizaci procesních oprávnění ze strany všech účastníků řízení se uskutečňuje jejich subjektivní právo na rovné postavení v rámci soudního řízení. Pokud soud procesní oprávnění některého z účastníků nedůvodně zkrátí, porušuje i účastníkově základní právo garantované čl. 37 odst. 3 Listiny.

Nález sp. zn. III. ÚS 1455/11: Veřejnost zasedání u povolení obnovy trestního řízení

Okresní soud povolil obnovu řízení v trestní věci stěžovatele. Krajský soud na základě stížnosti okresního státního zástupce toto rozhodnutí okresního soudu zrušil a nově rozhodl tak, že stěžovatelův návrh na povolení obnovy řízení se zamítá. Stěžovatel v ústavní stížnosti namítal, že podle § 286 odst. 1 ve spojení s § 283 písm. d) trestního řádu nebyly dány procesní podmínky,

aby stížnostní soud v dané věci rozhodl v neveřejném zasedání, neboť návrh na povolení obnovy podával poprvé.

Ústavní soud odkázal na svoji předchozí judikaturu k uvedené problematice, v níž dospěl k závěru, že pokud soud druhého stupně rozhoduje o stížnosti směřující proti rozhodnutí nalézacího soudu, jímž byla povolena obnova trestního řízení, může ve smyslu § 149 odst. 1 písm. a) trestního řádu napadené rozhodnutí zrušit a sám návrh na povolení obnovy zamítnout dle § 283 písm. d) trestního řádu (tzn. pro nedůvodnost na základě skutkových úvah) pouze způsobem uvedeným v § 286 odst. 1 trestního řádu, tj. ve veřejném zasedání. Opačný výklad by totiž byl v rozporu s požadavkem kontradiktornosti řízení a dokazování garantovaným v čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

V projednávané věci Ústavní soud konstatoval, že pokud stížnostní soud o zamítnutí návrhu na povolení obnovy řízení rozhodl v neveřejném zasedání, bez slyšení stěžovatele, znemožnil mu tak účinně uplatňovat námitky proti skutkové a právní argumentaci státního zástupce a byl tak zbaven reálné možnosti vlastní argumentací jakkoli ovlivnit rozhodování soudu druhého stupně o opravném prostředku podaném státním zástupcem v jeho neprospěch. Řízení před stížnostním soudem proto zjevně neodpovídalo principům kontradiktornosti a rovnosti stran, resp. zásadám spravedlivého procesu ve smyslu čl. 36 odst. 1 a čl. 38 odst. 2 Listiny. Z těchto důvodů proto Ústavní soud ústavní stížnosti stěžovatele zcela vyhověl a napadené rozhodnutí krajského soudu zrušil.

Kontradiktornost se v soudním procesu nevztahuje jen na dokazování [např. ve smyslu článku 6 odst. 3 písm. d) Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod], ale zahrnuje i právo seznámit se s argumenty předloženými druhou stranou a vyjádřit se k nim. Prizmatem principu kontradiktornosti a rovnosti účastníků řízení je proto třeba vycházet i při hledání ústavně konformního výkladu ustanovení § 286 odst. 1, 2 trestního řádu a jeho vztahu k obecné úpravě stížnosti dle ustanovení § 141 a násl. trestního řádu a neveřejného zasedání dle ustanovení § 240 trestního řádu; přitom

nelze pustit se zřetele specifickou povahu obnovy řízení, jež na rozdíl od dovolání nebo stížnosti pro porušení zákona slouží jako mimořádný opravný prostředek k odstranění nedostatků pravomocného rozhodnutí skutkové povahy, čemuž koresponduje, že proti němu zákon připouští řádný opravný prostředek (právě stížnost dle § 286 odst. 3 trestního řádu). Opačný výklad by byl totiž v rozporu s těmi procesními principy, jež byly výše vyloženy.

Princip rovnosti účastníků řízení se může projevit i v délce lhůty k podání opravného prostředku, např. u lhůty stanovené k podání námitek ke směnečnému platebnímu rozkazu.

Nález sp. zn. IV. ÚS 376/11: Neústavnost lhůty k uplatnění námitek proti směnečnému platebnímu rozkazu

V ústavní stížnosti spojené s návrhem na zrušení ustanovení § 175 občanského soudního řádu se stěžovatelka domáhala zrušení rozhodnutí vrchního soudu, který v řízení o námitkách stěžovatelky proti směnečnému platebnímu rozkazu zrušil předchozí rozhodnutí soudu prvního stupně a ponechal platební rozkaz v platnosti. Stěžovatelka namítala, že ačkoliv formálně stihla námitky uplatnit v zákonné třídenní lhůtě, podala je nezastoupena, a tudíž nekvalifikovaně, což se negativně projevilo v dalším řízení, neboť vrchní soud její námitky považoval za nedostatečné a k dalším námitkám uplatněným v řízení nepřihlížel. Stěžovatelka argumentovala tím, že lhůta 3 dnů je příliš krátká na to, aby účastník řízení byl schopen zajistit si právní zastoupení a prostřednictvím advokáta zformulovat kvalifikované námitky. Tato skutečnost v kombinaci s koncentrací těchto námitek vyvolává nerovnost účastníků soudního řízení, neboť navrhovatel měl v jejím případě několik let na formulaci žaloby, zatímco ona měla na obranu toliko tři dny. Neústavnost se podle ní zesiluje ještě s ohledem na to, že v současnosti roste využívání směnek ve spotřebitelských vztazích, kde na jedné straně stojí profesionální právnická osoba, na straně druhé laický spotřebitel.

Ústavní soud nejprve odkázal na plenární nález sp. zn. Pl. ÚS 16/12 ze dne 16. 10. 2012 (369/2012 Sb.), kterým na návrh stěžovatelky zrušil část ustano-

vení § 175 občanského soudního řádu. Uvedl, že ve své judikatuře vymezil tři základní hlediska, na jejichž bázi posuzuje konformitu té které právním předpisem stanovené lhůty – tedy zda ji normotvůrce nestanovil svévolně, zda není nepřiměřená a zda neznevýhodňuje některou skupinu subjektů ve srovnání s jinou v možnosti uplatnění práva v důsledku dodatečné změny podmínek. Na základě těchto kritérií Ústavní soud dospěl k závěru, že zde uvedená třídenní lhůta k podání námitek omezuje možnost směnečných dlužníků reálně bránit svá práva před nestranným a nezávislým soudem a vytváří neodůvodněnou nerovnost mezi směnečnými dlužníky a věřiteli v rozporu s čl. 4 odst. 4, čl. 36 odst. 1 a čl. 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod.

Ústavní soud připomněl, že hodnocení ústavnosti činnosti orgánu veřejné moci se skládá mimo jiné z posouzení ústavnosti aplikovaného předpisu. Zjištění, že aplikované ustanovení je v rozporu s ústavně zaručenými právy, se pravidelně projeví v závěru o porušení ústavně zaručeného práva nebo svobody konkrétní osoby. Tak tomu bylo i v projednávaném případě, neboť námitky stěžovatelky byly z větší části považovány za neurčitě nebo opožděné. Vrchní soud proto nedostal svojí povinností vyplývající z čl. 4 Ústavy České republiky, a sice poskytnout ochranu základnímu právu stěžovatelky. V důsledku rozhodnutí soudu tak bylo porušeno právo stěžovatelky na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny a na rovnost účastníků řízení podle čl. 37 odst. 3 Listiny.

Zákonný soudce

Součástí práva na zákonného soudce jsou požadavky na dodržení zákonného vymezení příslušnosti soudu, dodržení hledisek rozdělení soudní agendy mezi senáty a samosoudce včetně počtu soudců a přísedících v senátech, vyloučení soudců z projednávání a rozhodování věci z důvodu jejich podjatosti, dodržení zásady přidělování soudní agendy a určení složení senátů podle předem stanovených pravidel obsažených v rozvrhu práce toho kterého soudu vypracovaném v souladu s obecně závaznými právními předpisy tak, aby i pro účastníky řízení byla zaručena předvídatelnost a transparentnost obsazení soudu v konkrétní věci.

Právo na zákonného soudce garantované v čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod lze na základě ustálené judikatury Ústavního soudu přiměřeně vztáhnout i na rozhodčí řízení, přičemž z citované nálezné judikatury vyplývá také jednoznačný závěr o tom, že zákon č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů, nevylučuje, aby otázka (nedostatku) pravomoci rozhodce byla zkoumána i v exekučním řízení.

Ústavní soud musel v roce 2013, a to navzdory rozsáhlé judikatuře k této problematice, rušit rozhodnutí obecných soudů vydaná v exekučním řízení, neboť výše uvedené závěry nebyly z jejich strany důsledně respektovány. Ústavní soud zdůraznil, že otázku pravomoci rozhodce jsou obecné soudy povinny zkoumat i v exekučním řízení, a to i bez námítky účastníků řízení. Nebylo-li totiž rozhodováno rozhodcem, jehož výběr se uskutečnil podle transparentních pravidel, nemůže být akceptovatelný ani výsledek tohoto rozhodování. Aprobování rozhodčího nálezu jako exekučního titulu vydaného při nedostatku pravomoci rozhodce pak představuje zásah do práva na spravedlivý proces garantovaného čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Nález sp. zn. IV. ÚS 3779/11: K povinnosti soudu přezkoumat otázku (nedostatku) pravomoci rozhodce i v exekučním řízení, a to i bez námítky účastníka

Stěžovatel brojil ústavní stížností proti usnesení krajského soudu potvrzujícímu usnesení okresního soudu, kterým byla nařízena exekuce na majetek stěžovatele. Titulem pro nařízení exekuce byl rozhodčí nález vydaný rozhodcem jmenovaným na základě rozhodčí doložky sjednané v úvěrové smlouvě. Dle rozhodčí doložky měly být veškeré spory ze smlouvy rozhodovány v rozhodčím řízení „jedním rozhodcem jmenovaným správcem, kterého jmenuje a odvolává předsednictvo Společnosti pro rozhodčí řízení, a. s., ze seznamu rozhodců vedených Společností pro rozhodčí řízení, a. s.“.

Ústavní soud po přezkoumání rozhodčí smlouvy a příslušných spisů dospěl k závěru, že krajský soud pochybil tím, že nezkoumal platnost rozhodčí

doložky, a tedy i pravomoc rozhodce vydat předmětný rozhodčí nález. V této souvislosti poukázal Ústavní soud na judikaturu Nejvyššího soudu, dle které je soud v exekučním řízení povinen zkoumat otázku pravomoci rozhodce, a to i bez námítky účastníků řízení. Dále připomněl, že neobsahuje-li rozhodčí smlouva přímé určení rozhodce ad hoc, resp. konkrétní způsob jeho určení, a odkazuje-li na „rozhodčí řád“ vydaný právníkem osobou, která není stálým rozhodčím soudem zřízeným na základě zákona, je taková rozhodčí smlouva neplatná podle § 39 občanského zákoníku. Povinnost zkoumat pravomoc rozhodce vyplývá ze skutečnosti, že i na rozhodčí řízení lze přiměřeně vztáhnout právo na zákonného soudce garantované čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod. Není-li tedy rozhodováno rozhodcem, jehož výběr se uskutečnil podle transparentních pravidel, nemůže být akceptovatelný ani výsledek tohoto rozhodování.

Ústavní soud konstatoval, že v projednávaném případě rozhodčí doložka neumožňovala transparentní výběr rozhodce, přičemž krajský soud se touto otázkou vůbec nezabýval. Jeho postupem tak bylo zasaženo do práva na spravedlivý proces stěžovatele garantovaného čl. 36 odst. 1 Listiny, pročež bylo nutné takovéto rozhodnutí exekučního soudu zrušit.

Obdobnými (ne-li zcela identickými) kauzami se pak Ústavní soud zabýval v průběhu celého roku 2013, o čemž svědčí zejména nálezy sp. zn. II. ÚS 3406/10 ze dne 14. 3. 2013, sp. zn. I. ÚS 174/13 ze dne 7. 5. 2013 nebo nález sp. zn. III. ÚS 562/12 ze dne 24. 10. 2013.

Judikaturu v oblasti práva na zákonného soudce v roce 2013 je vhodné ještě doplnit o nález sp. zn. II. ÚS 3564/12 ze dne 5. 3. 2013, v němž se Ústavní soud opětovně [naposledy v roce 2012, viz nález sp. zn. II. ÚS 2317/11 ze dne 24. 1. 2012 (N 19/64 SbNU 187)] vyjádřil k ustanovení § 262 trestního řádu. Konstatoval, že pokud odvolací soud zruší rozhodnutí soudu prvního stupně z důvodu opakovaného nerespektování jeho závazného pokynu, věc mu vrátí k novému projednání a rozhodnutí a přikáže, aby věc byla projednána a rozhodnuta v jiném složení senátu, musí ve svém rozhodnutí uvést konkrétní výhrady k rozhodnutí soudu prvního stupně a dostatečně vysvětlit důvody

postup nestandardní a zcela výjimečný. Takovýto krok musí být odůvodněn vysokou pravděpodobností, že v případě ponechání věci současnému soudci tento nebude schopen ukončit řízení způsobem, jenž by mohl odvolací soud aprobovat.

V daném případě aplikoval odvolací soud § 262 trestního řádu z důvodu opakovaného nerespektování jeho závazných pokynů stran odlišného hodnocení skutkového stavu soudem prvního stupně. Tyto námítky by však bylo možné v dané věci považovat za opodstatňující tento postup pouze tehdy, jestliže byly dostatečně konkrétní a vyplývalo z nich, že soud prvního stupně nedostal požadavku hodnotit důkazy logicky správně a v souladu s jejich obsahem, jednotlivě a ve vzájemných souvislostech, vyplývajícím z § 2 odst. 6 trestního řádu. Ustanovení § 262 trestního řádu tak nevytváří odvolacímu soudu širší prostor k prosazení svého názoru na postup a závěry soudu prvního stupně, než jaký mu vymezuje trestní řád. Odvolací soud proto např. může zavázat soud prvního stupně, aby se vypořádal se všemi okolnostmi významnými pro rozhodnutí, odstranil nejasnosti nebo neúplnosti svých skutkových zjištění, případně aby některé důkazy zopakoval nebo provedl další důkazy. Dostojí-li však rozhodnutí soudu prvního stupně těmto požadavkům, nemůže ho odvolací soud zrušit pouze z důvodu, aby prosadil své hodnocení takto provedených důkazů a z něho plynoucí závěry ohledně skutkových zjištění.

Ústavní soud v daném případě dospěl k závěru, že opakované výhrady odvolacího soudu stran hodnocení důkazů byly způsobilé odůvodnit kasaci rozsudků soudu prvního stupně i použití postupu podle § 262 trestního řádu. Závěr odvolacího soudu, že soud prvního stupně vyhodnotil důkazy v rozporu s § 2 odst. 6 trestního řádu, proto podle Ústavního soudu nebyl z hlediska provedení dokazování učiněn svévolně, nebyl ve zjevném rozporu s obsahem spisu a bylo mu možné přiznat zásadní význam, pokud jde o vlastní rozhodnutí soudu prvního stupně o vině stěžovatele. Odvolací soud rovněž dostatečně vysvětlil důvody svých pochybností o tom, že soud prvního stupně tyto nedostatky neodstraní, bude-li rozhodovat v dosavadním složení. Ústavní soud proto ústavní stížnost stěžovatele zamítl.

svých pochybností o tom, že soud prvního stupně vytýkané nedostatky neodstraní, bude-li rozhodovat v dosavadním složení. Opačným postupem by totiž odvolací soud porušil stěžovatelovo základní právo na zákonného soudce zakotvené v čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Nález sp. zn. II. ÚS 3564/12: Aplikace § 262 trestního řádu; přikázání věci k projednání a rozhodnutí senátu v jiném složení

Stěžovatel byl rozsudkem okresního soudu shledán vinným návodem k trestnému činu zneužívání pravomoci veřejného činitele, s tímto závěrem se ztotožnil i krajský soud a rovněž Nejvyšší soud. Rozhodnutí obecných soudů byla poté zrušena nálezem Ústavního soudu, neboť se v nich obecné soudy nelyžovaly s otázkou legitimacy pořízených záznamů prostorových odposlechů. Věc opět rozhodoval okresní soud, který o obžalobě rozhodoval v jiném složení senátu. Okresní soud i odvolací soud dospěly v dalším řízení ke shodnému závěru, že v dané věci lze využít výsledků předmětných prostorových odposlechů. Pokud jde o ostatní závěry, okresní soud poté svým usnesením řízení zastavil. To však odvolací soud zrušil a uložil okresnímu soudu, aby o věci znovu jednal a rozhodl. V dalším řízení okresní soud opět zprostil stěžovatele obžaloby, uvedený rozsudek zrušil krajský soud s tím, že soud prvního stupně nerespektoval jeho právní názor v otázce zastavení trestního stíhání, a nařídil mu, aby utřídil a znovu vyhodnotil důkazy. Poté okresní soud již po třetí svým rozsudkem zprostil stěžovatele obžaloby. Krajský soud jeho rozhodnutí zrušil a současně s ohledem na opakované nerespektování právního názoru nadřízeného soudu podle § 262 trestního řádu nařídil, aby byla věc projednána a rozhodnuta v jiném senátu. Stěžovatel v ústavní stížnosti namítal mechanickou aplikaci citovaného ustanovení trestního řádu odvolacím soudem a opakované rušení rozsudků okresního soudu vnímal jako snahu odvolacího soudu vnutit okresnímu soudu jeho vlastní hodnocení důkazů.

Ústavní soud připomněl, že při rozhodování, zda má být postupováno podle § 262 trestního řádu, musí být brán zřetel na to, že institut zákonného soudce je důležitým prvkem právní jistoty, jejíž prolomení je nutno chápat jako

Specifika trestního řízení

Ústavní soud navázal na svoji ustálenou judikaturu ve vztahu k trestnímu odsouzení osoby na základě jediného usvědčujícího důkazu, plynoucí např. z nálezů sp. zn. IV. ÚS 37/03 ze dne 17. 6. 2004 (N 81/33 SbNU 285), dle níž taková důkazní situace, kdy existuje pouze jediný usvědčující důkaz, je z poznávacího hlediska nesnadná a obsahuje v sobě riziko možných chyb a omylů. Z povahy věci vyplývá, že v takových případech musí být věnována mimořádná pozornost důkladnému prověření tohoto jediného přímého usvědčujícího důkazu a takový důkaz musí být mimořádně pečlivě hodnocen. Orgány činné v trestním řízení jsou povinny vyvinout všemožné úsilí, aby tento jediný usvědčující důkaz byl pokud možno doplněn jinými, byť i nepřímými důkazy. Taková povinnost pro ně vyplývá ze zásady oficiality a ze zásady vyhledávací (§ 2 odst. 4 a 5 trestního řádu), podle nichž orgány činné v trestním řízení jsou povinny samy provádět další potřebné a dostupné úkony tak, aby byl zjištěn skutkový stav věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti (§ 2 odst. 5 trestního řádu).

Nález sp. zn. II. ÚS 2142/11: Jediný usvědčující důkaz v trestním řízení; rozhodování obecných soudů v rozporu se zásadou in dubio pro reo

Po zrušení pravomocného odsuzujícího rozsudku dovolacím soudem byl stěžovatel nalézacím soudem opětovně uznán vinným trestným činem zatajení věci dle § 254 odst. 1 trestního zákona a odsouzen k trestu odnětí svobody v trvání tří měsíců, jehož výkon byl podmíněně odložen na zkušební dobu v trvání osmnácti měsíců; jeho další odvolání a dovolání byly zamítnuty. Stěžovatele usvědčovala pouze svědecká výpověď pracovnice, která batohy omylem zaměnila, neboť jeho doznání učiněné v přípravném řízení po kasačním rozhodnutí dovolacího soudu již nebylo procesně použitelné pro nepřítomnost obhájce.

Stěžovatel v ústavní stížnosti tvrdil, že bylo porušeno základní právo na spravedlivý proces vadným postupem obecných soudů při dokazování, zejména zamítnutím jeho důkazních návrhů (tzv. opomenutými důkazy) a nedostačným odůvodněním napadených rozhodnutí.

Ústavní soud napadený rozsudek nalézacího soudu shledal za „de facto nepřezkoumatelný“, neboť jeho odůvodnění nesplňovalo základní kritéria kladená na odsuzující trestní rozhodnutí v materiálním právním státě, a to za důkazní situace, při níž existoval pouze jediný usvědčující důkaz. Podle Ústavního soudu mohly být provedeny i důkazy jiné, např. daktyloskopickým ohledáním batohu a kamerovým záznamem. Obecné soudy zřejmě i po zrušujícím rozhodnutí dovolacího soudu nadále vycházely jen z výpovědi svědkyně a procesně nepoužitelného doznání stěžovatele.

Ústavní soud uzavřel, že obecné soudy nedostály požadavkům plynoucím ze zásady in dubio pro reo, čímž porušily základní právo stěžovatele na presumpci nevinny dle čl. 40 odst. 2 Listiny základních práv a svobod a v důsledku existence tzv. opomenutých důkazů též základní právo na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny. Podle Ústavního soudu v případě, kdy v trestním řízení existuje pouze jediný usvědčující důkaz, jsou orgány v trestním řízení povinny vyvinout všemožné úsilí, aby tento jediný usvědčující důkaz byl pokud možno doplněn jinými, byť třeba nepřímými důkazy; taková povinnost pro ně vyplývá ze zásady oficiality a zásady vyhledávací zakotvených v § 2 odst. 5 a 6 trestního řádu. Obecné soudy jsou povinny rozhodovat v souladu se zásadou in dubio pro reo, která plyne z principu presumpce nevinny zakotvené v čl. 40 odst. 2 Listiny. V případě, že obecné soudy neprovedou stěžovatelem navrhované důkazy, musí svůj postup náležitě odůvodnit, jinak poruší stěžovatelovo právo na spravedlivý proces zakotvené v čl. 36 odst. 1 Listiny. Z těchto důvodů Ústavní soud napadená rozhodnutí obecných soudů všech tří stupňů zrušil.

V níže uvedeném nálezu Ústavní soud připomněl, že moderní demokratický a právní stát je založen na ochraně individuální a nedotknutelné svobody, jejíž vymezení úzce souvisí s důstojností člověka. Tato svoboda, jejíž součástí je i svoboda v osobních věcech, které člověk činí, je doprovázena určitou mírou přijatelného rizika. Právo na svobodnou volbu místa a způsobu porodu – z hlediska rodičů – je limitováno jen zájmem na bezpečném porodu a zdraví dítěte, tento zájem však nelze vykládat jako jednoznačnou preferenci porodu ve zdravotnických zařízeních.

Ústavní soud navázal na svou judikaturu týkající se presumpce nevinny a provádění a hodnocení důkazů. Musí být jednoznačně zjištěno a prokázáno, že se skutek, který je předmětem obžaloby, objektivně stal, představuje závažnou hrozbu pro společnost jako celek a odsouzená osoba je skutečně tou, která toto jednání spáchala.

Ačkoliv znaleckému posudku přísluší významné místo v rámci dokazování v trestním řízení, ze stěžejních zásad dokazování v trestním procesu vyplývá požadavek kritického hodnocení všech důkazů včetně znaleckého posudku. Vystanou-li pochybnosti o věcné správnosti znaleckého posudku, je orgán činný v trestním řízení povinen pokusit se odstranit vzniklé pochybnosti obstaráním dalších důkazů v souladu s čl. 36 Listiny základních práv a svobod. V případě závažných skutkových rozporů a pochybností, které se nepodaří odstranit, musí soud postupovat podle pravidla in dubio pro reo a rozhodnout ve prospěch obviněného.

Nález sp. zn. I. ÚS 4457/12: Posouzení skutkové podstaty ublížení na zdraví při domácím porodu

Stěžovatelka vedla jako porodní asistentka domácí porod, v jehož závěru bylo dítě poškozeno hypoxií; zemřelo ve věku dvacetí měsíců. Byla shledána vinnou trestným činem ublížení na zdraví podle § 224 odst. 1, 2 trestního zákona a odsouzena k trestu odnětí svobody v trvání dvou let s podmíněným odkladem na zkušební dobu pěti let a trestu zákazu výkonu povolání porodní asistentky na dobu pěti let; dále jí byla uložena povinnost nahradit škodu ve výši 2 702 071 Kč; její odvolání bylo zamítnuto a dovolání odmítnuto.

Stěžovatelka tvrdila porušení základního práva na spravedlivý proces vadným dokazováním, zejména neprovedením jí navrhovaných důkazů a nezajištěním revizního znaleckého posudku. Byla toho názoru, že došlo k extrémnímu nesouladu mezi skutkovými zjištěními a právními závěry, které z provedených důkazů nijak nevyplyvaly; došlo též k porušení principu zákazu trestu bez zákona. Poukázala na směrnici Rady 80/155/EHS implicitně stanovící právo rodičky na volbu místa porodu a rozsudek Evropského

soudu pro lidská práva ze dne 14. 12. 2010 ve věci Ternovzsky proti Maďarsku (stížnost č. 67545/09).

Ústavní soud poukázal na svou ustálenou judikaturu ve vztahu k základním požadavkům spravedlivého procesu [nálezy sp. zn. II. ÚS 215/99 ze dne 17. 5. 2000 (N 69/18 SbNU 115) a sp. zn. III. ÚS 150/99 ze dne 20. 1. 2000 (N 9/17 SbNU 73)], princip presumpce nevinny a z něho plynoucí zásadu in dubio pro reo a konstatoval, že základním důkazem pro posouzení věci byl ústavní znalecký posudek, přičemž jiné důkazy navrhované stěžovatelkou soudy odmítly s odůvodněním, že by věc nemohly blíže objasnit, jestliže se nejednalo o přímá svědectví. V projednávané věci shledal, že hodnocení důkazů bylo „prima facie“ problematické a závěr o vině z nich nešlo bez porušení principu presumpce nevinny a zásady in dubio pro reo učinit. Rovněž výrok o trestu zákazu výkonu povolání porodní asistentky Ústavní soud shledal za daných okolností nepřiměřeným vzhledem k jeho likvidační povaze a věku stěžovatelky. Nepřiměřeným shledal i výrok o náhradě škody, konstatoval, že trestní soud má v adhezním řízení povinnost postupovat – co do odůvodnění svého rozhodnutí a přisouzení náhrady škody – se stejnou péčí jako civilní soud, který rozhoduje o náhradě škody ve věcech občanskoprávních, včetně tzv. moderačních ustanovení.

Ústavní soud uzavřel, že napadenými rozhodnutími došlo k porušení základního práva stěžovatelky na spravedlivý proces dle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, a napadená rozhodnutí obecných soudů zrušil.

V roce 2013 Ústavní soud navázal na svoji dosavadní judikaturu k čl. 39 Listiny základních práv a svobod, dle níž mezi hledisky ústavního vymezení odvozené normotvorby exekutivy figuruje i zákaz zasahovat do věci vyhrazených zákonu. Ústavní soud přitom v minulosti v souvislosti s právní úpravou jiné oblasti vyložil, že nelze připustit, aby se sféra ochrany základních práv a svobod dostala pod pravomoc moci výkonné, která k tomu není oprávněna. Vymezení, které jednání je trestným činem, je podle čl. 39 Listiny svěřeno toliko zákonu, k jehož vydání je podle čl. 15, čl. 41 odst. 1, čl. 45 až 48 Ústavy České republiky kompetentní toliko Parlament České republiky.

Nález sp. zn. Pl. ÚS 13/12: Zrušení části ustanovení § 289 odst. 2 trestního zákoníku, zmocňujícího vládu ke konkretizaci pojmu „množství větší než malé“

Podle článku 39 Listiny základních práv a svobod „[j]en zákon stanoví, které jednání je trestným činem a jaký trest, jakož i jaké jiné újmy na právech nebo majetku, lze za jeho spáchání uložit.“

Zmocňovací ustanovení § 289 odst. 2 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění platném do 23. 8. 2013, kdy byl vyhlášen nález sp. zn. Pl. ÚS 13/12 ze dne 23. 7. 2013 (259/2013 Sb.), stanovilo, že „[v]láda nařízením stanoví, co se považuje za jedy ve smyslu § 283, 284 a 286 a jaké je množství větší než malé u omamných látek, psychotropních látek, přípravků je obsahujících a jedů.“

Výše citované zmocňovací ustanovení Ústavní soud předmětným nálezem zrušil ve slovech „a jaké je množství větší než malé u omamných látek, psychotropních látek, přípravků je obsahujících a jedů“.

Ústavní soud v nálezu konstatoval, že svěřil-li ústavodárce kompetenci k vymezení skutkové podstaty trestného činu výhradně zákonu, „vyloučil tím v jiných případech možnou a žádoucí sekundární úpravu věcí nepředvídatelných v momentu přijetí zákona, podléhající častým změnám, podrobnostem zejména technicistního charakteru, kdy zákonný základ může obsahovat jen to nejpodstatnější.“ Předmětné „zmocňovací“ ustanovení nestanoví vůbec žádná kritéria, a proto vláda na jeho základě nic nekonkretizuje, ale skutkové podstaty přímo doplňuje. Považoval-li proto zákonodárce za podstatné přesně definovat, jaké je pro účely právní kvalifikace skutkových podstat trestných činů množství větší než malé u psychotropních látek, aniž by to jako doposud ponechal k posouzení s přihlédnutím ke všem okolnostem daného případu obecným soudům, pak tak mohl učinit toliko formou zákona. Je přitom nerozhodné, zda se právně-teoreticky jedná o obligatorní či fakultativní znak skutkové podstaty trestného činu, protože se v každém případě jedná o znak, který je podmínkou trestnosti. Napadená úprava přitom ani zcela nenaplnuje zásadu, podle které

musí být zákon, na který odkazuje čl. 39 Listiny základních práv a svobod, formulován s dostatečnou mírou určitosti pro své adresáty (lex certa). Jak dokládá aplikační praxe, nová úprava, tak jako ta minulá, potřebuje následné dotvoření skrze výklad provedený mocí soudní při rozhodování o konkrétních případech.

Na základě výše uvedeného dospěl Ústavní soud k závěru, že ustanovení § 289 odst. 2 trestního zákoníku ve slovech „a jaké je množství větší než malé u omamných látek, psychotropních látek, přípravků je obsahujících a jedů“ je v rozporu s čl. 39 Listiny, ve spojení s čl. 78 Ústavy České republiky, a proto je podle § 70 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, zrušil. Protože neshledal relevantní důvod pro odklad derogace, tak rozhodl o zrušení dnem vyhlášení nálezu ve Sbírce zákonů.

V souladu s ustanovením § 70 odst. 3 zákona o Ústavním soudu bylo vysloveno, že současně pozbývají platnosti ustanovení § 2 a příloha č. 2 nařízení vlády č. 467/2009 Sb., kterým se pro účely trestního zákoníku stanoví, co se považuje za jedy a jaké je množství větší než malé u omamných látek, psychotropních látek, přípravků je obsahujících a jedů, ve znění nařízení vlády č. 4/2012 Sb., dnem vyhlášení tohoto nálezu ve Sbírce zákonů.

Podle článku 37 odst. 1 Listiny základních práv a svobod „[k]aždý má právo odepřít výpověď, jestliže by jí způsobil nebezpečí trestního stíhání sobě nebo osobě blízké.“ Za jeden z pramenů ústavní záruky nevypovídat a neobviňovat sám sebe je považována maxima „nemo tenetur se ipsum accusare“ (nikdo není povinen obviňovat sám sebe).

Geneze ústavního zakotvení základního práva neobviňovat sám sebe jako jednoho z požadavků spravedlivého procesu do systému základních práv a svobod je dostatečně popsána v bodech 7 a násl. stanoviska pléna Ústavního soudu ze dne 30. 11. 2010 sp. zn. Pl. ÚS-st. 30/10 (ST 30/59 SbNU 595; 439/2010 Sb.). V níže uvedeném nálezu Ústavní soud uplatnění této zásady shledal nepřipadným.

Nález sp. zn. III. ÚS 3162/12: K zásadě zákazu sebeobviňování; právo na odepřít výpovědi v občanském soudním řízení

Ústavní soud nálezem zrušil rozsudek odvolacího soudu, kterým byl změněn rozsudek soudu nalézacího tak, že žaloba, jíž se žalobkyně (pojistitel) domáhala po žalovaném (pojištěném) mimo jiné zaplacení částky 22 027 Kč, se zamítá. Podle odvolacího soudu žalovaný jako pojištěný nesplnil nikoliv bezdůvodně svou povinnost plynoucí z ustanovení § 8 odst. 1 zákona č. 168/1999 Sb., o pojištění odpovědnosti za újmu způsobenou provozem vozidla a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o pojištění odpovědnosti z provozu vozidla), ve znění účinném do 31. 12. 2009, tj. sdělit skutkový stav pojistné události, nýbrž jen využil svého ústavně zaručeného práva jako provozovatele vozidla odepřít sdělení identifikačních údajů o osobách blízkých, jež chrání čl. 37 Listiny základních práv a svobod. Žalovaného nelze podle odvolacího soudu nutit pod sankci úhrady pojistného plnění pojišťovny podle § 10 odst. 1 písm. e) citovaného zákona k tomu, aby doznával svoji vinu na případně spáchaném přestupku.

Ústavní soud konstatoval, že uplatnění práva odepřít výpověď s odvoláním se na osobu blízkou v souladu s čl. 37 odst. 1 Listiny je namíště pouze v rámci trestního či správního (přestupkového) řízení, ale nikoliv v rámci řízení občanskoprávního, ve kterém ve vzájemném vztahu vystupují subjekty, které mají rovné postavení. Zásada rovnosti smluvních stran vylučuje, aby jedna ze smluvních stran byla privilegována tím, že nesplnění její smluvní informační povinnosti jí bude tolerováno s odkazem na princip nemo tenetur se ipsum accusare; takový postup by vedl ke znevýhodnění druhé smluvní strany.

Pokud pojištěný odmítne pojistiteli poskytnout požadované údaje ohledně skutkového stavu týkajícího se škodní události s odvoláním na čl. 37 Listiny, je namíště, aby nesl občanskoprávní důsledky vyplývající z porušení této zákonné povinnosti a sám uhradil pojistiteli pojistné plnění. Princip nemo tenetur se ipsum accusare se v tomto občanskoprávním vztahu vůbec neuplatní. Ústavní soud dospěl k závěru, že napadeným rozhodnutím odvolacího soudu došlo k porušení práva stěžovatelky na spravedlivý proces a soudní ochranu dle čl. 36 Listiny.

Specifika exekučního řízení

Ačkoliv se k ústavním aspektům úhrady nákladů exekuce v případě jejího zastavení dle § 89 zákona č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád), Ústavní soud vyjádřil již ve svých dřívějších nálezech, byl i nadále v této oblasti nucen rušit neústavní rozhodnutí obecných soudů pro porušení čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Nález sp. zn. III. ÚS 2645/11: Neústavnost zastavení exekuce pro nezaplacení zálohy oprávněným

Po bezvýsledně již více než 8 let trvajícím exekučním řízení soudní exekutor nejdříve vyzval oprávněnou k poskytnutí zálohy 4 200 Kč na náklady exekuce (§ 90 odst. 3 exekučního řádu) a poté, co oprávněná výzvě nevyhověla, usnesením exekuci z tohoto důvodu zastavil a oprávněné uložil zaplatit na nákladech exekuce částku 3 955 Kč. Exekuční soud usnesení soudního exekutora o zastavení exekuce potvrdil.

Podle názoru stěžovatelky postup soudního exekutora, jenž ji více než osm let po zahájení exekučního řízení, za situace, kdy majetek povinné jednoznačně nepostačoval k pokrytí nákladů exekuce, vyzval k zaplacení zálohy a následně dle ustanovení § 55 odst. 5 exekučního řádu exekuci zastavil, byl rozporný s judikaturou Ústavního soudu a usnesením Nejvyššího soudu ze dne 14. 5. 2009 sp. zn. 20 Cdo 609/2008 ohledně toho, čemu záloha na náklady exekuce slouží.

Ústavní soud shledal ústavní stížnost důvodnou a konstatoval, že téměř identickou věcí se zabýval v nálezu sp. zn. III. ÚS 298/11 ze dne 10. 11. 2011 (N 192/63 SbNU 225), ve kterém – zcela v souladu s dosud zaznamenanými právními názory – mimo jiné konstatoval, že „východisko pro vymezení institutu zálohy na náklady exekuce, předjímané v ustanovení § 90 odst. 3 exekučního řádu, se nutně odvíjí od toho, že slouží k zajištění prostředků pro další vedení exekuce, které směřuje k jejímu úspěšnému ukončení, tj. ke skutečnému vymožení plnění, jež je jejím předmětem.

Oproti tomu nemá logicky místo tam, kde se z dosavadního průběhu provedení exekuce ukazuje, že takového výsledku dosáhnout nelze“. Jelikož se exekuční soud „touto otázkou smyslu a účelu zálohy nezabýval (ačkoli to mělo být samozřejmostí), nezabýval se ani tím, zda soudním exekutorem požadovaná záloha byla – vzhledem ke všem okolnostem případu – způsobilá založit důvod k zastavení exekuce, a stejně tak žádnou pozornost nevěnoval logicky návazné eventualitě zastavení exekuce z jiného důvodu než pro nesložení zálohy, v důsledku čehož nemohl ani relevantně otevřít otázku, jak řešit případnou konkurenci zastavení exekuce z těchto (více) důvodů a zejména jejich odlišných nákladových důsledků“. Věc tak byla posouzena „očividně mechanicky (formalisticky), neboť bez kritického uvážení [soud] navázal na postup soudního exekutora, aniž by uvážil, zda uložením povinnosti ke složení zálohy exekutor namísto jejího legitimního účelu nesledoval jen to, aby se vyhnul (z osobního hlediska nepříznivému) následku rozhodování o nákladech exekuce (§ 89 exekučního řádu) pro případ, že by exekuce musela být zastavena podle § 268 odst. 1 písm. e) o. s. ř. (že výtěžek, kterého v ní může být dosaženo, nepostačí ani ke krytí jejich nákladů). Přitom však platí, že aby obecný soud dostal imperativům ustanovení čl. 36 odst. 1 Listiny, nesmí přehlédnout otázku, zda některý ze subjektů posuzovaného právního vztahu svého práva nezneužívá (nepostupuje šikanózně), resp. zda nepostupuje způsobem kvalifikovatelným jako in fraudem legis.“

Jelikož Ústavní soud neshledal důvod se od těchto závěrů odchýlit, konstatoval, že odvolací soud, jakož i soudní exekutor, pakliže je pominuli, postupovali v rozporu s čl. 36 odst. 1 Listiny, a porušili tím stěžovatelčino právo na spravedlivý proces, s potenciálním průmětem do jejich práv majetkových, resp. vlastnických (čl. 11 odst. 1 Listiny).

Ústavní soud opětovně připomínal, že jakékoliv rozhodování o nákladech nesmí být formálně mechanické, ale musí zohledňovat konkrétní okolnosti daného případu.

Nález sp. zn. II. ÚS 2348/12: Odměna exekutora v případě dobrovolného plnění

Dne 30. 5. 2011 okresní soud zvýšil výživné na nezletilé děti na částky 6 000 Kč měsíčně a 3 000 Kč měsíčně. Dne 20. 9. 2011 okresní soud nařídil exekuci k vymození povinnosti dlužné částky na výživném ve výši 12 000 Kč s příslušenstvím, úhrady nákladů oprávněných a nákladů exekuce a jejím provedením pověřil soudního exekutora. Dne 2. 11. 2011 stěžovatel dlužnou částku 12 000 Kč uhradil spolu s výživným na další dva měsíce.

Dne 11. 4. 2012 soudní exekutor vydal příkaz k úhradě nákladů exekuce, kterým stěžovatele zavázal k úhradě nákladů oprávněného ve výši 29 724 Kč a nákladů exekuce ve výši 121 294,40 Kč. Exekuční soud dne 9. 5. 2012 příkaz k úhradě nákladů exekuce potvrdil.

Soudní exekutor, kromě vydání exekučních příkazů a zaslání výzvy k dobrovolnému splnění povinnosti, k vymození pohledávek oprávněných neučinil nic; jeho aktivita v dubnu 2012 již postrádala opodstatnění, neboť v té době bylo zřejmé, že vyjma nákladů oprávněných a nákladů exekuce již byly vymáhané povinnosti splněny. Zajištění movitých věcí v mnohonásobně vyšší hodnotě, než kterou mohly do té doby představovat náklady oprávněných a soudního exekutora, tak tyto náklady ještě více a bezdůvodně prohloubilo.

Ústavní soud již v celé řadě svých rozhodnutí opakovaně vyložil, že pokud obecný soud nevezal při stanovení odměny exekutora v úvahu skutečnost, že stěžovatel, byť až po nařízení exekuce avšak stále ještě před jejím vynucením provedením, vymáhanou částku v plné výši bez přímé účasti exekutora dobrovolně oprávněnému uhradil, znamená to, že nedostal svým procesním povinnostem při přezkoumávání zákonnosti postupu exekutora a nevezal v úvahu závaznou judikaturu Ústavního soudu, z níž ve vztahu k jakémukoliv rozhodování o nákladech plyne, že nesmí být formálně mechanické, ale musí zohledňovat konkrétní okolnosti daného případu.

V daném případě Ústavní soud dospěl k závěru, že napadená rozhodnutí těmto požadavkům nedostála. Exekuční soud a soudní exekutor porušili základní práva stěžovatele podle čl. 2 odst. 2 a čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, neboť nezohlednili, že stěžovatel zaplatil původně splatné výživné záhy po nařízení exekuce zcela bez vlivu činnosti soudního exekutora. Současně postupovali v rozporu s čl. 89 odst. 2 Ústavy České republiky, neboť nevezali v úvahu závazná rozhodnutí Ústavního soudu týkající se této problematiky. Z uvedených důvodů proto Ústavní soud napadená rozhodnutí soudního exekutora a exekučního soudu zrušil.

Ústavní soud byl v exekučním řízení konfrontován i s rozhodnutími, která označil za extrémně rozporná s principy spravedlnosti, svévolná a přepjatě formalistická, jež porušují právo na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Nález sp. zn. III. ÚS 925/13: Formalistický přístup obecného soudu při posuzování náležitostí exekutorského zápisu

V exekutorském zápisu ze dne 13. 6. 2011 soudní exekutorka mimo jiné uvedla, že totožnost účastníků ověřila podle občanských průkazů specifikovaných číslem; skutečnost, že se jednalo také o občanské průkazy platné, v zápise neuvedla. Krajský soud k odvolání povinné zaujal jiný právní názor než soud exekuční a návrh oprávněné na nařízení exekuce zamítl; rozhodnutí odůvodnil tím, že exekutorský zápis postrádal údaj o platnosti občanských průkazů, čímž nesplňoval náležitosti plynoucí z ustanovení § 79 odst. 1 písm. e) a § 80 zákona č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád), ve znění účinném do 31. 12. 2012.

Ústavní soud v odůvodnění svého vyhovujícího nálezu označil výklad krajského soudu za nepřipustný projev formalismu a konstatoval, že krajský soud extrémní interpretací § 79 odst. 1 písm. e) ve spojení s § 80 exekučního řádu porušil právo stěžovatelky na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod, a napadené rozhodnutí krajského soudu zrušil.

Azyl/extradice

Česká právní úprava azylového práva, extradiční problematiky a zejména aplikační praxe vyvolává řadu problematických otázek ve vztahu k mezinárodním závazkům České republiky. Zejména lze v té souvislosti uvést čl. 3 a 5 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod, které zakazují, aby byl jednotlivec podroben mučení či nelidskému nebo ponižujícímu zacházení, a chrání jeho osobní bezpečnost a svobodu. K tomu je nutné připočíst tzv. princip non-refoulement, který zapovídá vyhoštění nebo vrácení uprchlíka na hranice země, ve kterých by jeho život či osobní svoboda byly ohroženy na základě jeho rasy, náboženství, národnosti, příslušnosti k určité společnosti či politického přesvědčení, jak stanoví čl. 33 Úmluvy o právním postavení uprchlíků, nebo by dokonce hrozilo jeho mučení ve smyslu čl. 3 Úmluvy proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání.

Ústavní soud proto poskytl ochranu stěžovatelům, jimž hrozilo vydání např. do Gruzie či do Ruské federace, pro možné porušení jejich ústavně zaručených práv. Nadto Ústavní soud hledal řešení vztahu azylového a extradičního řízení, protože česká právní úprava extradice a související praxe nedostatečně zohledňovaly skutečnost, že současně probíhá řízení o udělení mezinárodní ochrany, ve kterém může být ve vztahu k zemi vydání mezinárodní ochrana udělena.

Rozhodování o povolení vydání (extradice cizince)

V nálezu sp. zn. IV. ÚS 1755/12 ze dne 8. 1. 2013 Ústavní soud přezkoumával rozhodnutí o povolení vydání k trestnímu stíhání do Gruzie. Po odložení vykonatelnosti rozhodnutí ministra spravedlnosti ve věci zkoumal, zda ministr spravedlnosti náležitě posoudil, jestli by v případě vydání stěžovatel nečelil hrozbě mučení, nelidského či ponižujícího zacházení a porušení práva na spravedlivý proces. Došel k závěru, že tyto skutečnosti náležitě posouzeny nebyly, a proto jeho rozhodnutí zrušil.

Nález sp. zn. IV. ÚS 1755/12: Rozhodování o povolení vydání k trestnímu stíhání do Gruzie

Stěžovatel se v řízení před Ústavním soudem domáhal zrušení rozhodnutí ministra spravedlnosti, kterým bylo povoleno jeho vydání k trestnímu stíhání do Gruzie pro jeden ze dvou stíhaných skutků. Napadené rozhodnutí ministra navazovalo na předešlá rozhodnutí obecných soudů o přípustnosti vydání stěžovatele. Tato rozhodnutí stěžovatel napadl ústavní stížností, jež však byla Ústavním soudem odmítnuta jako zjevně neopodstatněná. Stěžovatel podobně jako v předchozí stížnosti i nyní tvrdil, že existuje důvodná obava, že by v Gruzii nebyla respektována jeho lidská práva zaručená zejména čl. 3 a 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a čl. 3 Úmluvy proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání.

V předmětném případě Ústavní soud s přihlédnutím k vyjádření Ministerstva zahraničních věcí České republiky, dle kterého jsou podmínky v gruzínských vězeních mimořádně bezútěšné a v řadě případů s trvalými důsledky na zdraví vězňených osob, dovodil, že existují podstatné důvody obávat se, že stěžovateli v případě vydání hrozí porušování jeho základních práv.

Ve věci vedené pod sp. zn. I. ÚS 1142/13, v níž Ústavní soud rozhodl usnesením ze dne 30. 5. 2013, byla pro změnu odmítnuta ústavní stížnost stěžovatelky, která měla být vydána na Ukrajinu. Podle jejího názoru jí také hrozilo porušení práva nebyt podrobena mučení, nelidskému či ponižujícímu zacházení a porušení práva na spravedlivý proces. Ústavní soud zde zejména zdůraznil, že nelze zaujmout paušální přístup ve vztahu k některým zemím, v jehož světle by bylo vždy zakázáno jednotlivce do těchto zemí vydat. Naopak je nutné každou věc zkoumat individuálně na základě konkrétních okolností. Podle Ústavního soudu také lze při rozhodování přihlídnout k zárukám, které poskytnou orgány země, do níž má být jednotlivce vydán, ačkoliv nejde o právně vynutitelný závazek.

Nálezem sp. zn. III. ÚS 1354/13 ze dne 11. 9. 2013 pak Ústavní soud rozhodoval ve věci extradice cizince do Ruské federace. Nejdříve odložil vykona-

telnost napadeného rozhodnutí a poté ve věci posuzoval, do jaké míry lze přezkoumávat rozhodnutí cizozemských orgánů, na jehož základě bylo v dožadujícím státě trestní stíhání proti vydávané osobě zahájeno. Podle jeho názoru z práva na spravedlivý proces vyplývá, že z tohoto rozhodnutí musí být patrné, že se trestní stíhání opírá o určitý soubor důkazů, jimiž je podezření ze spáchání trestného činu rozumným způsobem odůvodněno. Obecný soud proto nesmí přehlížet závažné nedostatky úkonů, na jejichž základě se v dožadujícím státě předmětné trestní řízení vede.

Nález sp. zn. III. ÚS 1354/13: Vydání cizince k trestnímu stíhání do Ruské federace

Usnesením vrchního soudu bylo rozhodnuto o přípustnosti vydání stěžovatele k trestnímu stíhání do Ruské federace. Stěžovatel namítal zejména to, že se mu v Ruské federaci nedostane spravedlivého procesu. Odkazoval přitom na zprávy nevládních organizací a další materiály dokumentující špatné podmínky v ruských věznicích a jednotlivé případy mučení a nelidského zacházení s osobami ve výkonu trestu nebo vazby. Stěžovatel namítal, že vrchní soud tyto materiály náležitě nehodnotil, a naopak projevil slepou důvěru vůči zárukám ruské Generální prokuratury. Vzněl také námitku proti postupu vrchního soudu, jenž ve výroku rozhodnutí poopravil extradiční skutek, aniž za tímto účelem prováděl jakékoli dokazování. Stěžovatel byl přesvědčen, že skutek, pro nějž má být vydán, nesplňuje podmínku oboustranné trestnosti.

Ústavní soud primárně uvedl, že nesdílí paušalizující odsudky stěžovatele ohledně záruk spravedlivého procesu a odpovídajícího zacházení s vězňenými osobami v Rusku. Zdůraznil, že Ruská federace je členským státem OSN, Rady Evropy a signatářem úmluv týkajících se ochrany lidských práv. Lze tedy očekávat určitý standard těchto práv, přičemž Ruská federace se v praxi podrobuje řízením a kontrolním mechanismům, jež mezinárodní smlouvy upravují, včetně řízení před Evropským soudem pro lidská práva.

Ústavní soud dále konstatoval, že při posouzení přípustnosti vydání nelze přehlížet nedostatky extradičních materiálů, zejména pokud jde o vymezení

skutku, který je předmětem trestního řízení v dožadujícím státě. Uvedl, že obecný soud, jenž rozhoduje o přípustnosti vydání k trestnímu stíhání do cizího státu, nemůže akceptovat popis extradičního skutku natolik vágní, že v něm není možné s jistotou rozpoznat jednotlivé znaky některého z trestných činů dle českého trestního zákona. Rozhodnutí orgánů dožadující strany však v projednávaném případě neobsahují jakékoli, byť i sebestručnější odůvodnění, přičemž není patrné, na základě jakých důkazů ruské orgány dospěly k podezření, že se stěžovatel uvedeného skutku dopustil. V řízení, v němž má být českým soudem vyslovena přípustnost vydání, nelze samozřejmě suplovat pravomoci cizozemského soudu a provádět dokazování ohledně viny extradičním trestným činem. Česká strana však má i z hlediska mezinárodních lidskoprávních závazků povinnost požadovat, aby extradiční materiály poskytnuté dožadující stranou svědčily o zachování obecně přijímaných standardů trestního řízení. Není myslitelné, aby český soud předstíral, že nevidí zcela flagrantní nedostatky úkonů, na jejichž základě se v dožadujícím státě předmětné trestní řízení vede. Zmíněný postup navíc do jisté míry umožňuje rozptýlit případné námitky vydávané osoby, že řízení v dožadující zemi bylo zcela vykonstruováno, je dílem politicky motivované libovůle atp.

Vztah azylového a extradičního řízení

Jak již bylo uvedeno výše, v minulosti existovaly pochybnosti o souladu mezinárodních závazků České republiky a české právní úpravy azylového a extradičního řízení a jejich vzájemného vztahu. Nadto nebylo vyjasněno, za jakých podmínek je v těchto věcech přípustná ústavní stížnost. Tyto dvě otázky byly předmětem stanoviska pléna Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS-st. 37/13 ze dne 13. 8. 2013 (publikovaného ve Sbírce zákonů pod č. 262/2013 Sb.). V něm Ústavní soud vyjasnil, že osoba, o jejíž vydání jde, může podat ústavní stížnost proti rozhodnutí vrchního soudu, ale i proti rozhodnutí ministra spravedlnosti o povolení vydání, přičemž lhůta pro podání ústavní stížnosti běží pro každé z těchto rozhodnutí samostatně. Dále došel k závěru, že vydání stěžovatele může bránit udělení mezinárodní ochrany nebo neskončené řízení o jejím udělení (včetně řízení před správními soudy).

V nálezu sp. zn. III. ÚS 665/11 ze dne 10. 9. 2013 Ústavní soud názory z uvedeného stanoviska již mohl aplikovat ve věci, v níž orgány Ruské federace žádaly o vydání stěžovatele, jenž se účastnil ve velitelské funkci bojů v první rusko-čečenské válce. Proti stěžovateli bylo vedeno trestní stíhání pro podezření ze spáchání trestného činu vraždy. Ministr spravedlnosti jeho vydání povolil, aniž by vyčkal na výsledek řízení o udělení mezinárodní ochrany. K vydání však nedošlo díky zásahu Evropského soudu pro lidská práva v podobě předběžného opatření a rozhodnutí o odložení vykonatelnosti rozhodnutí ministra ze strany Ústavního soudu. Ústavní soud pak rozhodl, že za situace, kdy je extradiční a azylové řízení vedeno současně a výsledek každého z nich může mít relevanci pro rozhodnutí ministra spravedlnosti o povolení vydání, nesmí být vydávané osobě upřena možnost, aby byla projednána její žádost o udělení mezinárodní ochrany, a to včetně eventuálního soudního přezkumu.

Nález sp. zn. III. ÚS 665/11: Vztah extradičního a azylového řízení

Obecné soudy, které nejprve rozhodovaly o přípustnosti vydání, dospěly k závěru, že stěžovateli jako stoupenci čečenské nezávislosti hrozí v případě vydání pronásledování a zhoršení jeho postavení v trestním řízení. Tento závěr však odmítl Nejvyšší soud jako nedostatečně odůvodněný. V dalších řízeních pak obecné soudy dospěly k opačnému závěru a shledaly přípustnost stěžovatelova vydání. Následně ministr spravedlnosti rozhodl o povolení vydání. Toto rozhodnutí však nebylo realizováno, neboť na základě žádosti stěžovatele přijal Evropský soud pro lidská práva předběžné opatření zamezující jeho vydání do doby, než bude rozhodnuto o jeho stížnosti, kterou podal současně s žádostí o předběžné opatření. Stejně tak odložil vykonatelnost rozhodnutí ministra spravedlnosti i Ústavní soud. Stěžovatel navíc v době, kdy o přípustnosti jeho vydání rozhodovaly obecné soudy, podal žádost o udělení mezinárodní ochrany. O ní rozhodovalo Ministerstvo vnitra, naposledy rozhodnutím ze dne 5. 4. 2013, jímž mezinárodní ochranu neudělilo. Toto rozhodnutí stěžovatel napadl v řízení před Městským soudem v Praze, které v době rozhodování Ústavního soudu stále probíhalo.

Za výše uvedené skutkové a právní situace dospěl Ústavní soud k závěru, že ministr spravedlnosti rozhodl o povolení vydání, aniž by vyčkal rozhodnutí o udělení mezinárodní ochrany, resp. rozhodnutí správních soudů o přezkumu tohoto rozhodnutí Ministerstva vnitra. Tím porušil základní právo stěžovatele na soudní a jinou právní ochranu a právo požádat o poskytnutí azylu garantované v čl. 43 Listiny základních práv a svobod ve spojení se zásadou non-refoulement obsaženou v čl. 33 odst. 1 Úmluvy o právním postavení uprchlíků. Při posuzování této otázky vycházel Ústavní soud ze stanoviska pléna sp. zn. Pl. ÚS-st. 37/13.

Ústavní soud dále uvedl, že rozhodnutí soudů o přípustnosti vydání a rozhodování Ministerstva vnitra o udělení mezinárodní ochrany jsou dvě samostatná a vzájemně nepodmíněná řízení, z nichž každé sleduje jiný účel. Soudy proto nemají povinnost vyčkat skončení řízení o mezinárodní ochraně a o přípustnosti vydání mohou rozhodnout i v jeho průběhu. Jiná povinnost však stihá ministra spravedlnosti, který nemůže povolit vydání do doby, než bude řízení o mezinárodní ochraně skončeno, včetně navazujícího soudního přezkumu rozhodnutí Ministerstva vnitra. V opačném případě je totiž stěžovateli upřena možnost, aby byla projednána jeho žádost o udělení mezinárodní ochrany, a v případě realizace vydání by došlo k upření procesní garance zásady non-refoulement, která má jako lidskoprávní závazek přednost před závazkem státu vydat k trestnímu stíhání.

8. FOTOGRAFICKÁ PŘÍLOHA
Z AKCÍ ÚSTAVNÍHO
SOUDU

Leden 2013 – přijetí u kardinála Sodana, Vatikán
Foto: Michal Klement

Duben 2013 – první oficiální návštěva prezidenta republiky Miloše Zemana v sídle Ústavního soudu
Foto: Jan Symon

Duben 2013 – prezident republiky Miloš Zeman se soudci Ústavního soudu
Foto: Jan Symon

Duben 2013 – oznámení prezidenta republiky o navržení nových soudců Ústavního soudu
Foto: Jan Symon

Duben 2013 – 20. výročí Ústavního soudu Slovenské republiky, Košice
Foto: Ústavní soud Slovenské republiky

Květen 2013 – studentský moot court
Foto: Ústavní soud České republiky

Červen 2013 – konference k 20. výročí Ústavního soudu, Brno
Foto: Jan Symon

Červenec 2013 – mezinárodní konference v Jerevanu
Foto: Ústavní soud Arménie

Prosinec 2013 – návštěva delegace Ústavního soudu Ruské federace
Foto: Jan Symon

ROČENKA 2013

Vydavatel:

Ústavní soud
Joštova 8, 660 83 Brno
tel. (+420) 542162111
fax: (+420) 542161309, (+420) 542161169

Kontaktní osoba:

JUDr. Vlastimil Göttinger, mail: vlastimil.gottinger@usoud.cz

Grafická úprava a DTP:

studio KUTULULU, Šilingrovo náměstí 3, 602 00 Brno

Tisk:

Helbich, Valchařská 36, 614 00 Brno

Vydání 1., květen 2014, vazba brožovaná

Ročenka 2013